

ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

FACTORS DETERMINING THE PARTICIPATION OF VILLAGERS IN
ECO-TOURISM DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF
WIANG HAENG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

อนุชา เอี่ยมแท้

ANUCHA EIAMTAE

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. 2547

ISBN 974-9658-27-2

**FACTORS DETERMINING THE PARTICIPATION OF VILLAGERS IN
ECO - TOURISM DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF
WIANG HAENG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE**

ANUCHA EIAMTAE

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS IN
SOCIAL SCIENCES FOR DEVELOPMENT
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
VALAYA ALONGKORN RAJABHAT UNIVERSITY
UNDER THE ROYAL PATRONAGE**

2004

ISBN 974-9658-27-2

COPYRIGHT 2004

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

VALAYA ALONGKORN RAJABHAT UNIVERSITY

UNDER THE ROYAL PATRONAGE

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์
ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง
จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อนักศึกษา
อนุชา เอี่ยมแท้
รหัสประจำตัว
43654660127
ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีการศึกษา
2547
วันที่สอบ
12 พฤษภาคม 2547

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
..... ประธาน
(ดร.มนตรี สุวรรณมนตรี)
..... กรรมการ
(ดร.เปรมจิตร บุญสาย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
..... ประธาน
(ดร.สุเทพ บุญซ้อน)
..... กรรมการ
(ดร.มนตรี สุวรรณมนตรี)
..... เลขานุการ
(ดร.เปรมจิตร บุญสาย)
..... ผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร.อุษา คงทอง)

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ เมรานนท์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2547

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อนักศึกษา	นายอนุชา เอี่ยมแท้
รหัสประจำตัว	43654660127
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์	ดร.มนตรี สุวรรณมนตรี
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	ดร.เปรมจิตร บุญสาย
ปีการศึกษา	2547

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ในอำเภอเวียงแหงทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห และตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามระดับชั้นซึ่งเป็นการสุ่มตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนในแต่ละตำบลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่ายและใช้หน่วยในการวิเคราะห์เป็นครัวเรือน จำนวน 375 ครัวเรือน ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์จำแนกประเภท โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีการศึกษาในระดับชั้น ป.1-ป.6 อาชีพเกษตรกร รายได้ 20,001 บาทขึ้นไปต่อปี มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยน้อยกว่า 15 ปี มีจำนวนที่ดินที่ทำกิน 1-3 ไร่ และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน อยู่ในระดับสูง

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์จำแนกประเภท พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือนที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Thesis Title	Factors Determining the Participation of Villagers in Eco-Tourism Development : A Case Study of Wiang Haeng District, Chiang Mai Province
Student	Mr. Anucha Eiamtae
Student ID.	43654660127
Degree	Master of Education
Program	Social Sciences for Development
Thesis Advisor	Dr. Montri Suwanmontri
Thesis Co-Advisor	Dr. Premchit Bunsai
Academic Year	2004

ABSTRACT

This research has its objectives to study on the factors determining the participation of villagers in Eco-Tourism development. These factors are age (AGE), level of education (EDU), occupation (OCC), income (INCOME), number of household members (MEMB), time of settlement (TIME), cultivation area (AREA), group memberships (GRP), trust and confident in leader (BELI), expectation in the advantages (BENE), acknowledgement in the information on Eco-Tourism (INFO) and understanding on Eco-Tourism (KNOW) in Wiang Haeng District in 3 selected Tambol so called; Tambol Muang Haeng Tambol San Hai and Tambol Pieng Laung in Chiang Mai Province. The study method applied is the quantitative research by collecting data and using of questionair. Stratified Random Samplings is also applied. The samplings had been done according to ratio of the samplings in each Tambol. The household sampling in each Tambol had been applied by using of simple sampling method and used the research unit on households in the amount of 375 households. The statistic means used for analysis is frequency, percentage, means, standard deviation and classification analysis by using of Computerize Completion Programme.

The important results of the research can be summarized as follows;

1. The results of the analysis on households factors; the sample are mostly have their age between 31-40 years old, the educational level is Primary School Education class Prathom 1-6, occupation agriculturist, annual income is 20,001 Baht, the time of settlement is less than 15

years, have the cultivation area approximately 1-3 rai and have never been membership of any Environmental and Natural Resource Conservation group.

2. The results of other related factors analysis found out that; trust and confident in leader, expectation in the advantages, acknowledgement in the information on Eco-Tourism and understanding on Eco-Tourism is in the higher level.

3. The results of the analysis on the participation factors found out that; the participation on problem analysis, planning, operational, and monitoring and evaluation and inspection is in moderate level.

The results on classification analysis found out that; the time of settlement, cultivation area, group memberships and acknowledgement in the information on Eco-Tourism is different. This is the significant factors indicated participation of the villagers on the development of Eco-Tourism. The significant statistic is at the level of 0.05.

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาบัตรฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาจาก ดร.มนตรี สุวรรณมนตรี ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.เปรมจิตร บุญสาย อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ รวมทั้งคณาจารย์ ทุกๆ ท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ ตรวจสอบ แก้ไขให้ปริญญาบัตรฉบับนี้สมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.อภิชาติ ภัทรธรรม รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้สละเวลา ให้คำปรึกษาทุกครั้งที่มีโอกาส ถึงแม้ว่าท่านจะมีงานมากก็ตาม รวมทั้งเป็นกำลังใจ คอยติดตาม คอยกระตุ้น และให้ข้อคิดดีๆ ประกอบในการวิจัย

ขอขอบคุณ อาจารย์พีพรรณ แสงสุวอ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงแหงวิทยาคม และอาจารย์ชุกศักดิ์ เนียมทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเปียงหลวง ที่ได้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล รวมทั้ง ว่าที่ร้อยตรี อติศร นันทชัยพันธ์ นายอำเภอเวียงแหงและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง 3 ตำบล ที่ได้พาเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ และให้ข้อมูลประกอบในการวิจัย ครั้งนี้

ขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลสำคัญจนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ตลอดจนเพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ทั้งที่สถาบันฯ และที่ กฟผ. ที่เข้าใจและให้กำลังใจตลอด การศึกษาที่ผ่านมา

พิเศษที่สุด ขอขอบพระคุณ คุณแม่สุมล เอี่ยมแท้ บุคคลสำคัญที่สุดในชีวิตที่ได้หล่อหลอม ขัดเกลาจิตใจได้ดีมาจนทุกวันนี้ และคุณพ่อเชิด เอี่ยมแท้ ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้ว รวมทั้งญาติพี่น้องทุกๆ คนที่เป็นกำลังใจในการศึกษามาโดยตลอด คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลจากการศึกษาครั้งนี้คงเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ที่จะนำไปเป็นข้อมูลในการส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอเวียงแหง เพื่อรองรับความเจริญที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

อนุชา เอี่ยมแท้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	7
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	8
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางสังคม.....	11
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	18
2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	30
2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	40
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	56
2.6 ตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย.....	59
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	78
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย.....	78
3.2 กลุ่มตัวอย่าง.....	78
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	80
3.4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	84
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	84
3.7 ตัวแปรและระดับการวัด.....	86
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	88
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	88
4.2 ตัวแปรต้นที่ศึกษา.....	88
4.3 ตัวแปรตามที่ศึกษา.....	89
4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	89
4.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
4.6 ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถาม.....	115
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	116
5.1 สรุป.....	116
5.2 อภิปรายผล.....	120
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	125
บรรณานุกรม.....	128
ภาคผนวก.....	136
ภาคผนวก ก.....	137
ภาคผนวก ข.....	146
ประวัติผู้วิจัย.....	148

สารบัญญัตราง

ตารางที่	หน้า
1.1 เปรียบเทียบจำนวนนักท่องเทียวและรายได้อัที่ั้รับจากการท่องเทียวของ จังหวัดเชียงใหม่อ.....	2
2.1 จำนวนครัวเรือน ประชากร จำแนกตามหมู่บ้านและตำบล ในอำเภอเวียงแหง.....	54
3.1 แสดงตัวแปร ระดับการวัด และค่าการวัดของตัวแปรอิสระ.....	86
3.2 แสดงตัวแปร ระดับการวัด และค่าการวัดของตัวแปรตาม.....	87
4.1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทั้ง 3 ตำบล ในอำเภอเวียงแหง.....	90
4.2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามอายุของหัวหน้าครัวเรือน.....	90
4.3 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามวุฒิการศึกษาของหัวหน้า ครัวเรือน.....	91
4.4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน...	91
4.5 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามรายได้ของหัวหน้าครัวเรือน...	92
4.6 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน....	92
4.7 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามระยะเวลาที่อยู่อาศัยของ หัวหน้าครัวเรือน.....	93
4.8 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามจำนวนที่ดินที่ทำกินของ หัวหน้าครัวเรือน.....	93
4.9 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามการเป็นสมาชิกกลุ่มของ หัวหน้าครัวเรือน.....	94
4.10 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้า ครัวเรือน.....	95
4.11 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความคาดหวังในผลประโยชน์ของ หัวหน้าครัวเรือน.....	96
4.12 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน.....	97
4.13 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน.....	98
4.14 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม ในการศึกษาปัญหา.....	99

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.15 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม ในการวางแผน.....	100
4.16 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ.....	101
4.17 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม ในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล.....	102
4.18 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	103
4.19 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างของตัวแปรต้น เมื่อแบ่งกลุ่มตามตัวแปรตาม.....	104
4.20 แสดงผลของการนำตัวแปรเข้าสมการแต่ละขั้นตอน.....	106
4.21 แสดงค่าสัมประสิทธิ์ในรูปคะแนนดิบ จำแนกตามการมีส่วนร่วม.....	107
4.22 แสดงค่าสัมประสิทธิ์จำแนกตามตัวแปรการมีส่วนร่วม ในรูปคะแนนมาตรฐาน.....	108
4.23 แสดงค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินสมการจำแนกกลุ่มการมีส่วนร่วม.....	109
4.24 แสดงจำนวนและร้อยละของการจำแนกกลุ่มการมีส่วนร่วม.....	110
4.25 เปรียบเทียบระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม.....	111
4.26 เปรียบเทียบปัจจัยที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม.....	112
4.27 เปรียบเทียบปัจจัยการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม.....	113
4.28 เปรียบเทียบปัจจัยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้า ครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม.....	114

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	แผนที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	41

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดขึ้นจากการผลิตและใช้ประโยชน์อย่างหนักจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิใช่เพื่อการบริโภคภายในประเทศเท่านั้น แต่เพื่อการบริโภคและการค้าขายระหว่างประเทศด้วย นอกเหนือจากการผลิตสาขาหลักคือการเกษตรและอุตสาหกรรมแล้ว สาขาบริการซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวได้มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเป็นลำดับและต่อเนื่องอีกด้วย เศรษฐกิจการท่องเที่ยวได้สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศไทยในปี พ.ศ.2543 รวม 285,272 ล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 6 ของผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (มนตรี สุวรรณมนตรี, 2544 : 1) กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างสูงในเชิงเศรษฐกิจนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยว อัตราการจ้างงาน อัตราการขยายตัวในภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องเติบโตขึ้น รายได้ที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับ 1 เมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกประเภทอื่น

จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 700 กิโลเมตรและมีความสำคัญที่สุดของภาคเหนือ เป็นเมืองที่รวมเอาศิลปกรรม โบราณวัตถุตลอดจนวัฒนธรรมดั้งเดิมของล้านนาไทย เข้าไว้ จังหวัดเชียงใหม่มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง อยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย สูงจากระดับน้ำทะเล 310 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 20,107.057 ตารางกิโลเมตร ส่วนสภาพทางภูมิศาสตร์นั้นพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นป่าละเมาะและภูเขา มีภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทยคือ "ดอยอินทนนท์" สูงประมาณ 2,599 เมตร ทิศเหนือติดต่อกับพม่า ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดลำพูน แม่ฮ่องสอนและตาก ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดเชียงรายและลำปาง โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 22 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ รวมทั้งอำเภอเวียงแหงด้วย โดยในปี พ.ศ.2540 – พ.ศ.2543 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี สามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวของจังหวัด เชียงใหม่

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	รายได้ (ล้านบาท)
2540	3,052,118	21,388.37
2541	3,194,808	23,140.78
2542	3,319,692	34,045.18
2543	3,361,764	35,605.46

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545

พื้นที่ศึกษาอำเภอเวียงแหงอยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นระยะทางประมาณ 150 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางที่ยังอยู่ในสภาพดี ตั้งอยู่ติดชายแดนไทย – พม่า ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีทั้งชาวเขาเผ่าต่างๆ อาทิ ลีซอ มูเซอ กะเหรี่ยง อีกรวมทั้งชาวไทยใหญ่ จีนฮ่อและคนพื้นเมือง โดยแต่ละกลุ่มชนเหล่านี้ต่างก็ยึดขนบธรรมเนียม ประเพณีและการดำรงชีวิตอยู่อย่างดั้งเดิมแบบเรียบง่าย (บัญญัติ ชื่นประภานุสรณ์, 2544 : 78) สภาพภูมิอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี มีทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้และถ่านหินลิกไนต์คุณภาพดีอยู่เป็นจำนวนมาก มีแม่น้ำสายหลักที่สำคัญคือแม่น้ำแม่แตงที่อุดมสมบูรณ์ตลอดปีและมีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้ได้ศึกษาอยู่มาก เมื่อพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอเวียงแหงแล้วเห็นได้ว่ามีทรัพยากรที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งแหล่งท่องเที่ยวตามแนวชายแดนพม่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประเพณี วัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แม้แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก แต่มีนักท่องเที่ยวที่มากับบริษัทนำเที่ยวบางกลุ่มที่ให้ความสนใจ เช่น การล่องแพ การเดินป่า การเยี่ยมชมวัฒนธรรมชาวเขา การให้นักท่องเที่ยวพักกับชาวบ้าน (Home Stay) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการต่อแพและล่องแพ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นลักษณะหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยบริษัทเอกชนที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งบางกลุ่ม บางจำพวก ก็ให้ความสนใจกับการตัดวงกำไรอย่างมักง่าย โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2544 : 197) และการเข้ามาของกลุ่มบริษัทนำเที่ยวหลายกลุ่มยังสร้างให้เกิดความแตกต่างขัดแย้งภายในชุมชน เนื่องจากไม่มีการกระจาย

ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้าง โดยที่ผลประโยชน์เหล่านี้ส่งไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยวที่น้อยมาก ค่าตอบแทนจากการท่องเที่ยวจึงตกอยู่ในมือของคนไม่กี่คนที่มักมีฐานะคืออยู่แล้วและกลุ่มคนรวยในชุมชนที่สามารถสร้างหรือขยายบ้านพักเพื่อรับรองนักท่องเที่ยวได้ ธุรกิจท่องเที่ยวที่เข้ามาจากภายนอกจึงทำให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นและความขัดแย้งในชุมชนเพิ่มมากขึ้น แทนที่จะเป็นการสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชนในวงกว้าง กลับกลายเป็นการสร้างปัญหาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากขาดการมีส่วนร่วมอย่างชอบธรรมของชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งการขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพของผู้นำในชุมชนนั่นเอง

จากปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแนวทาง เพื่อสร้างความสอดคล้องทั้งในแง่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความต้องการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ไปด้วยกันได้ เหตุนี้รูปแบบของการท่องเที่ยวที่รู้จักกันดีในนามของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Eco-Tourism) จึงเกิดขึ้น (พิทยา ว่องกุล, 2537 : 189) เพื่อสนองความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์และการสร้างเสริมประชาธิปไตยที่มาจากรากหญ้า (Grass Root) ประกอบกับกระแสของโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) มีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งระบบและกระบวนการเพื่อประสานการพัฒนาอย่างยั่งยืนตั้งแต่ในระดับการตัดสินใจและระบุแนวทางการปฏิบัติที่จำเป็น อีกทั้งประเทศไทยยังคงมีปัญหาในเรื่องการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การแย่งชิงทรัพยากรโดยทั่วไประหว่างผลประโยชน์ของรัฐ ของประชาชนและของปัจเจกชน ประกอบกับประชาชนยังมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและต้องการใช้ทรัพยากรอยู่มาก แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นทางออกที่มีอนาคต และเป็นมาตรการหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวและการร่วมมืออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศ เป็นการกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 5)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (นาคม ชีรสวรรณจักร, 2541 : 4) แหล่งท่องเที่ยวถูกจัดให้เป็นสินค้า (Products) ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งโดยทั่วไปมักแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature Destinations) แหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี (Historical, Archaeological and Religious Destinations) และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ประเพณี (Art, Culture and Traditional Destinations) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 13)

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) จึงเป็นทางเลือกที่มีอนาคต เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเวียงแหงได้เกิดขึ้นมาแล้วหลายปี แต่ยังคงอยู่ในระยะเริ่มการพัฒนา โดยสังเกตได้จากจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวล่องแพในลำน้ำแม่แตงชมโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ รวมทั้งการท่องเที่ยวตามแนวชายแดนและพักแรมกับชาวบ้าน ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่อำเภอเวียงแหงพบว่ามีทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวประเภทป่าเขา แม่น้ำ โบราณวัตถุที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยอยู่มาก ปัจจุบันนักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในส่วนที่รับผิดชอบภายใต้กรอบที่มีอยู่อย่างกว้างๆ โดยมีการติดต่อประสานงานและเกี่ยวข้องกันเท่าที่ความต้องการเท่านั้น ยังไม่มีการประสานให้เห็นเป็นเครือข่ายที่ชัดเจน จึงมักเกิดปัญหาในการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่เสมอและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเป้าหมายสำคัญที่ได้รับการเน้นให้มีความกระบวนกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศและถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในองค์กรร่วมของระบบกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นครอบคลุมการมีส่วนร่วมขององค์กรอื่นๆ ด้วย แต่ได้เน้นให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่นในการที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแลและควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้นและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอำเภอเวียงแหงได้เริ่มต้นมาหลายปีแล้วและเป็นแหล่งพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศอยู่มากมายตลอดจนมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ล่องแพลำน้ำแตง น้ำตกห้วยหละ อ่างเก็บน้ำห้วยเอื้องจิ่ง น้ำตกแม่หาดและถ้ำต่างๆ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดพระธาตุแสนไห วัดฟ้าเวียงอินทร์ บ่อน้ำช้าง วัดเวียงแหง วัดหมากกายอน วัดห้วยไคร้ วัดเปียงหลวง วัดกองมุดอยแสง วัดลิ้มยี่ วัดบรมธาตุ สลุปสมเด็จพระนเรศวรริมน้ำแม่แตง เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีปอยส่มต้อ ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีปอหางนำ (กลุ่มไทยใหญ่) ประเพณีเลี้ยงฝาย

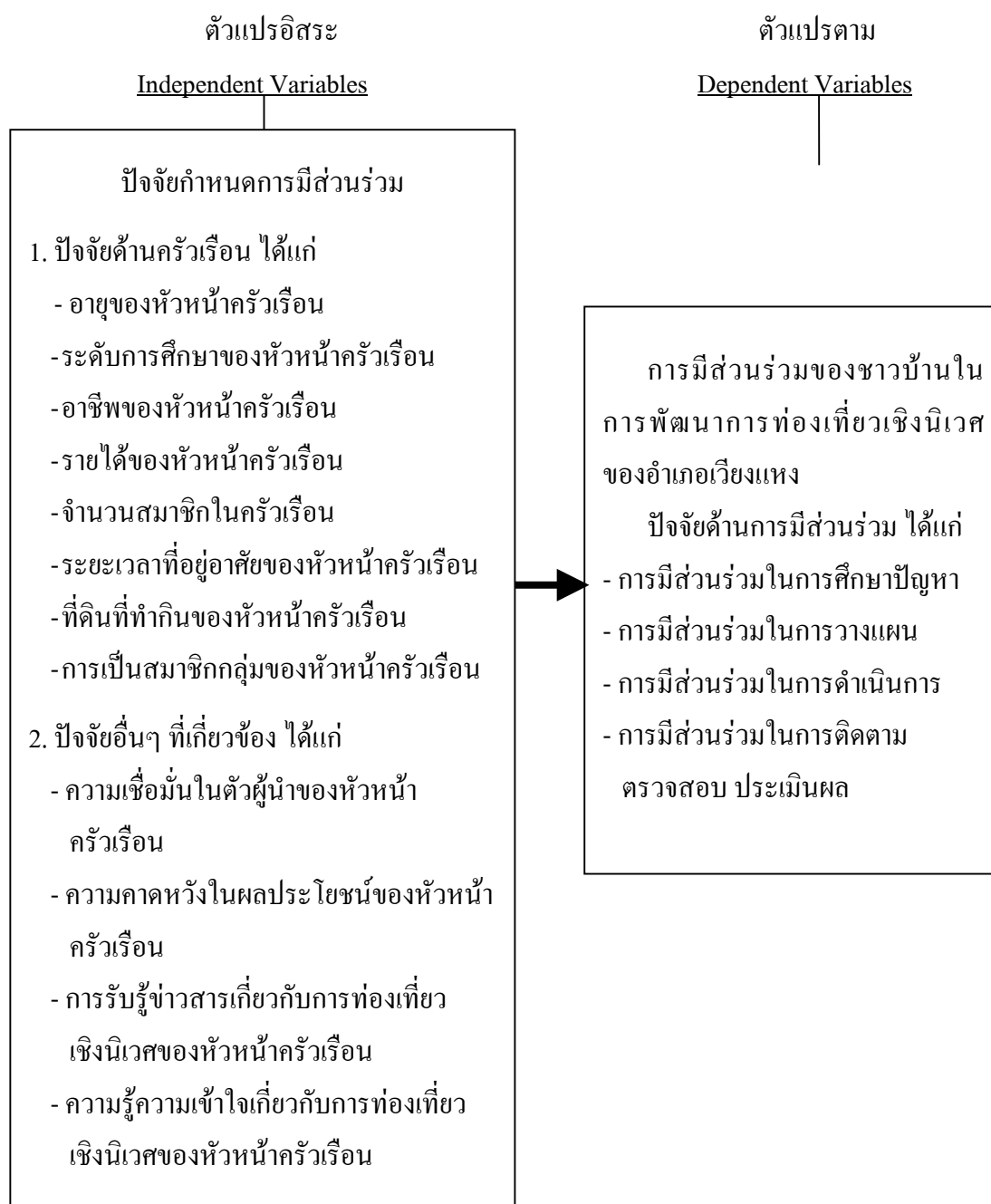
และเลี้ยงเมือง ประเพณีขี้เป้ง ประเพณีกินวอ (กลุ่มลือซอ) ประเพณีกัจ (บวชนคร) งานสลากภัตต์ และประเพณีสงกรานต์พระธาตุแสนไห เป็นต้น ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสะท้อนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประกอบการพิจารณาวางแผนพัฒนา หรือรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา การวางแผนตัดสินใจ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนแม่บทเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเวียงแหงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นฐานรองรับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลให้เกิดกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ยังครอบคลุมถึงการคงอยู่ของระบบนิเวศ การแบ่งปันผลประโยชน์จากธุรกิจท่องเที่ยวมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดการพัฒนาในทิศทางที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเวียงแหงทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไหและตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม สามารถสรุปเป็นกรอบแนวความคิด การวิจัยและกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

ประเด็นสำคัญในการวิจัยคือ การหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านหรือเป็นตัวแปรที่เป็นตัวกำหนด (Determining Factors) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการทบทวนรายงานการวิจัยในอดีต ผนวกกับการสำรวจพื้นที่โครงการเบื้องต้น สามารถตั้งประเด็นเกี่ยวกับสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

1. อายุของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
6. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
8. การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
9. ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
10. ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
11. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
12. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห และตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยต้องการศึกษาว่ามีปัจจัยกำหนดอะไรบ้างที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ผู้วิจัยกำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครัวเรือน (Household) ที่อาศัยอยู่ในตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห และตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ให้ข้อมูล

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามระดับชั้น (Proportional Stratified Random Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนในแต่ละตำบลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยในการวิจัยซึ่งเป็นครูสอนนักเรียนในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาของอำเภอเวียงแหง จำนวน 2 คน จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยผู้วิจัยจะต้องให้ความรู้กับผู้ช่วยวิจัยและทำความเข้าใจให้ตรงกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดก่อนแจกแบบสอบถาม

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1.7.1 การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้บริหารในท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น หรือมีบทบาทในเรื่องการศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาเกี่ยวกับโครงการในการพัฒนาการจัดสรรทรัพยากรหรือเรื่องใดๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอันเป็นไปในทิศทางที่ต้องการและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.7.2 หัวหน้าครัวเรือน หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวและมีอำนาจในการตัดสินใจในครัวเรือนนั้นๆ

1.7.3 ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วม หมายถึง ปัจจัยที่กำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งได้แก่

- 1) อายุของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือน (เศษเกิน 6 เดือน ให้ปัดเป็น 1 ปี)
- 2) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาปกติของหัวหน้าครัวเรือน
- 3) อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง การประกอบอาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน ที่ทำรายได้เกินกว่า 50 % จากรายได้ทั้งหมด
- 4) รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง รายได้ที่ได้มาจากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองอื่นๆ ของหัวหน้าครัวเรือนก่อนหักค่าใช้จ่าย
- 5) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน
- 6) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง จำนวนปีของครัวเรือนที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- 7) ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง จำนวนที่ดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพทั้งหมดของหัวหน้าครัวเรือน
- 8) การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาท้องถิ่น พื้นฟูระบบนิเวศ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในการฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับชาวบ้าน และกลุ่มเกษตรกร ที่ให้คำปรึกษาและสอนเทคนิคต่างๆ ในการปลูกพืชเพื่อการเกษตร รวมทั้งตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า
- 9) ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ลักษณะการเป็นผู้นำที่หัวหน้าครัวเรือนมีความเลื่อมใสศรัทธา และเชื่อถือในตัวผู้นำ
- 10) ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ความมุ่งหวังถึงรายได้และผลประโยชน์อื่นๆ ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 11) การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง จำนวนช่องทางในการรับรู้ข่าวสาร ซึ่งอาจจะได้รับรู้จากสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์หรือเอกสารทางราชการและสื่อบุคคลเช่น เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน หอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน การเข้าร่วมประชุม การเข้ารับการฝึกอบรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

12) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจข้อมูลและข้อเท็จจริงในรายละเอียดที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของครัวเรือนที่ได้รับมาจากการค้นคว้า การสังเกต หรือประสบการณ์

1.7.4 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้ชมความงามของธรรมชาติ เช่น เดินป่า ล่องแพ การเยี่ยมชมวัฒนธรรมชนเผ่า และชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นการท่องเที่ยวโดยหลีกเลี่ยงการทำลายคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ขั้นตอนในการศึกษาปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.7.5 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และ การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของอำเภอเวียงแหง
4. เป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนสำหรับพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางสังคม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
- 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 ตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางสังคม

การรวมตัวของคนในชุมชนจะมีการรวมตัว 2 ประเภท คือ ประเภทแรกรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรมคือ ปกติไม่ได้รวมตัวกันแต่กลุ่มคนจะรวมตัวกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อคนทั้งชุมชน และประเภทที่สองรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนเฉพาะวัตถุประสงค์มักเกิดขึ้นภายหลังที่นักพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้าไปผลักดันให้มีการจัดตั้งขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปรับโครงสร้างการเกษตร กลุ่มการท่องเที่ยว ถ้าชุมชนใดมีองค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรมที่เข้มแข็งจะทำให้การพัฒนาองค์กรชุมชนเฉพาะวัตถุประสงค์เข้มแข็งสำเร็จมาก (สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ, 2538 : 120-138)

นอกจากนี้ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนยังขึ้นอยู่กับ

1. ความสามารถผสมผสานกิจกรรมกับวัฒนธรรมชุมชน
2. ประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
3. การพัฒนาการเรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกและวิธีแก้ปัญหา
4. การจัดการกลุ่ม เช่น การจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วม มีกฎระเบียบกติการ่วมกัน
5. ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้นำ เช่น จำนวน ความรู้ ทักษะ การยอมรับของสมาชิก

6. การจัดสรรประโยชน์อย่างยุติธรรม
7. การยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก
8. ด้านการขยายผลเช่น จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น กิจกรรมหลากหลายมากขึ้นและมีองค์กรที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

2.1.1 ความหมายของกลุ่ม

กลุ่มในที่นี้หมายถึงกลุ่มทางสังคม ซึ่ง โสกา ชูพิกุลชัย (2521 : 58) ในเรื่อง “จิตวิทยาทั่วไป” ให้ความหมายไว้ว่ากลุ่ม คือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีการแสดงพฤติกรรมตอบโต้สัมพันธ์กัน ทุกๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นมานั้นจะมีความผูกพันอันจะเป็นโครงสร้างหรือทางจิตใจ สมาชิกของคนในกลุ่มอาจจะประสบความขัดแย้งหรืออาจมีความเห็นสอดคล้องกันได้ กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบการดำเนินงานในกลุ่มจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

สุรพล กาญจนจิตรา และประภาส ศิลปรัศมี (2529 : 12) ในเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ : ศึกษากรณีกลุ่มอาชีพในจังหวัดสุรินทร์” ให้คำจำกัดความของ กลุ่มว่า บุคคลตั้งแต่ 2 คนมารวมกันโดยมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกในกลุ่มเอง และรวมทั้งกลุ่มอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีแบบแผน หรือ แบบอย่างของพฤติกรรมร่วมกันโดยเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับ พิศมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ (2538 : 164) ในเรื่อง “จิตวิทยาร่วมสมัย” ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่ากลุ่มประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งได้สร้างแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันทางกลุ่มหรือต่อคณะและเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นองค์ภาวะอย่างหนึ่งทั้งต่อสมาชิกด้วยกันเอง และกลุ่มอื่นๆ เพราะกลุ่มจะพัฒนาแบบฉบับร่วมกันขึ้นมาเป็นของกลุ่มจนกระทั่งกลายเป็นแบบแผน (Pattern) ของบทบาท (Role) และหน้าที่อันพึงกระทำต่อกันจนเกิดเป็นมาตรฐานของชุดบทบาทของสมาชิก และนำมาสู่ปทัสถาน (Norms) ของกลุ่มในที่สุด ซึ่งอาจเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันและความเกี่ยวข้องระหว่างสมาชิกของกลุ่ม จะทำให้ทราบชนิดของกลุ่มว่าเป็นครอบครัว ธรรมดา สหภาพแรงงานหรือเป็นกลุ่มของฝูงชน ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นสมาชิกกลุ่มต้องมีการพบปะกันและมีกิจกรรมในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอด้วย

2.1.2 องค์ประกอบและโครงสร้างของกลุ่ม

1) องค์ประกอบของกลุ่ม เมื่อพิจารณาความหมายของกลุ่มตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว กลุ่มมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

- 1.1) กลุ่มเกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
- 1.2) สมาชิกกลุ่มต้องมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกัน

- 1.3) สมาชิกมีความตระหนัก หรือรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
- 1.4) สมาชิกมีความสนใจร่วมกันและมีแบบแผนพฤติกรรมร่วมกัน
- 1.5) มีปทัสถานและเป้าหมายร่วมกัน
- 1.6) มีการเผชิญโชคร่วมกัน

2) โครงสร้างของกลุ่ม

พิทมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ (2538 : 257) ได้อธิบายถึงโครงสร้างของกลุ่มไว้ดังนี้เมื่อบุคคลมารวมตัวกัน และมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จะต้องมีการจัดโครงสร้างภายในของกลุ่มเพื่อเป็นแบบแผนให้สมาชิกปฏิบัติตามซึ่งโครงสร้างของกลุ่มโดยทั่วไปประกอบด้วย

2.1) สถานภาพ (Status) หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลภายในกลุ่มซึ่งจะต้องมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบอยู่ตามที่กลุ่มกำหนดไว้ให้ สถานภาพจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในด้านอำนาจ หน้าที่ที่สมาชิกต้องแสดงต่อกันภายในกลุ่ม

2.2) บทบาท (Role) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกไปตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มให้ปฏิบัติตามตำแหน่ง หรือสถานภาพที่เขาเป็นอยู่ในกลุ่มนั้นๆ ซึ่งบทบาทของสมาชิก หรือบุคคลจะแสดงออกอย่างไรขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่ที่เขาได้รับจากกลุ่ม

2.3) การสื่อสาร (Communication) คือ การติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันภายในกลุ่มอันเป็นการเชื่อมโยงถึงกันเพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกันของสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งหากปราศจากซึ่งการสื่อสารแล้ว จะทำให้กลุ่มเกิดความไร้ระเบียบ

2.4) ปทัสถาน (Norm) หมายถึง แนวทางหรือแบบแผนของการปฏิบัติหรือความประพฤติของสมาชิกเพื่อเป็นข้อบังคับ หรือแนวปฏิบัติร่วมกัน ให้เป็นไปตามทิศทางที่สมาชิกได้กำหนดไว้ร่วมกัน อันประกอบไปด้วย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งขนบธรรมเนียมปฏิบัติของคนในชุมชนที่มารวมกลุ่มกันด้วย

3) แบบแผนการจัดตั้งและพัฒนาของกลุ่ม

ในการจัดตั้งกลุ่มหรือการรวมกลุ่มของประชาชนทั่วไปนั้น การดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือหลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มว่ามีแบบแผนอย่างไร มีแนวคิดหรือหลักการอะไรบ้าง ดังนั้นเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มจึงมีความสำคัญมากในการที่กลุ่มจะพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ ซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาของกลุ่มไว้ดังนี้

สุรพล กาญจนจิตรรา และประภาส ศิลปรัศมี (2529 : 19-20) ได้เสนอแบบแผนและการพัฒนาของกลุ่มดังนี้

3.1) การจัดตั้งกลุ่มต้องคำนึงถึงความเหนียวแน่นและประสิทธิภาพขององค์กร กลุ่มเป็นหลักกล่าวคือ

3.1.1) กลุ่มต้องพิจารณาเกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจ

3.1.2) กลุ่มต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจนร่วมกับสมาชิก

3.1.3) กลุ่มต้องมีบรรยากาศของความสัมพันธ์และความร่วมมือของสมาชิก

3.1.4) กลุ่มต้องกำหนดหน้าที่ให้สมาชิกให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองให้เห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

3.1.5) กลุ่มต้องอบรมให้สมาชิกอยู่ในระเบียบวินัยและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด

3.1.6) กลุ่มต้องสามารถดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและช่วยผู้ให้สมาชิกมาพบปะกันบ่อยๆ มีกิจกรรมที่สนองความต้องการของสมาชิกอยู่เสมอ

3.2) หน่วยงานราชการหรือองค์กรที่มีส่วนในการจัดตั้งกลุ่มจะต้องเข้าใจในปรัชญาและหลักการทำงานเพื่อพัฒนาองค์กรที่มีส่วนในการจัดตั้งกลุ่มจะต้องเข้าใจในปรัชญาและหลักการทำงานเพื่อพัฒนาองค์กรประชาชนมากกว่ามุ่งหวังผลประโยชน์ของหน่วยงานของตนเองดังนี้

3.2.1) การตั้งกลุ่มต้องยึดหลักความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ

3.2.2) ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วม

3.2.3) ต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มและสมาชิกพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

3.2.4) การสนับสนุนต้องช่วยเหลือแต่สิ่งที่กลุ่มขาด หรือจำเป็นเท่านั้น

3.3) หน่วยงานราชการ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจากภายนอก จะต้องพยายามให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างสม่ำเสมอเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานกลุ่ม

หากกลุ่มใดมีแบบแผนการพัฒนาและมีเป้าหมายที่ชัดเจนดังได้กล่าวมาแล้วนี้ จะสามารถดำเนินงานกลุ่มให้บรรลุผลได้

4) บทบาทผู้นำกลุ่ม

เมื่อบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มจะมีคนๆ หนึ่งในกลุ่มเป็นผู้นำหรือพยายามแสดงบทบาทในการดำเนินงานต่างๆของกลุ่มมากกว่าคนอื่นๆ ในกลุ่ม เป็นผู้ที่มียุทธวิธีเห็น

สมาชิกอื่นๆ ทั้งในด้านการงาน ด้านจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม (สมพักตร์ ชาญชัยสิทธิ์, 2533 : 77) ผู้นำเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่มมาก เพราะถ้ากลุ่มใดขาดผู้นำ กลุ่มนั้นจะไม่สามารถทำงานได้สำเร็จหรือสำเร็จช้า ทั้งอาจเกิดการขัดแย้งไม่พอใจกัน โดยต่างคนต่างพยายามแสวงหาประโยชน์ส่วนตน ทั้งไม่คำนึงถึงประโยชน์หรือความสำเร็จของกลุ่มอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติงานของกลุ่มไม่สำเร็จและสลายตัวไปในที่สุด (เกศินี ปายะนันท์, 2537 : 1)

4.1) ความหมายของผู้นำกลุ่ม มีผู้ให้ความหมายหรือคำนิยามคำว่า “ผู้นำกลุ่ม” ไว้ต่างๆ กัน ดังต่อไปนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ (2522 : 59) ในเรื่อง “จิตวิทยาสังคม” กล่าวถึงความหมายของผู้นำกลุ่มว่า เป็นพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่จะประสานงานระหว่างความต้องการของบุคคลกับกลุ่มให้สอดคล้องกัน ขณะเดียวกันก็เป็นตัวกลางที่จะขจัดข้อขัดแย้งระหว่างความต้องการของบุคคลกับกลุ่มเพื่อให้การรวมกลุ่มสมาชิกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน

สุชา จันท์เอม (2524 : 20) ในเรื่อง “จิตวิทยาสังคม” ให้ความหมายผู้นำกลุ่ม หมายถึง บุคคลที่สามารถนำหรือริเริ่มตลอดจนชักจูงให้บุคคลในหน่วยงานของตนปฏิบัติหน้าที่ การงานของตนด้วยความ เต็มใจและเต็มความสามารถและได้กล่าวถึงผู้นำกลุ่มในชุมชน (สุชา จันท์เอม, 2524 : 99) หมายถึง ผู้ที่ก่อให้เกิดมีการกระทำขึ้นในหมู่ผู้ตาม ผู้นำเป็นผู้ริเริ่มความคิดแล้วถ่ายทอดความคิดนั้นให้ผู้ตามรับไปปฏิบัติเป็นการกระทำขึ้น หรือรวบรวมความคิดจากคนต่างๆ ไป เพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติขึ้น

ธันยมัย พันธุมนาวิน (2537 : 12) ในเรื่อง “รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ประสิทธิผลของกลุ่มเกษตรผู้ทำนาตาม Contingency Model ในเขตภาคกลาง” กล่าวถึงผู้นำกลุ่มในทางจิตวิทยา คือ บุคคลผู้ซึ่งสนับสนุนสมาชิกกลุ่ม และมีความสามารถที่แสดงพฤติกรรมอันแสดงถึงอิทธิพลของเขาเอง โดยมีต้องพึ่งอำนาจหรืออิทธิพลจากภายนอกเข้ามาช่วย ดังนั้น จึงมักให้ความหมายของผู้นำกลุ่มว่า “ผู้นำกลุ่มคือสมาชิกในกลุ่มผู้ซึ่งได้พยายามใช้อำนาจหรืออิทธิพลที่เป็นทางบวก (Positive Influence) ไปยังสมาชิกผู้อื่นในกลุ่ม” คำว่า “อำนาจหรืออิทธิพลที่เป็นทางบวก” นี้ แสดงให้เห็น ทิศทางของอิทธิพลหรืออำนาจที่พึงปรารถนาซึ่งผู้นำเป็นผู้แสดงออก

สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2537 : ๓) ในเรื่อง “จิตวิทยาสังคม” ให้ความหมายของผู้นำกลุ่มว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะนำชาวบ้านในด้านที่ผู้นำนั้นมีความสามารถ โดยผู้นำกลุ่มมีจิตสำนึกและอุดมการณ์ที่จะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน โดยไม่ต้องรอคำสั่งให้ปฏิบัติการใดๆ จากอำนาจทางการ

กล่าวโดยสรุปผู้นำกลุ่ม หมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่สื่อแสดงถึง พฤติกรรมหรือศักยภาพและความสามารถของบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในการนำ ริเริ่มความคิด แล้วถ่ายทอดความคิดนั้นให้ผู้ตามรับไปปฏิบัติเป็นการกระทำในกิจกรรมนั้นให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่กลุ่มกำหนดขึ้น

4.2) บทบาทหน้าที่ผู้นำกลุ่ม

เกศินี ปายะนันท์ (2537 : 39) ในเรื่อง “การพัฒนาผู้นำเยาวชนชนบทและ ผู้นำท้องถิ่น” กล่าวถึงบทบาทที่ผู้นำกลุ่มควรกระทำเพื่อให้กลุ่มสามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จ และตอบสนองชุมชน มี 5 ประการ คือ

4.2.1) การริเริ่มการทำงานของกลุ่ม คือ บทบาทในการริเริ่มการดำเนินงาน ของกลุ่มและช่วยให้กลุ่มทำงานไปได้ โดยเสนอแนวทางในการคิดและการทำงานให้แก่กลุ่ม เสนอ วิธีการทำงานกระตุ้นให้กลุ่มอภิปรายและแถลงความต้องการของกลุ่ม

4.2.2) การวางระเบียบการทำงาน เช่น การติดตั้งเป้าหมายในการทำงาน วางขั้นตอน กำหนดระยะเวลา สรุปรวบรวมข้อมูลในการทำงาน

4.2.3) การเสนอข้อมูล เพื่อหาแนวความคิดใหม่ๆ ให้แก่กลุ่ม

4.2.4) การสนับสนุนบรรยากาศในการทำงาน

4.2.5) การประเมินผล คือ บทบาทที่ช่วยให้กลุ่มประเมินการทำงาน คือ ประเมินการตัดสินใจ จุดมุ่งหมายและวิธีการของกลุ่ม เพื่อช่วยให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องแน่นอน

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้นำกลุ่มจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากในการจะ ต้องปฏิบัติ สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้สมาชิกในกลุ่มประกอบกิจกรรมไปได้ด้วยดี มีผลตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกับผู้นำกลุ่มทางด้านการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีหลักการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชนในการปฏิบัติต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชน ทั้งในด้านความคิด กำลังทรัพย์และกำลังแรงเป็นสำคัญ ดังนั้นการดำเนินงานจึงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ต้นจนจบ แต่การที่จะให้ประชาชนทุกคนเข้ามามี ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมวางโครงการกับทางการนั้นเป็นไปได้ จึงจำเป็นต้อง ให้ประชาชนเลือกตั้งตัวผู้นำที่มีความสามารถ มีจิตใจโอบอ้อมอารีและมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนา หมู่บ้านขึ้นมาเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบในการแสดงความคิดเห็นและวางโครงการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของ ทางการ ผู้ที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาเป็นตัวแทนก็คือผู้นำท้องถิ่นที่มีอยู่ในหมู่บ้านและตำบล นั้นเอง (สุชา จันทรเฒ, 2524 : 100)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มแล้วเข้าร่วม เป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นนั้น ซึ่งถ้าชุมชนใดมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและเป็นน้ำหนึ่งใจ

เดียวกันก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้นด้วย รวมทั้งการให้ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำกลุ่มของตนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจะต้องปฏิบัติ สนับสนุนช่วยเหลือ ให้สมาชิกในกลุ่มประกอบกิจกรรมไปได้ด้วยดี มีผลตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงคาดว่าความเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน และ ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1.3 การได้รับข่าวสาร

การรับข่าวสารและการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นในเรื่องการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ความต้องการของคน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะข่าวสารนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ (วุฒิชัย จำนง, 2523 : 3)

โรเจอร์ และ ชูมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971 : 81-86 อ้างใน สุริยา ยีขุน, 2534 : 39-40) ได้รวบรวมผลงานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้รับวิทยาการใหม่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ

- 1) ขั้นการรับรู้ (Awareness Stage) หมายความว่าบุคคลได้สัมผัสกับวิทยาการสมัยใหม่หรือความคิดใหม่เป็นครั้งแรกแต่ยังขาดความรู้อย่างแจ่มแจ้งในวิทยาการใหม่นั้น เท่ากับเป็นการรับรู้วิทยาการใหม่ที่มีอยู่แต่ยังไม่แสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม
- 2) ขั้นความสนใจ (Interest Stage) หมายความว่าบุคคลเริ่มสนใจในความรู้ใหม่และพยายามเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
- 3) ขั้นการชั่งใจ (Evaluation Stage) หมายความว่าบุคคลคิดทบทวนไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียของความรู้ใหม่อยู่ในใจ ก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะทดลองทำหรือไม่ทำต่อไป
- 4) ขั้นการทดลอง (Trial Stage) หมายความว่า บุคคลนำความรู้ใหม่ไปปฏิบัติในขนาดเล็กๆ เป็นการทดลองเพื่อดูผลก่อนตัดสินใจยอมรับโดยเต็มที่ต่อไป
- 5) ขั้นยอมรับ (Adoption Stage) หมายความว่า เป็นขั้นตอนที่บุคคลตกลงใจนำวิทยาการใหม่ไปปฏิบัติต่อไปอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการยอมรับผลการทดลองในขั้นก่อนว่าใช้ได้ผล

นอกเหนือจากทัศนภาพของผู้รับในคุณลักษณะ 5 ประการ ของวิทยาการใหม่ดังกล่าวแล้ว โรเจอร์ ได้ให้แนวคิดต่อไปอีกว่า น่าจะมีปัจจัยอื่นๆ อีก 4 ประการ ที่มีผลต่ออัตราการยอมรับคือ

- 1) แบบของการตัดสินใจยอมรับวิทยาการใหม่
- 2) ช่องทางของการสื่อสาร ความรู้ที่ใช้เป็นการแพร่กระจายวิทยาการใหม่ซึ่งมีหน้าที่ต่างๆ กันในกระบวนการตัดสินใจของผู้ยอมรับวิทยาการใหม่
- 3) ลักษณะธรรมชาติของระบบสังคม
- 4) ความเพียรพยายามของผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง ในการแพร่กระจายวิทยาการใหม่ที่มีผลต่ออัตราการยอมรับ

สำหรับช่องทางการสื่อสารความรู้ โรเจอร์กล่าวว่า ประกอบด้วยกระบวนการของผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร

ช่องทางการสื่อสาร เป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวนำข่าวสารไปยังผู้รับสารซึ่งแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) ช่องทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิธีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกันกับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

- 2) ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ดังนั้นจึงนับได้ว่า ข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอันเป็นบ่อเกิดของความรู้ทั้งหมด ประชาชนที่ได้รับข่าวมาก ย่อมมีความรู้มากด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถี่ของการได้รับข่าวสาร โอกาสและความสามารถของผู้ที่ได้รับข่าวสารนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น การรับรู้ข่าวสารจึงมีความจำเป็นต่อการตัดสินใจของชาวบ้านในการที่จะยอมรับข้อตกลงต่างๆ ที่ชุมชนหรือองค์กรต่างๆ ตั้งขึ้นแล้วนำมาพิจารณาตัดสินใจตามข้อมูลที่ได้รับ ดังนั้นจึงคาดว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชนหมายถึง การเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานที่จะต้องมืออย่างต่อเนื่องและถือว่าเป็นหัวใจในการทำงานกับชุมชนในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ซึ่งมีใช้กิจกรรมที่นักพัฒนาต้องรู้จักชุมชน เป็นฝ่ายศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น การศึกษาชุมชนชุมชนยังเป็นไปเพื่อให้ชุมชนมีการศึกษาและวิเคราะห์ตนเอง ซึ่งนำไปสู่การหาทางเลือกใน

การจัดการในลักษณะของการวางแผน วางโครงการ ลงมือปฏิบัติงานและมีการติดตามงานและประเมินผลการทำงาน (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2544 : 5-7)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนหรือในกระบวนการของชุมชน ย่อมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ได้ตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการและสร้างพลังผลักดันให้ริเริ่มโครงการหรือการดำเนินงานอื่นๆ ได้อีก แต่อีกนัยหนึ่งกระบวนการเข้าร่วมของประชาชนและพัฒนาการที่เกิดขึ้น ย่อมแสดงให้เห็นนัยทางการเมืองของการมีส่วนร่วม ด้วยเหตุผลที่ว่าการพัฒนาเป็นกิจกรรมที่ภาครัฐมีบทบาทหลักมาอย่างยาวนาน ภาครัฐเป็นฝ่ายศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของการพัฒนา ตลอดจนเป็นฝ่ายจัดสรรและควบคุมการใช้ทรัพยากร จึงเป็นการพัฒนาที่มาจากเบื้องบน โดยประชาชนไม่มีโอกาสเรียนรู้และจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่ตนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่มีได้มีความหมายเพียงการให้โอกาสแก่ประชาชนที่จะเข้าร่วมแต่เป็นการคืนสิทธิและอำนาจให้ประชาชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง โดยพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ซึ่งควรพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบาย มาตรการและระดับการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยหรือสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดที่มีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายและมีการตรวจสอบได้

2. ปัจจัยด้านประชาชนมีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วม มีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมทั้งมีการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา มีบทบาทในการกระตุ้น ส่งเสริม เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรตลอดจนร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 10) ในเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา” ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของชุมชนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวกิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ และอีกในแง่หนึ่ง ประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาย่อมเป็นผู้รู้ปัญหาดีที่สุด

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การดำเนินการวางแผนเป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ หากประชาชนไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม ประชาชนก็จะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้เองโดยที่ไม่มีผู้ช่วย

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานในส่วนนี้หมายถึงการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถของประชาชนแต่ละคนนั่นเอง โดยที่ใครมีทุนก็สามารถช่วยเหลือด้านเงินทุน หากใครไม่มีเงินทุนก็สามารถช่วยในด้านแรงงานได้

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นหากประชาชนมีส่วนร่วมก็คือ การที่จะทราบข้อดี ข้อเสียของตนเองได้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20) ในเรื่อง “หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท” ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ การช่วยปฏิบัติ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า “มนุษย์ทุกคนต้องมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการพัฒนาที่ถูกต้อง”

พัฒน์ บุญรัตนพันธ์ (2517 : 129) ในเรื่อง “การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน” ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าขบวนการทำให้ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังที่ปรารถนาหรือที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช่เป็นการกำหนดกรอบแนวคิดจากบุคคลภายนอก

อลิน รพีพัฒน์ (2527 : 320) ในเรื่อง “มนุษย์วิทยาสังคมกับการพัฒนาชนบท” ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่ที่เรากำหนดไปแล้วทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 22) ในเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา” ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่าง

สมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่า คือการที่ประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญการเข้าร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น เป็นไปโดยการเน้นที่การให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 6) ในเรื่อง “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย” ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบาย ว่าเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาตามที่กำหนดไว้

เคิร์ท (Keith, 1972 : 136) ในเรื่อง “Human Behavior at Work-Human Relations and Organizational Behavior” ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ที่อยู่ในกลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องนี้เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำเพื่อที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

เออร์วิน (Erwin, 1976 : 138) ในเรื่อง “Participation Management Concept Theory and Implementation” ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายการมีส่วนร่วมในความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องของประชาชนอย่างจริงจัง ใช้ความสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การใช้วิทยาการที่เหมาะสม สนับสนุน ติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ดีเลน (Delen, 1977 : 230-236) ในเรื่อง “People Participation” ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแบ่งอำนาจในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในการกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะไม่สามารถทำได้โดยขาดความเข้าใจร่วมกันภายใต้จิตสำนึกและการประสานงานกัน โดยการร่วมมือกันของบุคคลส่วนใหญ่ที่แสดงออกโดยผ่านกลุ่มตัวแทนในการกำหนด และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลและกลุ่มสามารถตัดสินใจในสิ่งที่กระทบต่อชีวิตเขา โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เขาควรได้รับจากการบริการต่างๆ

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 2 ลักษณะ คือ

1) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้ และร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล

2) การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีกำหนดไว้แล้ว

และยังได้อธิบายถึงหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะถ้าหากว่าบุคคลในชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเองแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่างๆ ก็ไม่อาจถืออำนาจประโยชน์ต่อบุคคลในชุมชนนั้นได้ เพราะบุคคลในชุมชนนั้นจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้ความรู้จะต้องยอมรับคือ บุคคลในชุมชนซึ่งเป็นผู้อยู่กับปัญหาจะเป็นผู้ที่รู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่เขาจะมองปัญหานั้นได้ไม่ชัดเจนหรือเข้าใจไม่ถึงแก่นแท้ของปัญหา ต่อมาเมื่อมีบุคคลมาช่วยชี้แนะเขาจึงมองปัญหานั้นได้ไม่ชัดเจน หรือ เข้าไม่ถึงแก่นแท้ของปัญหา ต่อมาเมื่อมีบุคคลมาช่วยชี้แนะเขาจึงมองเห็นสาเหตุของปัญหาของตนเองเด่นชัดขึ้น ดังนั้นบุคคลในชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวเองทั้งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม เพื่อจะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ปัญหานั้นๆ ต่อไป

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหาของตนเองแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการมีส่วนร่วมคือ จะต้องให้บุคคลได้เรียนรู้ในเรื่องของการวางแผนและดำเนินกิจกรรม การแสวงหาแหล่งทรัพยากรหรือความช่วยเหลือ เพื่อที่จะมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้บุคคลยังต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาาร่วมกัน การแก้ปัญหาอาจจะกระทำได้หลายวิธีแต่จะมีวิธีที่ดีที่สุดในเรื่องดังกล่าว ผู้ที่ให้ความรู้ซึ่งอยู่ในฐานะที่มีประสบการณ์มากกว่าจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำจนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเลือกใช้วิธีใดในการแก้ปัญหานั้นๆ ที่ตนเองและชุมชนกำลังเผชิญอยู่

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการปฏิบัติงานด้วยตนเองอาจจะทำให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เมื่อเห็น

ประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตนเองพร้อมทั้งร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ด้วย

4) การมีส่วนร่วมและการติดตามประเมินผล การประเมินผลด้วยตนเองจะทำให้บุคคลและชุมชนมีความตระหนักว่า กิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมาทั้งหมดนั้นดีหรือไม่เพียงไรและควรจะพิจารณาว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร ทำให้บุคคลได้เรียนรู้และประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมร่วมกันและจะส่งผลถึงการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป ให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้มากขึ้น

จากความหมายต่างๆ ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของชุมชน โดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ในการค้นหาปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงานและร่วมติดตามและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อที่จะสนองตอบความต้องการส่วนบุคคล โดยประชาชนเหล่านั้นจะมีความชำนาญของบุคคลในการแก้ปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการและพึงประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร รวมถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง

2.2.2 รูปแบบขั้นตอนการมีส่วนร่วม

มีผู้เสนอรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้มากมาย ซึ่งมีความแตกต่างกันเล็กน้อย สรุปได้ดังนี้

โคเฮน และนอร์แมน อัฟฮอฟ (Cohen & Norman Uphoff, 1980 : 219-222) ในเรื่อง "Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity" ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และ ตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) อาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วม โดยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือ ผลประโยชน์ทางด้านส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

แคสเปอร์สัน และบริฟแบท (Kasperson and Breifbat, 1985 : 36) ในเรื่อง “Rural Development Participation Conceptual Measures for Project Design” ได้เสนอมาตรวัดระดับการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1) การกระทำแต่ละบุคคลมิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะเห็นถึงคุณค่านิยม ความรับรู้และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมก็คือ กริยาของแต่ละบุคคลที่มีต่อการแสดงต่อผลของการกระทำนั้นโดยตรง

2) ความถี่ของการกระทำซึ่งแสดงออกโดยร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ

3) คุณภาพของการเข้าร่วมพิจารณาจากผล และผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้นแรก เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้าง ยอมรับความสามารถและความคิดเห็น มีการกระทำประเมิณผล

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6-7) ในเรื่อง “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของ ชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา” ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายการพัฒนา คือ

1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดถึงความต้องการของชุมชน

2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองต่อความต้องการของชุมชน

3) ร่วมวางแผนนโยบาย หรือวางแผน หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาเพื่อสนองความต้องการของชุมชน

4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงการบริหารงานการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8) ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

บังอร อุทธิภักดี (2528 : 19) ในเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน กรณีศึกษา ระดับปานกลาง” ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 3 ลักษณะใหญ่ๆ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยกรริเริ่มและวางแผน
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากโครงการ

ในขณะที่ ปรรัชญา เวสารัชช (2528) ในเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท” ได้ขยายความถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาเพื่อมุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมอันจะนำไปสู่ความมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

- 2) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย ในกรณีต่อไปนี้

- 2.1) การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา

- 2.2) การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

- 2.3) การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผนและการดำเนินการ โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับผลประโยชน์ที่ได้รับ

- 4) ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาเพื่อมุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

การพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่การพัฒนาอีกครั้ง เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ขาดไม่ได้ในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาเนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองโดยการแสดงออกซึ่งเสรีภาพของประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างประชาชนจะต้องคิดค้นขึ้นมาเอง สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนถูกตีความหมายไปในลักษณะที่เน้นการให้ประชาชนมีโอกาสเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหาและดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนา คือ การให้ประชาชนได้เพิ่มศักยภาพในการ

ควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ในสังคม รวมตลอดถึงการใช้การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง

ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้กล่าวไว้มีดังต่อไปนี้คือ

1) พื้นฐานของการเข้าร่วม ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมมาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอก โดยอาศัยอำนาจบารมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจหรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชนเองถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จแต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ก็จะลดลง

2) รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนจะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม เป็นช่วงเวลากการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ จะใช้เวลาอย่างน้อยต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4) ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

2.2.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ ได้เสนอปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาไว้ 3 ประการคือ

1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้นจะมีเหตุผลที่สำคัญคือ มองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไปและการได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2) ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วมหมายถึง การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วมและมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้ คือเปิดโอกาสให้ทุกๆ คนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใด รูปแบบหนึ่งและกำหนดเวลาที่ชัดเจน แน่นนอนเพื่อผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพเป็นจริงของตนได้ ตลอดจนมีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3) ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึงการที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการและผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

เบอร์นาร์ด (Bernard, 1985 : 147-157) ในเรื่อง “Rural Sociology” ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลต่างๆ คือ อายุ เพศ สถานภาพทางสังคม อาชีพ การศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่นและปัจจัยอื่นๆ เช่น การอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบท จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะครัวเรือน ค่านิยมและทัศนคติความคิดเห็น

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 217-218) ในเรื่อง “การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท” ได้กล่าวถึงปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ขึ้นอยู่กับ

1) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ที่ว่าสามารถที่จะช่วยตนเองพร้อมกับการช่วยเหลือผู้อื่นได้และจะต้องแสดงศักยภาพจะเข้าร่วมต่อการพัฒนา

2) โครงสร้างเศรษฐกิจต่างๆ ที่มีเงื่อนไขแบบเศรษฐกิจ เป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้น (Requirement) จะทำให้คนจนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมและกลุ่มคนยากจนในหมู่บ้านและวิธีการแสดงออกในรูปแบบตามประเพณีมาใช้ในการพัฒนา ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (อ้างใน สุวรรณิ คงทอง, 2536 : 19-20) ได้รวบรวมแนวความคิดของ Hay เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมของบุคคลนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพและที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูงจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจต่ำ

3) หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจในเรื่องของการมีส่วนร่วม จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมและการควบคุมจากเบื้องล่าง (Control from Below) มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่องซึ่งก็คือ พลังทางสังคม อันได้แก่ มาตรการทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา

4) การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่จะร่วมตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่างๆ จะสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

5) การตัดสินใจร่วมกลุ่มไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลของการเก็งกำไร ผลประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอย่างอื่น ผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสิ่งที่ตามมา

2.2.4 ปัจจัยทางด้านสถานะทางสังคม

สถานภาพทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงสร้างสังคมชนบทไทยมีการติดต่อกันสัมพันธ์กันแบบผู้น้อยกับผู้น้อยเป็นระบบอาวุโส โดยที่บุคคลผู้ที่มีอายุน้อยจะให้ความนับถือบุคคลผู้ที่มีอายุมาก และถือว่าผู้ที่มีอายุมากเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง ในสภาพสังคมชนบทนั้น

บุคคลที่นับว่ามีความสำคัญที่สุดนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลุ่ม “ผู้นำ” ภายในท้องถิ่น

มาสโลว์ (Maslow, 1987) นักจิตวิทยาเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมีตัวกระตุ้นที่สำคัญคือ แรงจูงใจทางสังคม ซึ่งเสนอทฤษฎีลำดับขั้นการพัฒนา ได้กล่าวว่า ความต้องการของมนุษย์จะพัฒนาไปตามลำดับขั้น โดยเริ่มจากความต้องการต่ำสุด ไปถึงสูงสุดรวม 5 ขั้นตอน คือ

1) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อสนองความหิว ความกระหายมีมาตั้งแต่เกิด เมื่อได้รับการตอบสนองอย่างดี ความต้องการขั้นที่ 2 จะเกิดขึ้น

2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Self and Security Needs) ได้แก่ ความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน และมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

3) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการ ความรักหรือความห่วงใย เป็นความต้องการสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น เพื่อน คนรัก สามี ภรรยา ต้องการให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

4) ความต้องการมีศักดิ์ศรี (Needs for Esteem) ได้แก่ ความภาคภูมิใจและได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและรู้สึกว่าคุณค่ามีศักดิ์ศรี

5) ความต้องการมีศักดิ์ศรีแห่งตน (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ต้องการจะเป็นคนมีความสามารถแสดงออกซึ่งประสิทธิภาพที่ตนมีอยู่ต้องการความสำเร็จทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ พยายามผลักดันชีวิตไปในทางที่ดีที่สุดที่ตนคาดหวังไว้ มนุษย์จะศึกษาเพื่อรู้จะสร้างสรรค์เพราะใจรัก จะทำงานเพราะอยากทำ

ความต้องการทั้ง 5 ขั้น จะมีการพัฒนาควบคู่กันคือ จะเกิดการตอบสนองความต้องการในขั้นที่หนึ่งแล้วกำลังตอบสนองความต้องการอยู่ ความต้องการขั้นที่สองก็จะพัฒนาขึ้นมา และขณะที่กำลังตอบสนองความต้องการอยู่ ความต้องการขั้นที่สามจะพัฒนาขึ้นมาอีกและเป็นไปจนถึงขั้นสูงสุด

คอฟแมน (Kaufman, 1949 : 7-9) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในองค์กรในการเลือกสถานที่ทำกิจกรรม “Participation in Organization in Activities in Selected Localities” พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เฮย์ (Hay, 1951 : 127 อ้างใน ทัดดาว บุญपाल, 2530 : 20) ได้วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้นมีปัจจัยเกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทาง

อาชีพและที่อยู่อาศัย โดยบุคคลผู้มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลผู้มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง

บราวน์ (Brown, 1953 : 591 อ้างใน วัชรภรณ์ เอี่ยมสะอาด, 2538 : 42) ได้ศึกษาถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์กรในชนบทพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งขันมักจะมีฐานะแตกต่างกันออกไปและมีมโนภาพสัมพันธ์เกี่ยวกับพฤติกรรมของเขา ประเพณีรอบตัวหรือแนวคิดที่เราถูกคาดหวังให้เข้าร่วมในกิจกรรมบางอย่าง บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูง ได้แก่ การศึกษา รายได้ อาชีพ จะเข้าร่วมในกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าคนที่มโนภาพทางสังคมต่ำ

โสภณ หมวดทอง (อ้างใน นาคม ชีรสวรรณจักร, 2541 : 25) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของชุมชนนั้น มีปัจจัยทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพและที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้องและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือบรรลุความสำเร็จได้ จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของชุมชนเป็นส่วนมากหรือดำเนินกิจกรรมในนามกลุ่ม องค์กรของชุมชน

โคเฮน และอัฟฮอฟ (อ้างใน สุขุมธ ทรายแก้ว, 2536 : 20-21) ทำการศึกษาในเรื่อง “Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity” ได้เสนอว่าบุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบทประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพในครอบครัว สถานภาพทางสังคม สถานภาพการทำงาน ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น ระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ และพื้นที่ดินถือครอง

ดันแลป ไรลีย์ และโรเบิร์ต เฮฟเฟอร์แมน (Dunlap E Riley and Robert B Hefferman, 1975 : 18-30 อ้างใน วัชรภรณ์ เอี่ยมสะอาด, 2538 : 42) ได้ศึกษาถึง ระดับการศึกษา รายได้และลักษณะอาชีพของบุคคลในสังคมที่ร่วมทำกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมพบว่า ชนชั้นทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ฐานะทางเศรษฐกิจดี มีอาชีพในลักษณะที่ใช้ทักษะและความชำนาญ ตลอดจนใช้ความรู้ ความสามารถมากกว่าการใช้แรงงาน จะตระหนักถึงเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำ รายได้น้อยและทำงานเกี่ยวกับการใช้กำลังกาย

จากที่กล่าวมาข้างต้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่ให้ประชาชนสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้ โดยพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้

ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด ดังนั้นจึงคาดว่าจะจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่นานาประเทศให้ความสำคัญเพื่อการมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและนานาชาติ ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Development) โดยให้ความสำคัญแก่การให้การศึกษาหรือการเรียนรู้หรือมุ่งเน้นให้เกิดการนิเวศมากกว่าการจัดการลดหรือปราศจากผลกระทบและนักท่องเที่ยวพึงพอใจเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว (สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543 : 23-24)

ในยุคเริ่มแรกของการพัฒนาประเทศที่ค่อยพัฒนาทั้งหลายต่างแข่งขันกันพัฒนาประเทศโดยไม่คำนึงถึงทรัพยากรภายในประเทศที่อาจถูกทำลายไป แต่หลังจากผลกระทบที่เกิดขึ้นและกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ต่อมาทำให้หลายประเทศเริ่มตระหนักถึงการคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้นำในหลายประเทศเล็งเห็นความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศให้มีความยั่งยืนและภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์และการสร้างเสริมระบบประชาธิปไตยที่มาจากรากหญ้าให้มากที่สุด ประกอบกับการอนุรักษ์และการสร้างเสริมระบบประชาธิปไตยที่มาจากรากหญ้าให้มากที่สุด ประกอบกับกระแสของโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการประชุมสุดยอดของโลก (Earth Summit) ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2535 มีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งระบบและกระบวนการเพื่อการประสานการพัฒนาอย่างยั่งยืนตั้งแต่ในระดับการตัดสินใจและการระบุแนวทางการปฏิบัติที่จำเป็น ซึ่งปรากฏอยู่ในระเบียบวาระการประชุม (Agenda) ที่ 21 ส่วนที่เกี่ยวกับการเดินทางและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Travel and Tourism Industry) ได้ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2-1) คือ

- 1) กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลกทั้งในแง่การอนุรักษ์ ป้องกันและแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวและในทุกส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3) กระแสความต้องการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้มีการพัฒนามิติทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

จึงเกิดแนวความคิดของพัฒนาในทิศทางต่อการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวและต่อรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่นำมาจัดระบบการจัดการที่กล่าวถึงมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติและเป็นแนวคิดที่นำกิจกรรมท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังทำให้กิจกรรมทั้งสองส่งผลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น สามารถนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (<http://www.tat.or.th/thai/tat/constitute.html>, 2545)

ประเทศไทยได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มากำหนดเป็นนโยบาย โดยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาให้เสื่อมโทรมลง สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้านต่างๆ มากขึ้น โดยในปี 2538-2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี โบราณสถานและวัตถุ วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมทั้งแหล่งธรรมชาติต่างๆ

นอกจากนี้ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอาศัยเงื่อนไขด้านภูมิศาสตร์และการพัฒนาเครือข่ายคมนาคมกับประเทศเพื่อนบ้านให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยสะดวกพร้อมกับการรักษาคุณภาพและความมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้คงไว้ ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในประเทศมากขึ้น ดังนั้นในช่วงปี

2540-2546 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อผลักดันให้มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ปฏิบัติตามหน้าที่ให้ประชาชนโดยเฉพาะในท้องถิ่นเข้าใจและเห็นความสำคัญในเรื่องของการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนให้อยู่ในสภาพที่ดี เน้นการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศให้มากขึ้น โดยให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ทุกคน รวมทั้งประสานงานปรึกษาหารือตั้งคณะทำงานร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติกับหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนและประชาชนเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม โดยได้ให้สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย กำหนดให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวไทย และการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นกลยุทธ์การจัดการที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีเป้าหมายระยะสั้น (ปี 2541-2546) ให้พัฒนาไปในทิศทางที่ช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ระยะยาว (ปี 2555) ให้การท่องเที่ยวไทยมีเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากล (World Class) ทั้งในด้านแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการและการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมบูรณ์

จากสภาพการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น เป็นการคาดหวังที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการด้านการอนุรักษ์ กระแสความต้องการของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจและยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งแนวความคิดพื้นฐานที่เน้นให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในกระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น เป็นเจ้าของทรัพยากร สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่างๆ ได้จากการนำนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ได้ก่อให้เกิด ผลแตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3.2 ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากรายงานชิ้นสุดท้ายในเรื่อง “การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2-46) ได้กำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีขอบเขตที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based) และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่ด้วย

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed) ที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ครอบคลุมถึงการนิเวศทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Learning Process) โดยให้มีการศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และความประทับใจ (Knowledge Experience and Appreciation) สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Based) โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับ คุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อย้อนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เริ่มตั้งแต่ระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบทั้งสี่สมบูรณ์ ก็จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากความสมบูรณ์ขององค์ประกอบในข้อใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งนั้นๆ ก็จะลดความสมบูรณ์ลงเป็นลำดับด้วย

2.3.3 ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากรายงานผลเรื่อง “การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ” ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 48-50) จัดทำและเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเมื่อปี 2540 ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องของชุมชนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่ามี 2 ลักษณะคือ

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ซึ่งมีอยู่ 2 ทาง คือ

1) ทางเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1) เกิดการสร้างงานเกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยว

1.2) เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการเพิ่มขึ้น

- 1.3) เกิดระบบตลาดเพื่อการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่เป็นปัจจัยต่อการท่องเที่ยว
- 1.4) เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบตลาดที่เกิดขึ้น
- 1.5) มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่
- 1.6) ครอบครัวยุคใหม่มีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) ทางสังคม ได้แก่

- 2.1) การพัฒนาด้านการสร้างสรรค์
- 2.2) การติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น
- 2.3) เกิดสัญญาทางสังคมอันเนื่องมาจากการตกลงในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในสังคม
- 2.4) การพัฒนาระบบสาธารณสุขโลก
- 2.5) การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเอง
- 2.6) การพัฒนาด้านสาธารณสุข
- 2.7) ความเอาใจใส่ต่อบริการทางสังคมของชุมชนดีขึ้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้นซึ่งมีทั้งในทางบวกและทางลบ ผลกระทบในทางบวกก็คือประโยชน์ที่ชุมชนได้รับซึ่งได้กล่าวไปแล้ว ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การขยายตัวของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร หากไม่มีการจัดการที่ดี ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนอาจถูกกลืนหรือเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนได้ เป็นต้น

สถาบันดังกล่าวได้เสนอว่าการสร้างโอกาสและประโยชน์ในการปรับตัวต่อการพัฒนาที่เข้าสู่ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง จะช่วยลดผลกระทบในทางลบเหล่านั้นได้บ้าง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรวมของระบบ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างมากอยู่แล้ว เพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี กล่าวคือ

- 1) เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐในฐานะผู้รับทราบนโยบายในเบื้องต้นและมีส่วนผลักดันในระยะยาวในฐานะผู้ใช้ และดำเนินงานตามแผนงานและแผนปฏิบัติการต่างๆ
- 2) เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคเอกชน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของฐานะรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้นโดยเอกชน เช่น ร่วมพัฒนาที่พักแรม ร้านค้าและการนำเสนอศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการนิเวศและใช้ประโยชน์โดยไม่เบียดบังทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการ

ชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแนวทางที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ 4 แนวทาง คือ

1) แนวทางขั้นเตรียมการ

- 1.1) การจัดตั้งองค์กรความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2) การเตรียมข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
- 1.3) การกำหนดขั้นตอนการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) แนวทางขั้นดำเนินการ

- 2.1) การร่วมวางแผนปฏิบัติการและประเมินผลกับองค์กรอื่น
- 2.2) ควบคุมและส่งเสริมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ถูกต้อง
- 2.3) การร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความเหมาะสมทั้งระดับส่วนตัวและชุมชน

3) แนวทางปฏิบัติแต่ละบุคคล

- 3.1) การพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะด้านเกี่ยวกับท้องถิ่นตน
- 3.2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัวและชุมชน
- 3.3) การร่วมมือและมีบทบาทร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง
- 3.4) การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการให้บริการ

4) แนวทางขั้นติดตามประเมินผล

- 4.1) มีมาตรฐานและตัวชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชนและสภาพแวดล้อม
- 4.2) ประเมินผลกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนต่อการนิเวศ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาตนเอง

แนวทางทั้งสี่นี้ จะสามารถชี้ถึงบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

2.3.4 นโยบายและแผนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไทย

หลักการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย มีทั้งมหภาคและจุลภาค ดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ มีสาระสำคัญที่เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดการ

สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่หลายมาตรา (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540)

มาตรา 79 หมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งถือเป็นมาตรการหลักของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างมีสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพ สิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตประชาชน” ซึ่งเป็นแนวทางให้รัฐจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมและกำจัดมลพิษและการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วม 5 ฝ่าย คือ รัฐ ชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนและปัจเจกชน

มาตรา 46 เสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นว่าบุคคลซึ่งร่วมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิพิเศษ หรือพื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนั้น มาตรา 289 และมาตรา 290 กำหนดบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไว้อย่างชัดเจนด้วยเช่นกัน

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้เน้นการสร้างความร่วมมือร่วมใจกันผนึกกำลังอย่างสมานฉันท์ของคนในชาติ จึงมียุทธศาสตร์ใหม่ที่เป็นหัวใจสำคัญ 2 ประการ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 4-86) คือ

2.1) การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้นมากที่สุด โดยใช้ระบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม รวมทั้งการที่จะให้มีหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี

2.2) การปรับระบบบริหารจัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับความคล่องตัวและสัมพันธ์สอดคล้องกันโดยยึดหลักการประสานงานภายใต้ระบบการจัดการพื้นที่กับภารกิจของหน่วยงานและการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การกำหนดแผนงานโครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ควบคู่ไปกับการพัฒนา

ระบบติดตามและประเมินผล โดยการจัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จของแผนในหลายมิติและหลายระดับ รวมทั้งจัดให้มีระบบการติดตามประเมินผลเป็นประจำทุกปี โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการติดตามผลการพัฒนาอย่างกว้างขวาง

วัตถุประสงค์การพัฒนาของแผนฉบับนี้ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมโดยประชาชน จึงกำหนดไว้ดังนี้

2.1.1) เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

2.1.2) เพื่อปรับระบบบริหารจัดการ เปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชนและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกระบวนการพัฒนาประเทศมากขึ้น

ทั้งนี้ โดยกำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีแนวทางการบริหารจัดการเพื่อนิเวศฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งการดูแลรักษาภาวะแวดล้อม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเป็นฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว การจัดระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดการใช้ประโยชน์และควบคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรอย่างเป็นธรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งการบริหารจัดการเพื่อป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากธรรมชาติ

ฉะนั้นทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแผนพัฒนาฯ ฉบับดังกล่าวจึงมีสาระสำคัญคือ การรักษาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้คงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นธรรมชาติ ความสะอาดและความปลอดภัยและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในประเทศมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในระยะเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับดังกล่าวจึงได้มีการปรับเปลี่ยนแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และแนวโน้มในอนาคต ทิศทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับท้องถิ่นจึงปรับเปลี่ยนไปเป็นดังนี้

- ปรับปรุงมาตรฐานและคุณภาพบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้จากเงินตราต่างประเทศและส่งเสริมไทยเที่ยวไทย โดยเน้นการบริหารจัดการระดับพื้นที่

- ส่งเสริมบทบาทขององค์กรในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านบริหารการท่องเที่ยวอย่างครบวงจรทั้งการบำรุงรักษา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและริเริ่มผลิตสินค้าที่ระลึก รวมทั้งการฝึกอบรมและกวดขันมัคคุเทศก์ให้มีความรู้อย่างแท้จริงและริเริ่มผลิตสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ประยุกต์

ศิลปะเอกลักษณ์ไทยร่วมกับการใช้วิทยาการสมัยใหม่ในการเพิ่มมูลค่าสินค้า ฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นโดยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด

- รมรณรงค์ประชาสัมพันธ์สร้างค่านิยมการท่องเที่ยวภายในประเทศโดยปรับปรุงข้อมูล/บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับระบบบริการข้อมูลทันสมัย เช่น เครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

- เพิ่มและกวดขันมาตรฐานด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ทั้งด้านอาชญากรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) ควบคู่กับการจัดทำแผนจัดการในการนิเวศและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรมและวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจตลอดไป

นอกจากนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ยังใช้ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการเป็นตัวสนับสนุนการลดปัญหาสังคม โดยส่งเสริมให้พื้นที่ที่มีความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ครบวงจร เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้แก่ประชาชนและการหารายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น การธำรงรักษาไว้ซึ่งชีวิต วัฒนธรรมประจำถิ่น เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร การแพทย์ไทย ควบคู่กับการอำนวยความสะดวก รักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

อนึ่ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยว ให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิตและเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544 : 69-70)

- ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมโบราณคดีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญต่อการพิจารณาสมรรถนะในการรองรับของระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนป้องกันมิให้วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ให้หน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว กำหนดเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมให้ชัดเจน ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดและควบคุมการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น

- ใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ให้เกิดความน่าอยู่ และยั่งยืน โดยนำผังเมืองทุกระดับเป็นกรอบในการจัดทำแผนการลงทุนด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ควบคุม การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและกิจกรรมการผลิตที่ก่อมลพิษหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพอย่าง เข้มงวดโดยให้อยู่ในเขตการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและให้มีการจัดการของเสียและมลพิษ อย่างเป็นระบบ ตลอดจนใช้มาตรการทางภาษีและกฎหมายผังเมือง ควบคุมให้มีการปฏิบัติตาม ผังเมืองอย่างเคร่งครัด

- อนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่เป็น เอกลักษณ์ของสังคมไทย โดยสร้างค่านิยมให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดวิถีชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) นโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2540 -2544)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรหลักด้านการท่องเที่ยวของ ประเทศได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระหว่างปี 2540-2544 ไว้ (สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 4-90) ดังนี้

3.1) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการ ท่องเที่ยวควบคู่กับนโยบายกับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และมรดกของชาติสืบไป

3.2) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนใน ท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความพอใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

3.3) สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงข่าย คอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ

3.4) ส่งเสริมการพัฒนานุเคราะห์ในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรัก ความหวงแหนและช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรมรดกการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความ โอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจไมตรีอันดีงามสืบไป

3.5) ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมของประเทศ สืบไป

3.6) สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดไป เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้นและเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

4) แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยวางเป้าหมายในระยะสั้นและระยะยาว (6 ปี) ไว้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 4-96) สรุปสาระได้ดังนี้

4.1) เป้าหมายระยะยาว คือ ในปี 2555 ให้การท่องเที่ยวของไทยมีเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากล (World Class) ทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการและการรักษาสสิ่งแวดล้อมอย่างสมบูรณ์โดยมีภารกิจหลักคือ การรักษามรดกแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ให้ยั่งยืนสามารถให้ไทยรักษาความเป็นประเทศที่สวยงามน่าท่องเที่ยวอยู่ตลอดไป

4.2) เป้าหมายระยะสั้น คือในปี 2541-2546 ยึดหลัก “เที่ยวไทย...รักไทย” ให้พัฒนาการท่องเที่ยวไทยไปในทิศทางนิเวศมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยมีกลยุทธ์ 9 ประการคือ การบริหารแผนแม่บท “ไทยเที่ยวไทย” การฟื้นฟูและนิเวศแหล่งท่องเที่ยวไทย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การส่งเสริมให้ไทยมีบทบาทนำด้านการท่องเที่ยวในอินโดจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้มีเอกลักษณ์ในมาตรฐานสากล การส่งเสริมการท่องเที่ยวข้ามและขยายจำนวนวันพัก ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการจัดนิทรรศการศูนย์การประชุม รวมทั้งเป็นแหล่งจำหน่ายและซื้อสินค้านานาชาติ

2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอเวียงแหงได้ก่อกำเนิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาหลายปีแล้ว เพราะเนื่องจากอำเภอเวียงแหงเป็นแหล่งพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศอยู่มากมาย เริ่มตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวทางประเพณีและวัฒนธรรม โดยมีสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งของอำเภอเวียงแหง เป็นดังนี้

2.4.1 ที่ตั้ง เขตการปกครองและความเป็นเมือง

อำเภอเวียงแหงปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 705 ตารางกิโลเมตร หรือ 440,625 ไร่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 3 ตำบล 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลเมืองแหง 11 หมู่บ้าน

ตำบลเปียงหลวง 6 หมู่บ้าน และตำบลแสนไห 5 หมู่บ้าน อำเภอเวียงแหงมีอาณาเขตติดต่อบริเวณอื่นๆ ดังนี้ (ที่ว่าอำเภอเวียงแหง, 2545)

ทิศเหนือ ติดกับ ประเทศพม่า

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลเมืองงาย ตำบลทุ่งข้าวพอง ตำบลเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำขวัญของอำเภอเวียงแหง คือ พระธาตุแสนไหเป็นศรี ประเพณีหลายเผ่า ชมทิวเขาสุดสยาม งามล้ำค่าฟ้าเวียงแหง

ภาพที่ 2.1 แผนที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอเวียงแหงเดิมเป็นตำบลขึ้นอยู่กับอำเภอเชียงดาว เป็นท้องที่กั้นแดนติดชายแดนประเทศพม่า มีสภาพเป็นเมืองปิด การคมนาคมยากลำบาก ทำให้เกิดอุปสรรคในการปกครอง การพัฒนาและการรักษาความสงบเรียบร้อย ต่อมาได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2524 ประกอบด้วยพื้นที่ 2 ตำบล 12 หมู่บ้านและมีพระราชกฤษฎีกาตั้งเป็นอำเภอเวียงแหง เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2536 จนถึงปัจจุบันประกอบด้วยพื้นที่ 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน

2.4.2 ภูมิอากาศ

อำเภอเวียงแหง เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สูง มีป่าไม้ล้อมรอบทำให้สภาพอากาศโดยทั่วไปมีความชุ่มชื้นเย็นสบายตลอดปี อุณหภูมิมีหมอกจัดเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 5 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกชุกเฉลี่ยประมาณ 700 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัดและมีระยะเวลาสั้นเพียงหนึ่งเดือนเศษในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 38 องศาเซลเซียส สำหรับฤดูแล้งเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายน มีการบุงกรุกแล้วถางทำลายป่าและเกิดไฟป่าทำให้มีหมอกควัน และฝุ่นละอองในท้องฟ้า (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ และคณะ, 2544 : 10)

2.4.3 ภูมิประเทศ และสภาพทางธรณี

พื้นที่ของอำเภอเวียงแหงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 93) เป็นภูเขาสูงและป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย ได้แก่ ลำน้ำแม่แตง ห้วยแม่หาด ห้วยแม่ตะ และ ห้วยแม่ฮ่องจู้และลำห้วยเมียง มีทิวเขาแดนลาวอยู่ทางด้านทิศเหนือของพื้นที่เป็นพรมแดนกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าเป็นทิวเขาหินแกรนิตที่เกิดขึ้นเมื่อเปลือกโลกมีการเคลื่อนไหวดันพื้นผิวโลกส่วนนี้ขึ้นมา มีความยาวต่อเนื่องมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศพม่า เกิดขึ้นในยุคไทรแอสสิกของมหายุคโซซิก (อายุไม่เกิน 195 ล้านปี) พื้นที่ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 7) เป็นแอ่งที่ราบหุบเขาและที่ราบเชิงเขาซึ่งเกิดขึ้นตอนต้นยุคเทอร์เชียรี (ประมาณ 5 ล้านปี) ได้เกิดการเคลื่อนไหวของเปลือกโลก เปลือกโลกถูกบีบอัดเป็นทิวเขาสูงๆ มีบางแห่งที่ทรุดตัวลงกลายเป็นแอ่งแผ่นดิน และเกิดการทับถมของตะกอนจนเป็นแอ่งที่ราบในปัจจุบัน แอ่งที่ราบที่เกิดขึ้นนี้มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจคือ มีลิกไนต์แทรกตัวอยู่ในแอ่ง เช่น แอ่งลิกไนต์ที่ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง เป็นต้น

2.4.4 การใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ที่ดินของอำเภอเวียงแหงประกอบด้วย ป่าไม้ ที่นา สวนผัก ทุ่งหญ้า ที่รกร้างว่างเปล่า ที่อยู่อาศัย สถานที่ราชการและศาสนสถาน อำเภอเวียงแหงมีพื้นที่ทั้งหมด 440,625 ไร่

2.4.5 การคมนาคม

การเดินทางจากอำเภอเมือง เชียงใหม่ ไปอำเภอเวียงแหง เดินทางโดยรถยนต์มีระยะทางประมาณ 150 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 109 จากอำเภอเมือง ไปอำเภอแมริม ถึงอำเภอแม่แตง แล้วแยกเข้าทางอำเภอปายไปถึงอำเภอเวียงแหง 1 เส้นทาง และจากอำเภอแมริม ถึง

อำเภอเชียงดาว แล้วแยกเข้าอำเภอเวียงแหงที่บ้านเมืองงายและบ้านนาหวายอีก 2 เส้น ตามรายละเอียด ดังนี้

1) เส้นทางแม่จา ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 107 ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 78 ที่อำเภอเชียงดาว เข้าเมืองงาย ที่แยกแม่จา ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 1322 เข้าสู่อำเภอเวียงแหง เป็นระยะทางประมาณ 71 กิโลเมตร (จากทางหลวงหมายเลข 107) ผ่านบ้านขุนคอง บ้านปางควาย สภาพถนนเป็นถนนลาดยาง คดเคี้ยว ลาดชันสูง สองข้างทางเป็นป่าทึบ

2) เส้นทางแกน้อย ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 107 ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 78 อำเภอเชียงดาว แยกเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 1322 ประมาณ 5 กิโลเมตรที่บ้านเมืองงาย แล้วแยกเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 1178 ผ่านบ้านนาหวาย เมืองนะ บ้านแกน้อย บ้านห้วยไคร้ บ้านจอง และเข้าสู่อำเภอเวียงแหง เป็นระยะทางประมาณ 87 กิโลเมตร (จากทางหลวงหมายเลข 107) ถนนมีสภาพขรุขระ ลาดยางเป็นบางช่วง ความลาดชันน้อยกว่าเส้นทางแม่จา

3) เส้นทางปาย ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 107 ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 37 อำเภอแม่แตง แยกเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 1095 จากบ้านเมืองน้อย อำเภอปาย บ้านกองลม และเข้าสู่อำเภอเวียงแหง เป็นระยะทางประมาณ 165 กิโลเมตร (จากทางหลวงหมายเลข 107) สภาพผิวถนนเป็นดินลูกรังตลอดเส้นทาง สองข้างทางเป็นป่าดงดิบและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางเพื่อศึกษาธรรมชาติและมีผู้ใช้เป็นเส้นทางขนส่งของผิดกฎหมาย

2.4.6 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ประชาชนอำเภอเวียงแหงส่วนใหญ่มีรายได้ค่อนข้างต่ำ อาชีพหลัก คือ การเกษตร นอกจากนี้ยังมีการค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ทั้งในและนอกอำเภอเวียงแหง

1) อาชีพเกษตรกร ของชาวอำเภอเวียงแหง ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงโค กระบือ พืชที่ทำรายได้ดีให้แก่ท้องถิ่น ได้แก่ กระเทียม ถั่วเหลือง ถั่วลิสง มะม่วงแก้ว ข้าวสาลี และ ข้าวบาเลย์ พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรมีทั้งพื้นที่ราบและพื้นที่ตามเนินไหล่เขา ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่เพียงพอสำหรับการบริโภคในท้องถิ่น เว้นแต่เนื้อสัตว์และผลไม้บางชนิดที่ต้องนำเข้าจากเชียงใหม่หรืออำเภออื่นๆ ผลผลิตส่วนที่เกินจากความต้องการในท้องถิ่น มีการจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อในพื้นที่ และบางรายนำมาขายเองที่ตัวจังหวัดเชียงใหม่ ราคาผลผลิตที่ขายให้กับพ่อค้าคนกลางมีราคาถูกลงมาก เนื่องจากพ่อค้าคนกลางลดราคาผลผลิตเพื่อชดเชยเป็นค่าใช้จ่ายในการขนส่ง การทำการเกษตรจึงไม่ให้เกิดมูลค่าต่อการลงทุนและไม่สามารถยกระดับฐานะของชาวเวียงแหงได้

2) อาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่ชาวเงินในท้องถิ่นนิยมมากที่สุด เป็นการค้าขายสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การขายสินค้า ขายให้กับลูกค้าในท้องถิ่นและต่างถิ่น โดยเฉพาะที่ตำบลเปียงหลวงมีร้านขายสินค้าต่างๆ จำนวนมากตามแนวชายแดนติดประเทศ

พม่า ช่วงที่มีการเปิดจุดผ่านแดนระหว่างประเทศบริเวณด้านช่องหลักแดง ในวันพฤหัสบดี วันศุกร์ และวันเสาร์ จะมีการซื้อขายสินค้ากันระหว่างราษฎรฝั่งไทยกับราษฎรฝั่งประเทศพม่า สินค้าที่ซื้อกันส่วนใหญ่ ได้แก่ เสื้อผ้า ของกิน ของใช้และน้ำมันเชื้อเพลิง

3) อาชีพรับจ้าง ชาวเวียงแหงที่ประกอบรับจ้างเป็นอาชีพหลักนั้นมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพเสริม โดยเฉพาะฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ปลูกในครัวเรือนแล้ว จะมีการออกไปรับจ้างใช้แรงงานในต่างถิ่น เช่น การรับจ้างเก็บลำไยที่จังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากการจ้างแรงงานในท้องถิ่นนั้นน้อยมากหรือบางช่วงไม่มีเลย

4) อาชีพอื่นๆ นอกจากอาชีพต่างๆ ดังที่กล่าวแล้วนั้น ยังมีราษฎรส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพรับราชการและลูกจ้างสถาบันการเงิน ตามหน่วยงานที่ให้บริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในชุมชน

2.4.7 ประชากร

ประชากรอำเภอเวียงแหงประกอบด้วยชนหลายกลุ่ม หลายเชื้อชาติ ทั้งชาวไทยภาคเหนือหรือไทยพื้นเมือง ชาวไทยใหญ่ จีนฮ่อ กระเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ เป็นต้น ในปี 2545 อำเภอเวียงแหง มีประชากรทั้งสิ้น 23,948 คน เป็นเพศชาย 12,527 คน เพศหญิง 11,421 คน จำนวนครัวเรือนสำหรับผู้ไม่มีสัญชาติไทยจำนวน 8,300 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 62 เป็นชาวเขาและชาวไทยใหญ่ รองลงมาร้อยละ 20 และ 18 เป็นจีนฮ่อ อีซอ และอดีตทหารจีนคณะชาติ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าและจีนฮ่ออพยพ พลเรือนความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่คือ 36 คนต่อตารางกิโลเมตร (สรุปข้อมูลอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2544) ประชากรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78) นับถือศาสนาพุทธและร้อยละ 17 นับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนี้มีการนับถือผีตามความเชื่อของเขาเผ่าต่างๆ อีกร้อยละ 5

2.4.8 ทรัพยากรท่องเที่ยว

อำเภอเวียงแหงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมทุกประเภทตามความต้องการ จากสภาพภูมิประเทศของพื้นที่อำเภอเวียงแหงที่เป็นภูเขาสูงและป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก การล่องแพ เป็นต้น อำเภอเวียงแหงเป็นอำเภอชายแดนมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ จึงปรากฏแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางความเชื่อในศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ของชนเชื้อชาติต่างๆ ที่มาตั้งรกรากที่อำเภอเวียงแหง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกห้วยหละ ล่องแพลำน้ำแดง อ่างเก็บน้ำห้วยเอ็งจิ่ง น้ำตกแม่หาด สภาพอากาศที่หนาวเย็น ลักษณะทิวทัศน์แบบภูเขาสูง ป่าไม้สนแบบเมืองหนาว เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดพระธาตุแสนไห วัดฟ้าเวียงอินทร์ บ่อน้ำ
ช้าง วัดเวียงแหง วัดหมากกายอน วัดห้วยไคร้ วัดเปียงหลวง วัดกองมุดอยแสง วัดลุ่มยี่

แหล่งท่องเที่ยวทางประเพณีและวัฒนธรรม ที่มีการผสมผสานระหว่างชนหลายเชื้อชาติ
ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในอำเภอเวียงแหงโดยมีประเพณีที่สำคัญ ดังนี้ประเพณีปอยสั่มต่อ ประเพณี
ปอหางน้ำ (กลุ่มไทยใหญ่) ประเพณีสงกรานต์ สรงน้ำพระธาตุแสนไห ประเพณีลอยกระทง
วันตรุษจีน ประเพณี (กลุ่มจีนฮ่อ) กินวอ (กลุ่มลีซอ) วันคริสต์มาส (กลุ่มกระเหรี่ยง) ประเพณี
เลี้ยงฝายและเลี้ยงเมือง เป็นต้น

2.4.9 สังคมและวัฒนธรรม

อำเภอเวียงแหงเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองมาแต่อดีต โดยเห็นได้จากคูเมืองสมัยโบราณที่
ตำบลเวียงแหงและจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ได้ปรากฏชุมชนแห่งนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่
สมเด็จพระนเรศวรยกทัพมาที่เวียงแหง ความเป็นเมืองชายแดนทำให้เวียงแหงประกอบด้วย
ชนหลายกลุ่ม หลายเชื้อชาติ ราษฎรส่วนใหญ่อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ หลายกลุ่ม เช่น ไทย
ไทยใหญ่ จีนฮ่อ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่แบ่งเขตกันอยู่เป็นกลุ่มๆ โดยมีหัวหน้ากลุ่ม
ปกครองและอยู่ในความควบคุมของผู้ใหญ่บ้านและส่วนราชการไทย ความแตกต่างกันทางด้าน
เชื้อชาติมิได้เป็นปัญหาในการดำรงชีวิตในสังคมของชาวเวียงแหงแต่อย่างใด ชาวเวียงแหงมี
ชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพิงซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับชุมชนชนบทโดยทั่วไป มีการปลูกพืชผักสวน
ครัว สำหรับการบริโภคในท้องถิ่นอย่างเพียงพอ เว้นแต่เนื้อสัตว์และผลไม้ตามฤดูกาลจะต้องนำมา
จากท้องถิ่นอื่นๆ และจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันอำเภอเวียงแหงมีระบบสาธารณูปโภค
สาธารณูปการไว้บริการอย่างครบถ้วน เช่น เส้นทางคมนาคมที่สะดวก ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์
เครื่องรับสัญญาณโทรทัศน์ เป็นต้น

2.4.10 ตำบลเมืองแหง

1) ที่ตั้งและสภาพทั่วไปของพื้นที่

ตำบลเมืองแหงตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเวียงแหง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ
33.68 ตารางกิโลเมตร หรือ 21,050 ไร่ มีอาณาเขตติดกับพื้นที่โดยรอบดังนี้ (องค์การบริหาร
ส่วนตำบลเมืองแหง, 2545)

ทิศเหนือ ติดกับประเทศพม่า ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง จังหวัด
เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดตำบลเมืองคลอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดตำบลเมืองนะ ตำบลทุ่งข้าวพวง ตำบลนาหวาย อำเภอ
เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเมืองแหงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูงบน
เทือกเขาสูงชัน มีพื้นที่ราบลุ่มแคบๆ ระหว่างภูเขาตลอดริมสองฝั่งลำน้ำแม่แดงและลำห้วยเล็กๆ มี
ลำน้ำแม่แดง ไหลผ่านตลอดและมีลำห้วยเล็กๆ ที่เป็นสาขาของลำน้ำแม่แดงไหลผ่านเป็นบางส่วน
ลำน้ำแม่แดงและลำห้วยสาขามีน้ำไหลตลอดปี มีป่าไม้ก่อนข้างอุดมสมบูรณ์ในเขตพื้นที่บน
เทือกเขาสูง ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้จำพวกไม้สน สภาพพื้นดินเป็นดินทรายผสมดินลูกรังมีการ
พังทลายของหน้าดินในปริมาณสูง สภาพภูมิอากาศค่อนข้างดี อากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี มีฝนตก
ชุกในฤดูฝนและมีปริมาณของน้ำฝนค่อนข้างสูง ในฤดูหนาวอากาศหนาวจัดในฤดูแล้งไม่แล้ง
จนเกินไป มีอากาศร้อนเฉพาะในตอนกลางวัน

2) ประชากร

ตำบลเมืองแหงแบ่งเขตการปกครองออกเป็นหมู่บ้านหลัก 11 หมู่บ้าน และ
หมู่บ้านบริวาร 4 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยประชากรหลายเชื้อชาติ ได้แก่ ชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ
เผ่ามูเซอ กระเหรี่ยงและผู้อพยพหนีภัยสงครามจากประเทศเพื่อนบ้าน ปี 2544 มีครัวเรือนทั้งหมด
2,057 ครัวเรือน ประชากรมีทั้งหมด 7,505 คน เป็นเพศชาย 3,892 คน และเพศหญิง 3,613 คน
มีผู้ที่มิสิทธิออกเสียงทั้งสิ้น 3,981 คน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ เฉลี่ย 17.38 คนต่อ
ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่ 1 บ้านแม่หาด มี 155 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน
336 คน และเพศหญิง จำนวน 314 คน รวม 650 คน

หมู่ 2 บ้านกองลม มี 394 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน
443 คน และเพศหญิง จำนวน 422 คน รวม 865 คน

หมู่ 3 บ้านป่าไผ่ มี 74 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน
146 คน และเพศหญิง จำนวน 132 คน รวม 278 คน

หมู่ 4 บ้านเวียงแหง มี 430 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน
488 คน และเพศหญิง จำนวน 454 คน รวม 942 คน

หมู่ 5 บ้านห้วยหก มี 160 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 458 คน และเพศหญิง จำนวน 412 คน รวม 870 คน

หมู่ 6 บ้านสามหมื่น มี 110 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 372 คน และเพศหญิง จำนวน 298 คน รวม 670 คน

หมู่ 7 บ้านนามน มี 122 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 264 คน และเพศหญิง จำนวน 256 คน รวม 520 คน

หมู่ 8 บ้านแม่แพม มี 67 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 370 คน และเพศหญิง จำนวน 310 คน รวม 680 คน

หมู่ 9 บ้านปางควาย มี 180 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 326 คน และเพศหญิง จำนวน 304 คน รวม 630 คน

หมู่ 10 บ้านกองลมใหม่ มี 280 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 346 คน และเพศหญิง จำนวน 334 คน รวม 680 คน

หมู่ 11 บ้านเลา มี 85 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 386 คน และเพศหญิง จำนวน 344 คน รวม 720 คน

3) สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของตำบลเมืองแห่งส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรเป็นหลัก จากสภาพของพื้นที่ในตำบลเวียงแห่งที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ปลูกในพื้นที่ที่มีความหลากหลายมากกว่าพื้นที่ตำบลอื่น การเกษตรในพื้นที่ตำบลเมืองแห่งได้แก่ การทำสวนท้อ (บัว) มะม่วง กระเทียม หอมแดง เผือก การทำไร่ข้าวโพด ฝัก พริก กล้วยปลี มีการทำนาข้าวเป็นข้าวนาปีและข้าวนอย การเลี้ยงสัตว์มีการเลี้ยงวัว ควาย สุกร ไก่ เป็ดและปลา เป็นต้น อาชีพที่ต่อเนื่องจากการเพาะปลาและเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ อาชีพรับจ้างใช้แรงงานในภาคเกษตร มีการทอผ้าและทำย้อมเป็นอาชีพเสริม นอกจากอาชีพที่เกี่ยวข้องการเกษตรแล้วยังมีอาชีพที่ให้ บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ร้านขายอาหาร ร้านขายของใช้เบ็ดเตล็ด ร้านซ่อมแซม ยานพาหนะ รีสอร์ท ที่พัก 1 แห่ง ปั้มน้ำมัน 1 แห่ง และธนาคาร 1 แห่ง

4) สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมของชาวตำบลเมืองแห่ง ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นเมือง สภาพความเป็นอยู่เป็นแบบเรียบง่าย เช่นเดียวกับสังคมเกษตรกรรมในชนบทของไทย สิ่งปลูกสร้างที่พุกอาศัยส่วนใหญ่ เป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีมาแต่ดั้งเดิม ใช้เป็นที่ตากและเก็บผลผลิตทางการเกษตร การบริการสาธารณะและกลุ่มทางสังคมของตำบลเมืองแห่ง มีดังนี้

สถานศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนระดับประถมศึกษา 5 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง โรงเรียน ต.ช.ด. 1 แห่ง การศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง และโรงเรียนธรรมชาติ 1 แห่ง

สถาบันศาสนา ประกอบด้วย วัด 9 แห่ง และศาลเจ้า 10 แห่ง

ด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย สถานีอนามัยตำบล 1 แห่ง สถานีอนามัยหมู่บ้าน 1 แห่ง และโรงพยาบาลชุมชน 1 แห่ง มีการใช้ส้วมราดน้ำ 1,727 ครัวเรือน

ด้านสาธารณสุขปกอก ประกอบด้วย ระบบประปาภูเขา 11 แห่ง และระบบบ่อบาดาล 12 แห่ง

ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย สถานีตำรวจ 1 แห่ง ป้อมยามตำรวจ 1 แห่ง และจุดสกัดอาสาสมัคร 1 แห่ง

วัฒนธรรมของชาวตำบลเมืองแหง มีความแตกต่างกับความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษของแต่ละชนเผ่าซึ่งมีความหลากหลายในพื้นที่ตำบลเมืองแหง ได้แก่ ประเพณีงานสงกรานต์ งานกินวอ งานกัจฉี(บวชเณร) และงานปอยสังล่อง

กลุ่มทางสังคมในตำบลเวียงแหงมี 18 กลุ่ม เป็นกลุ่มอาชีพ 12 กลุ่ม และกลุ่มออมทรัพย์ 6 กลุ่ม

5) สาธารณูปโภคสาธารณูปการ

ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง มีไฟฟ้าใช้ 9 หมู่บ้าน ไม่มีไฟฟ้าใช้ 2 หมู่บ้าน และ 4 หมู่บ้านย่อยที่เป็นหมู่บ้านบริวาร

แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วยแม่น้ำ 1 สาย และลำห้วย 7 สาย แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ฝาย 3 แห่ง บ่อน้ำตื้น 250 แห่ง และอ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง

6) การคมนาคม

การคมนาคมทางบก มีทางหลวงแผ่นดินตัดผ่าน 6 หมู่บ้าน ถนนภายในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินลูกรัง มีถนนคอนกรีตเสริมไม้ และเป็นบางส่วนถนนที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน เป็นถนนลาดยาง

การโทรคมนาคม มีการติดต่อทางโทรศัพท์ วิทยุ ไปรษณีย์ ซึ่งยังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง

2.4.11 ตำบลแสนไห

1) ที่ตั้งและสภาพทั่วไปของพื้นที่

ตำบลแสนไห ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเวียงแหง พื้นที่มีลักษณะคล้ายคันไถทอดในแนวเหนือใต้ของอำเภอเวียงแหง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 22 ตารางกิโลเมตร หรือ 13,750 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลแสนไห, 2545)

ทิศเหนือ ติดประเทศพม่าและตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดหมู่บ้านนามน ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง

จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่สภาพพื้นที่ของตำบลเวียงแหง เป็นที่สูงสลับภูเขาและเนินเขา มีที่ราบเล็กน้อย มีทรัพยากรธรรมชาติ คือ แร่ลิกไนต์ ป่าไม้และลำน้ำแม่แตงซึ่งไหลผ่านพื้นที่ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านม่วงป้อก และบ้านปางป้อ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาคือห้วยแม่ลาด ซึ่งหมู่บ้านอีก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันดวงดี บ้านสามปู้ และบ้านมหาธาตุ ใช้ในการเกษตร

2) ประชากร

ตำบลแสนไห แบ่งเขตปกครองเป็น 5 หมู่บ้าน ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นเมือง นับถือศาสนาพุทธ ปี 2544 มีครัวเรือนทั้งหมด 843 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 3,017 คน เป็นเพศชาย 1,542 คน และเพศหญิง 1,475 คน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ คือ 89.91 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่ 1 บ้านสันดวงดี มี 62 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 108 คน และเพศหญิง จำนวน 94 คน รวม 202 คน

หมู่ 2 บ้านสามปู้ มี 42 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 89 คน และเพศหญิง จำนวน 66 คน รวม 155 คน

หมู่ 3 บ้านม่วงป้อก มี 262 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 475 คน และเพศหญิง จำนวน 468 คน รวม 943 คน

หมู่ 4 บ้านมหาธาตุ มี 150 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 280 คน และเพศหญิง จำนวน 260 คน รวม 540 คน

หมู่ 5 บ้านปางป้อ มี 327 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 590 คน และเพศหญิง จำนวน 587 คน รวม 1,177 คน

3) สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

สภาพเศรษฐกิจของตำบลแสนไห ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การทำนาข้าวปีละครั้ง สวนมะม่วง สวนลิ้นจี่ สวนผักกาด ไร่กระเทียม และไร่พริก นอกจากนี้ยังมีการรับจ้างใช้แรงงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างในภาคเกษตรกรรม สำหรับการประกอบธุรกิจการค้าในตำบลแสนไห มีดังนี้ ปืมน้ำมันและปืมน้ำชา 6 แห่ง ร้านอาหาร 2 แห่ง และโรงสี 8 แห่ง

4) สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมของชาวตำบลแสนไห ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นแบบเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นแบบเรียบง่ายเช่นเดียวกับชุมชนเกษตรกรรมโดยทั่วไป ถึงแม้จะมีชนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกันก็ตาม แต่ก็อยู่ร่วมสังคมเดียวกันได้อย่างกลมกลืน การบริการสาธารณสุขและกลุ่มทางสังคมของตำบลแสนไห ประกอบด้วย

สถานศึกษาในตำบลแสนไห ประกอบด้วย โรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง และห้องสมุดประชาชน 5 แห่ง

สถาบันและทางศาสนาประกอบด้วยวัด 4 แห่ง และสำนักสงฆ์ 2 แห่ง ด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย สถานีอนามัยประจำตำบล และประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

ด้านสาธารณสุขปกศ ประกอบด้วยระบบประปาภูเขา 2 แห่ง บ่อน้ำตื้น 80 แห่ง และระบบน้ำบาดาล 8 แห่ง

ทางด้านวัฒนธรรม ได้มีการอนุรักษ์โบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้มาก เช่น พระบรมธาตุ วัดบรมธาตุ วัดพระธาตุแสนไห และสถูปสมเด็จพระนเรศวร รินน้ำแม่แดง เป็นต้น รวมทั้งยังได้อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าๆ เช่น การฟ้อนรำ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงน้ำพระธาตุแสนไห ประเพณียี่เป็ง งานสลากภัตต์และปอยเตียน

5) สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ระบบไฟฟ้าแสงสว่างในหมู่บ้านยังมีไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะบ้านที่แยกกระจายออกไปไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำให้ยากต่อการติดตั้งเดินสายไฟฟ้า

แหล่งน้ำธรรมชาติ ชาวตำบลแสนไหส่วนใหญ่อาศัยน้ำจากแหล่งน้ำห้วย และ แม่น้ำแดง ในการเกษตร ปริมาณน้ำในช่วงฤดูแล้งมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ และเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงดังกล่าว เนื่องจากประชาชนขาดความรู้เรื่องการจัดการระบบน้ำที่ดี

6) การคมนาคม

ตำบลแสนไห มีพื้นที่เป็นที่ราบสูงภูเขา ประชาชนจึงใช้การคมนาคมทางบก เท่านั้นสภาพทั่วไปของถนนส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง ละคอนกรีต ส่วนถนนภายในหมู่บ้าน บางเส้นทางยังเป็นถนนดินลูกรังสภาพถนนขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ เนื่องจากขาดงบประมาณในการก่อสร้างและบำรุงรักษา การติดต่อกับพื้นที่ภายนอกสามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวและรถประจำทางสายเชียงใหม่ - เปียงหลวง

โทรคมนาคม สามารถติดต่อสื่อสารโดยการใช้บริการโทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โทรศัพท์เคลื่อนที่ วิทยุ ไปรษณีย์ การให้บริการยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

2.4.12 ตำบลเปียงหลวง

1) ที่ตั้งและสภาพทั่วไปของพื้นที่

ตำบลเปียงหลวง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเวียงแหง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 151.32 ตารางกิโลเมตรหรือ 94,575 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง, 2545)

ทิศเหนือ	ติดประเทศพม่า
ทิศตะวันออก	ติดตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

สภาพภูมิประเทศของตำบลเปียงหลวงมีลักษณะเป็นภูเขาและป่าไม้ ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ก่อ ไม้สน สภาพดังกล่าวทำให้ตำบลเปียงหลวงมีอากาศเย็นสบายเกือบทั้งปีและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย มีน้ำตกและถ้ำในพื้นที่ ตำบลเปียงหลวงเป็นเขตติดต่อชายแดนประเทศพม่า มีการค้าขายตามแนวชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรนบริเวณช่องหลักแต่งบ้านเปียงหลวง หมู่ที่ 1 สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคจากฝั่งไทย ความเป็นเมืองชายแดนของตำบลเปียงหลวงทำให้มีคนหลายเชื้อชาติในพื้นที่และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันไป จึงเหมาะแก่การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ตำบลเปียงหลวงยังมีแหล่งแร่หินลิกไนต์ที่มีคุณภาพดีกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

2) ประชากร

ตำบลเปียงหลวงแบ่งเขตการปกครองเป็นหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วยประชากรหลายเชื้อชาติ ได้แก่ ชาวจีน ชาวไทยใหญ่ ชาวเขาเผ่ามูเซอและชาวพื้นเมือง ปี 2544 มีครัวเรือนทั้งหมด 2,231 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 13,426 คน เป็นเพศชาย 7,093 คน และเพศหญิง 6,333 คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 88.91 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยมีจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่ 1 บ้านเปียงหลวง มี 1,820 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 4,771 คน และเพศหญิง จำนวน 4,219 คน รวม 8,990 คน

หมู่ 2 บ้านจอง มี 74 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 756 คน และ เพศหญิง จำนวน 654 คน รวม 1,410 คน

หมู่ 3 บ้านใหม่มะกายซอน มี 65 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 467 คน และเพศหญิง จำนวน 414 คน รวม 881 คน

หมู่ 4 บ้านม่วงเครือ มี 132 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 278 คน และเพศหญิง จำนวน 250 คน รวม 528 คน

หมู่ 5 บ้านห้วยไคร้ มี 140 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยเพศชายจำนวน 821 คน และเพศหญิง จำนวน 796 คน รวม 1,617 คน

3) สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของตำบลเปียงหลวง ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาข้าว ทำสวนและประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง สำหรับหน่วยธุรกิจในตำบลเปียงหลวง ประกอบด้วย เกสต์เฮาส์ 1 แห่ง ปั้มน้ำมันหลอด 12 แห่ง โรงงานอุตสาหกรรม 1 แห่ง และโรงสี 11 แห่ง

4) สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ตำบลเปียงหลวง ประกอบด้วย ประชากรหลายเชื้อชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่จึงแตกต่างกันไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละกลุ่มชน ในตัวตำบลเกือบทุกหลังคาเรือนมีการพัฒนาสิ่งปลูกสร้าง ที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกได้เช่นเดียวกับคนเมือง เช่น มีการปลูกสร้าง อาคารที่พักอาศัยตามแบบสมัยใหม่ เป็นตึก 1 ชั้น และ 2 ชั้น มีงานรับสัญญาณดาวเทียม โทรศัพท์เคลื่อนที่ และรถยนต์ เป็นต้น สำหรับบริเวณชุมชนหรือครัวเรือนที่อยู่ห่างไกลออกไปจากตัวตำบลจะเป็นกลุ่มชาวเขาและเป็นชนกลุ่มน้อยที่ยังมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างชาวชนบทเรียบง่ายตามขนบธรรมเนียมประเพณี การบริการสาธารณสุขและกลุ่มทางสังคมของตำบลเปียงหลวงประกอบด้วย

การศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนระดับประถมศึกษา 5 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมการพัฒนาชุมชน 4 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.เปียงหลวง (อนุบาล 3 ขวบ) 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในวัด 1 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศสช.) 3 แห่ง

สถาบันทางศาสนา ประกอบด้วย วัด และ สำนักสงฆ์ 6 แห่ง ศาลเจ้า 1 แห่ง และโบสถ์คริสต์ 2 แห่ง

ด้านสาธารณสุข ประกอบด้วยสถานอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 2 แห่ง และมีอัตราการเสียชีวิต ร้อยละ 86.86 ของครัวเรือนทั้งหมด

การรวมกลุ่มทางสังคม กลุ่มทางสังคมในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มทอผ้า กลุ่มสังฆะ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเกษตรเปียงหลวง

5) สาธารณูปโภค สาธารณูปการ

ระบบไฟฟ้าและแสงสว่าง มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านหลัก 5 หมู่บ้าน สำหรับบ้านปากแฉมและหมู่บ้านบริวารบ้านหินแซว บ้านห้วยลึก และครัวเรือนที่ขยายออกไปยังไม่มีไฟฟ้าใช้

แหล่งน้ำธรรมชาติเปียงหลวง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของลำน้ำแม่แตง และมีลำห้วยต่างๆ ไหลผ่าน มีการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรและระบบประปาภูเขาสำหรับอุปโภค บริโภค แหล่งน้ำในตำบลเปียงหลวงประกอบด้วย ลำน้ำ/ลำห้วย 15 แห่ง บึง และหนองน้ำอื่นๆ 5 แห่ง แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเองเป็นฝาย 7 แห่ง บ่อน้ำตื้น 175 แห่ง บ่อโยก 6 แห่ง บ่อบาดาล 6 แห่ง และถังเก็บน้ำ 5 แห่ง

6) การคมนาคม

ด้านการคมนาคม ประกอบด้วยถนนลาดยาง จำนวน 2 สาย นอกนั้นเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนลูกรัง การติดต่อกับพื้นที่ภายนอกสามารถเดินทางได้โดยรถยนต์และรถโดยสารประจำทางเปียงหลวง – เชียงใหม่

โทรคมนาคม สามารถติดต่อสื่อสารโดยการบริการโทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โทรศัพท์เคลื่อนที่ วิทยุไปรษณีย์ การให้บริการยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนครัวเรือน ประชากร จำแนกตามหมู่บ้านและตำบล ในอำเภอเวียงแหง
(ข้อมูล อบต. 3 ตำบล ในอำเภอเวียงแหง, 2545)

ตำบล (หมู่บ้าน)	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
ตำบลเมืองแหง				
หมู่ 1 บ้านแม่หาด	155	336	314	650
2 บ้านกองลม	394	443	422	865
3 บ้านป่าไผ่	74	146	132	278
4 บ้านเมืองแหง	430	488	454	942
5 บ้านห้วยหก	160	458	412	870
6 บ้านสามหมื่น	110	372	298	670
7 บ้านนามน	122	264	256	520
8 บ้านแม่แพม	67	370	310	680
9 บ้านปางควาย	180	326	304	630
10 บ้านกองลมใหญ่	280	346	334	680
11 บ้านเลาฐ	85	386	344	720
รวม	2,057	3,892	3,613	7,505

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตำบล (หมู่บ้าน)	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
ตำบลเปียงหลวง				
หมู่ 1 บ้านเปียงหลวง	1,820	4,771	4,219	8,990
2 บ้านจอง	74	756	654	1,410
3 บ้านใหม่มะกายยอน	65	467	414	881
4 บ้านม่วงเครือ	132	278	250	528
5 บ้านห้วยไคร้	140	821	796	1,617
รวม	2,231	7,093	6,333	13,426
ตำบลแสนไห				
หมู่ 1 บ้านสันดวงดี	62	108	94	202
2 บ้านสามปู่	42	89	66	155
3 บ้านม่วงป้อก	262	475	468	943
4 บ้านมหาธาตุ	150	280	260	540
5 บ้านปางป้อ	327	590	587	1,177
รวม	843	1,542	1,475	3,017
รวม	5,131	12,527	11,421	23,948

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่มีผู้ทำการวิจัยโดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

เกรียงศักดิ์ ปัทมเลขา (2531 : 84) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ พบว่า อายุ อาชีพ และที่ดินที่ทำกิน มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์

กฤษดา ยะการ (2543 : 105) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก กล่าวคือ ความคาดหวังในผลประโยชน์และการรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

ถม ทรัพย์เจริญ (2524 : 76) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชนบทในประเทศไทย ศึกษากรณี อำเภอลำเชื้อนแก้ว จังหวัดยโสธร พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

นาคม ชีรสวรรณจักร (2541 : 58) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า อายุ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ปัญญา ธนะสัมบัญ (2535 :113) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน พบว่า รายได้ ความคาดหวังในผลประโยชน์ และความรู้ความเข้าใจ เป็นปัจจัยที่มีผลอย่างเด่นชัดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ (2540 :94) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ : พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โท อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ที่ดินที่ทำกินและการรับรู้ข่าวสาร มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย (2538 : 103) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณี บ้านป่าลัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ที่ดินที่ทำกิน การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจ

พรทิพย์ ตั้งคนานุกุลชัย (2541 : 78) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการป่าชุมชนในหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม การรับรู้ข่าวสาร ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ความคาดหวังในผลประโยชน์ และความรู้ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พิสันต์ ธารสารสมบุรณ์ (2542 : 64) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ อายุ และความรู้ความเข้าใจ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่าประชาชนที่มีอายุ 52 ปีขึ้นไปและมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนท้องถิ่นกลุ่มอื่นๆ

วีระชัย มงคลพันธ์ (อ้างใน สมศักดิ์ เตชะเอราวัณ. 2544 : 28) ได้ทำการศึกษาความต้องการและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

วิไลพร สมบุรณ์ชัย (อ้างใน เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ, 2536 : 46) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มและความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541 : 124-125) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษากรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่า อายุ อาชีพ และการได้รับข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง

ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533 : 59) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรในอำเภอสันทรายและอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัย อายุ รายได้ และความคาดหวังในผลประโยชน์

สถาพร อธิพิงษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศ ป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกกลุ่ม การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ ความเข้าใจ จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สพสุข ลีละบุตร (2543 : 87) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า อาชีพ และ ความรู้ความเข้าใจ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โสภณ หมวดทอง (อ้างใน นาคม ชีรสวรรณจักร, 2541 : 25) ได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยทางอาชีพ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของชุมชน

สมใจ เข้มเจริญ (อ้างใน เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ, 2536 : 51) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ศึกษากรณี ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า อาชีพ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

สมชาย วิริภิมย์กุล (2543 : 126) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโคกสันตสุข ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า อายุ การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุริยา ยีขุน (2534 : 89) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า ระดับการศึกษา ที่ดินที่ทำกินที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยด้านอื่นๆ พบว่า การรับรู้ข่าวสารและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุรีย์พร ไชยภักดี (2536 : 107) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการรับ

ผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีตัวแปร ที่ดินที่ทำกิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม การรับรู้ข่าวสารและความคาดหวังในผลประโยชน์ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางบวก

สโรรัตน์ ศิริรัตน์ (2531 : 75) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน บ้านจันทราบึง อำเภอมะนัง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การรับรู้ข่าวสาร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

สุวรรณณี กงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดตราด พบว่า อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการรับรู้ข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน และการรับรู้ข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

อรรวรรณ พันธุ์เนตร (2541 : 109) ศึกษาเรื่องการประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.6 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.6.1 อายุของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า บุคคลที่มีอายุแตกต่างกันตามข้อเท็จจริงของช่วงเวลา โดยหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเกิดก่อนมีโอกาสพบเห็นสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านตนเองมากกว่าคนที่มีอายุน้อย ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

คอฟแมน ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในองค์กรในการเลือกสถานที่ทำกิจกรรม “Participation in Organization in Activities in Selected Localities” พบว่า อายุ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับเบอร์นาร์ดและโคเฮนกับอัฟซอฟ ซึ่งกล่าวไว้ว่า อายุ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นาคม ชีรสวรรณจักร (2541 : 58) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า

กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 41-50 ปี มีความคิดเห็นที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มที่มีอายุ 31-40 ปี อายุ 30 ปีและต่ำกว่า และอายุ 51 ปีขึ้นไป ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พิสันต์ ธารสารสมบุรณ์ (2542 : 64) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 52 ปี และสูงกว่า มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่า กลุ่มที่มีอายุระหว่าง 27-51 ปี และกลุ่มที่อายุ 26 ปี และต่ำกว่า ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติ พบว่า อายุแตกต่างกันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541 : 124-125) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษากรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่า อายุ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งไม่เป็นอิสระต่อกันหรือมีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่าประชาชนที่มีอายุมากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งมากกว่าประชาชนที่มีอายุน้อยดังนี้ อายุมากกว่า 56 ปี มีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ อายุ 46-55 ปี อายุ 26-35 ปี อายุ 36-45 ปี และ 16-25 ปี ตามลำดับ

สมชาย วิริภิมย์กุล (2543 : 126) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโคกสันติสุข ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 55 ปี และสูงกว่า มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มอื่น รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 28-54 และกลุ่มอายุ 27 ปีและต่ำกว่า ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

เกรียงศักดิ์ ปัทมเลขา (2531 : 84) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์

ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533 : 59) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอสันทรายและอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัย อายุ

สถาพร อธิพิพษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการใน
 นิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอน่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า
 อายุ จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 0.01

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
 ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสีกา จังหวัดตรัง พบว่า อายุ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม
 ของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน
 ในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า อายุ เป็นปัจจัยที่
 มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า อายุ
 มีผลต่อประสิทธิภาพของบุคคล เพราะบุคคลที่มีอายุมากมักจะมึบเทาพาทในสังคมมากกว่าผู้ที่มีอายุ
 น้อย และได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านตนเองมากกว่า ดังนั้น
 จึงคาดว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการ
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.2 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ระดับการศึกษามีส่วนทำให้คนเกิดความคิด
 ความรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่ คนในชนบทมักยกย่อง
 คนที่มีความรู้ เพราะเขาถือว่าคนที่มีการศึกษาสูงย่อมจะมีประสิทธิภาพต่างๆ มากและคาดการณ์
 เหตุการณ์ต่างๆ ได้กว้างกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

คอฟแมน ได้ศึกษาเรื่อง “Participation in Organization in Activities in Selected
 Localities” พบว่า ระดับการศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้อง
 กับ เบอร์นาร์ดและโคเฮนกับฮอฟฮอฟ ซึ่งกล่าวไว้ว่า ระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ
 การมีส่วนร่วมของประชาชน

บราวน์ ได้ศึกษาถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์การในชนบท พบว่า บุคคลที่มี
 สถานภาพทางการศึกษาสูงจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าคนที่มีสถานภาพทางการศึกษา
 ต่ำ ส่วนดันแลป ไรลีย์ และโรเบิร์ต เฮฟเฟอแมน ได้ศึกษาถึง ระดับการศึกษา ของบุคคลในสังคม
 ที่สัมพันธ์กับเรื่องของสิ่งแวดล้อม พบว่า ชนชั้นทางสังคมมีผลต่อความเกี่ยวเนื่องของคุณภาพ
 สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะตระหนักถึงเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่มี
 การศึกษาในระดับต่ำ

สุริยา ยี่ขุน (2534 : 89) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สถาพร อธิพิพษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอกำแพงและกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า ระดับการศึกษา จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ถม ทรัพย์เจริญ (2524 : 76) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชนบทในประเทศไทย ศึกษากรณี อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดยศโสธร พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

อรวรรณ พันธุ์เนตร (2541 : 109) ศึกษาเรื่องการประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ระดับการศึกษา มีส่วนช่วยให้คนเกิดความคิด ความเข้าใจในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ คนที่มีการศึกษาสูงมักจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า ดังนั้นจึงคาดว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.3 อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทแตกต่างกัน บางอาชีพต้องอาศัยทรัพยากรจากธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่ ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกัน ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

เฮย์ ได้ศึกษาพบว่า สถานภาพทางอาชีพเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ส่วน บราวน์ ได้ศึกษาถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์กรในชนบท พบว่า บุคคลที่มีสถานภาพทางอาชีพสูงจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าคนที่มีสถานภาพทางอาชีพต่ำ

คันแลป ไรลีย์ และโรเบิร์ต เฮฟเฟอแมน ได้ศึกษาถึง ลักษณะอาชีพของบุคคลในสังคมที่สัมพันธ์กับเรื่องของสิ่งแวดล้อม พบว่าชนชั้นทางสังคมมีผลต่อความเกี่ยวเนื่องของคุณภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผู้ที่มีอาชีพในลักษณะที่ใช้ทักษะและความชำนาญ ตลอดจนใช้ความรู้ความสามารถมากกว่าการใช้แรงงาน จะตระหนักถึงเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการใช้กำลังกาย

คอฟแมน ได้ศึกษาเรื่อง “Participation in Organization in Activities in Selected Localities” พบว่า อาชีพ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับเบอร์นาร์ดและโคเสน กับอัสฮอฟ ซึ่งกล่าวไว้ว่า อาชีพ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541 : 124-125) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษากรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่า อาชีพ และการมีส่วนร่วม ไม่เป็นอิสระต่อกันหรือมีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า ประชาชนที่ประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งสูงสุด รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว อาชีพประมง อาชีพรับจ้าง อาชีพเกษตรกร และอื่นๆ ตามลำดับ

สพสุข ลีละบุตร (2543 : 87) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า อาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยอาชีพรับจ้างทั่วไปจะเป็นอาชีพที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาได้แก่อาชีพแม่บ้าน อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ บริษัทเอกชนและอาชีพเกษตรกร ตามลำดับ โดยประชาชนท้องถิ่นที่มีอาชีพต่างกันจะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างกัน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว

เกรียงศักดิ์ ปัทมเลขา (2531 : 84) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด พฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ พบว่า อาชีพ มีความสัมพันธ์ ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์

สมใจ เข้มเจริญ (อ้างใน เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ. 2536 : 51) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ศึกษากรณี ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า อาชีพ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า อาชีพ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

โสภณ หมวดทอง (อ้างใน นาคม ชีรสวรรณจักร. 2541 : 25) ได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยทาง อาชีพ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของชุมชน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า อาชีพ เป็นปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า อาชีพ ของประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง ซึ่งจะต้องพึ่งพาทรัพยากร จากธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกัน ดังนั้นจึงคาดว่า อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.4 รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า รายได้เป็นตัวกำหนดฐานะทางเศรษฐกิจของ ประชาชน ซึ่งคนที่มีรายได้สูงย่อมมีอำนาจที่จะทำอะไรๆ ได้มากกว่าคนจนที่ต้องคำนึงถึงเรื่อง ปากท้องของตนเองและครอบครัวก่อนเรื่องส่วนรวม ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อ ส่วนรวมแตกต่างกัน ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

บราวน์ ได้ศึกษาถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์กรในชนบท พบว่า บุคคลที่มี รายได้สูง จะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับ คอฟแมน และ โคเสน กับ อ์ฟฮอฟ ได้วิจัยพบว่า รายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดันแลป ไวลีย์และโรเบิร์ต เฮฟเฟอแมน ได้ศึกษาถึง รายได้ของบุคคลในสังคมที่สัมพันธ์กับเรื่องของสิ่งแวดล้อม พบว่า ชนชั้นทางสังคมมีผลต่อความเกี่ยวเนื่องของคุณภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผู้ที่มีรายได้สูงจะตระหนักถึงเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย

ปัญญา ธนะสัมบัณ (2535 : 113) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน พบว่า รายได้เป็นปัจจัยที่มีผลอย่างเด่นชัดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533 : 59) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอสันทรายและอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยรายได้

มาฆะ จิตตะสังคม (2522 : 33-34) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของสตรีในชนบท พบว่ารายได้ของครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า รายได้ของครอบครัวมีส่วนในการกำหนดบทบาทและโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในสังคม ผู้ที่มีรายได้สูงจะมีความพร้อมในการเสียดสหรือเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า ดังนั้นจึงคาดว่า รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน น่าจะเป็นปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

คอฟแมน (Kaufman, 1949 : 7-9) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในองค์กรในการเลือกสถานที่ทำกิจกรรม “Participation in Organization in Activities in Selected Localities” พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เบอร์นาร์ด (Bernard, 1985 : 147-157) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลต่างๆ คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

วัลย์ภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533 : 64) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสมาชิกในครัวเรือน 5-8 คน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บึงขุนทะเลมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสมาชิกในครัวเรือน 9 คนขึ้นไป และ 1-4 คน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คันสนะ ต้นศิชาติ (2531 : 49) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า คริวเรือนที่มีสมาชิก 8 คนขึ้นไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กมากที่สุด รองลงมาได้แก่คริวเรือนที่มีสมาชิก 5-7 คน และต่ำกว่า 5 คน ตามลำดับ

อุดม แยมชื่นพงศ์ (2537 : 127) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า คณะกรรมการสภาตำบลที่มีสมาชิกในคริวเรือน 7 คนขึ้นไป มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมากกว่า คณะกรรมการสภาตำบลที่มีสมาชิกในคริวเรือน 3 คน และต่ำกว่า และจำนวน 4-6 คนตามลำดับ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในคริวเรือน เป็นปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกัน ดังนั้นจึงคาดว่า จำนวนสมาชิกในคริวเรือนจะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.6 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าคริวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานานย่อมมีความเข้าใจในสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีความรักในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนเป็นอย่างดี จึงมีโอกาสนำเข้าร่วมกิจกรรมหรือเป็นผู้ชักจูงผู้อื่นเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

คอฟแมน (Kaufman, 1949 : 7-9) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในองค์กรในการเลือกสถานที่ทำกิจกรรม “Participation in Organization in Activities in Selected Localities” พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เบอร์นาร์ด (Bernard, 1985 : 147-157) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลต่างๆ คือ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

โคเฮน และอัลซอฟ (อ้างใน สุเมธ ทราญแก้ว, 2536 : 20-21) ยังได้เสนอว่า บุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วยประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

สักจิ พุกยะศรี (2525 : 70-71) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตและทัศนคติที่มีต่อสภาพแวดล้อมของประชาชนในชุมชนเก่าแก่วัด เขตเทศบาลเมืองสงขลา พบว่าผู้ที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัย เกินกว่า 5 ปี จะมีความรักถิ่นฐาน และมีทัศนคติที่ดีต่อสภาพแวดล้อม มากกว่าผู้ที่อยู่อาศัยต่ำกว่า 5 ปี

นาคม ชีรสุวรรณจกร (2541 : 58) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภูมิศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สถาพร อธิพิงษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุศุดาบ จังหวัดสกลนคร พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานาน จะเกิดความรู้สึกหวงแหนทรัพยากรมากกว่า ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน ประชาชนกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานกว่า น่าจะเป็นกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ดีกว่ากลุ่มอื่นๆ ดังนั้นจึงคาดว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.7 ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้ที่มีที่ดินที่ทำกินในการประกอบอาชีพมาก มักจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินที่ทำกินในการประกอบอาชีพน้อยกว่า ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟ (อ้างใน สุขเมธ ทรายแก้ว, 2536 : 20-21) ยังได้เสนอว่า บุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน ประกอบด้วยประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมได้แก่ ที่ดินที่ทำกิน

สุริยา ยี่ขุน (2534 : 89) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า ที่ดินที่ทำกินที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เกรียงศักดิ์ ปัทมเลขา (2531 : 84) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ พบว่า ที่ดินที่ทำกิน มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง พบว่า ที่ดินที่ทำกิน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุศบาก จังหวัดสกลนคร พบว่าที่ดินที่ทำกิน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

สุรียพร ไชยภักดี (2536 : 107) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีตัวแปรที่ดินที่ทำกิน เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางบวก

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ (2540 : 94) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์:พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โท อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ที่ดินที่ทำกิน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย (2538 : 103) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าสัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ที่ดินที่ทำกิน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ที่ดินที่ทำกิน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมต่างๆ และพบว่าผู้ที่มีที่ดินที่ทำกินมากกว่ามักจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในระดับที่สูงกว่าผู้ที่มีที่ดินที่ทำกินน้อยกว่า ดังนั้นจึงคาดว่า ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.8 การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการได้มีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ จะก่อให้เกิดแรงผลักดันให้กลุ่มแสดงความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในชุมชน ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

เฮย์ ได้ศึกษาพบว่า สถานภาพทางสังคมโดยการเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับเบอร์นาร์ดและโคเฮนกับอัฟฮอฟ ซึ่งกล่าวไว้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

โสภา ชูพิกุลชัย (2521 : 58) ให้ความหมายไว้ว่ากลุ่ม คือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีการแสดงพฤติกรรมตอบโต้สัมพันธ์กัน ทุกๆ กลุ่ม ที่เกิดขึ้นมานั้นจะมีความผูกพันอันจะเป็นโครงสร้างหรือทางจิตใจ สมาชิกของคนในกลุ่มอาจจะประสบความขัดแย้งหรืออาจมีความเห็นสอดคล้องกันได้ กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบการดำเนินงานในกลุ่มจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

พรทิพย์ ดังคณานุกุลชัย (2541 : 78) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม โครงการป่าชุมชนในหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

สถาพร อิทธิพงษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สุรีย์พร ไชยภักดี (2536 : 107) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางบวก

วิไลพร สมบูรณ์ชัย (อ้างใน เศรษฐพงษ์ ปุณณาการ, 2536 : 46) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคม จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันกับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นจึงคาดว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.9 ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า หากชาวบ้านมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชนย่อมทำให้ผู้นำชุมชนสามารถชักจูงหรือนำประชาชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของชุมชนได้ ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

สุชา จันทรเอม (2524 : 20) ให้ความหมายผู้นำกลุ่ม หมายถึง บุคคลที่สามารถนำหรือริเริ่มตลอดจนชักจูงให้บุคคลในหน่วยงานของตนปฏิบัติหน้าที่การงานของตนด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถ และได้กล่าวถึงผู้นำกลุ่มในชุมชน (สุชา จันทรเอม, 2524 : 99) หมายถึง ผู้ที่ก่อให้เกิดมีการกระทำขึ้นในหมู่ผู้ตาม ผู้นำเป็นผู้ริเริ่มความคิดแล้วถ่ายทอดความคิดนั้นให้ผู้ตามรับไปปฏิบัติ เป็นการกระทำขึ้นหรือรวบรวมความคิดจากคนต่างๆ ไปเพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติขึ้น

เกศินี ปายะนันท์ (2537 : 1) ผู้นำเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่มมาก เพราะถ้ากลุ่มใดขาดผู้นำ กลุ่มนั้นจะไม่สามารถทำงานได้สำเร็จหรือสำเร็จช้า ทั้งอาจเกิดการขัดแย้งไม่พอใจกัน โดยต่างคนต่างพยายามแสวงหาประโยชน์ส่วนตน ทั้งไม่คำนึงถึงประโยชน์หรือความสำเร็จของกลุ่ม อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติงานของกลุ่มไม่สำเร็จและสลายตัวไปในที่สุด

สมพัทธ์ ัญญะสิทธิ์ (2533 : 77) เมื่อบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่ม จะมีคนๆ หนึ่งในกลุ่มเป็นผู้นำหรือพยายามแสดงบทบาทในการดำเนินงานต่างๆ ของกลุ่มมากกว่าคนอื่นๆ ในกลุ่มเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือสมาชิกอื่นๆ ทั้งในด้านการงาน ด้านจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ (2522 : 59) กล่าวถึงความเป็นผู้นำกลุ่มว่า เป็นพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่จะประสานงานระหว่างความต้องการของบุคคลกับกลุ่มให้สอดคล้องกัน ขณะเดียวกันก็เป็นตัวกลางที่จะขจัดข้อขัดแย้งระหว่างความต้องการของบุคคลกับกลุ่มเพื่อให้การรวมกลุ่มสมาชิกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน

พรทิพย์ ตั้งคณานุกูลชัย (2541 : 78) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการป่าชุมชนในหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน สำหรับความเชื่อในตัวผู้นำในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าของโครงการป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่า การพิจารณาภาวะการเป็นผู้นำที่ประชาชนให้ความเชื่อถือมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์สุจริต รองลงมา คือ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ ความจริงใจที่จะทำเพื่อส่วนรวม ความเสียสละ เป็นความเชื่อที่รองลงมาตามลำดับ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำมีความสำคัญและเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นต่อกลุ่มมาก ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มยอมรับ ยกย่องในสถานภาพและนำพากลุ่มปฏิบัติกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ให้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นจึงคาดว่า ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.10 ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนในท้องถิ่นจัดขึ้น เป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปัญญา ธนะสัมบุญ (2535 : 113) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน พบว่า ความคาดหวังผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างเด่นชัดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

พรทิพย์ ตั้งคณานุกูลชัย (2541 : 78) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุรีย์พร ไชยภักดี (2536 : 107) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีตัวแปร ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางบวก

กฤษดา ยะการ (2543 : 105) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก กล่าวคือ ความคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการกิจกรรมในโครงการต่างๆ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ดังนั้นจึงคาดว่า ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.11 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การรับรู้ข่าวสารที่ผ่านสื่อต่างๆ จากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ประชาชนและชุมชนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ก็จะเกิดขึ้นทำให้กล้าที่จะตัดสินใจ ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

โรเจอร์ และชัมคเกอร์ (1971 : 81-86 อ้างใน สุริยา ยีขุน, 2534 : 39-40) ได้ศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้รับวิทยากรใหม่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นความสนใจ ขั้นการเข้าใจ ขั้นการทดลอง และ ขั้นการยอมรับ สำหรับช่องทางการสื่อสารความรู้ โรเจอร์ กล่าวว่าประกอบด้วยกระบวนการของผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร ซึ่งช่องทางการสื่อสารเป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวนำข่าวสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ช่องทางสื่อสารมวลชน และช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล

วุฒิชัย จานงค์ (2523 : 3) การรับข่าวสารและการสื่อสาร เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นในเรื่องการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ความต้องการของคน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะข่าวสารนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์

พรทิพย์ ดังคนานุกุลชัย (2541 : 78) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการป่าชุมชนในหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ และผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541 : 124-125) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษากรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่า การรับรู้ข่าวสาร และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งไม่เป็นอิสระต่อกัน หรือมีความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า ประชาชนได้รับข่าวสารอยู่ในระดับสูง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งสูงสุด รองลงมา พบว่า ประชาชนได้รับข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง และระดับต่ำ

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ (2540 : 94) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ : พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการรับรู้ข่าวสารด้านป่าไม้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงกล่าวได้ว่าการที่ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นสิ่งกระตุ้นหรือเป็นแรงเสริมให้ชาวบ้านได้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น

สุริยา ยีขุน (2534 : 89) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีละกอ อำเภोजักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สถาพร อธิพิงษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า การได้รับข่าวสาร จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

กฤษดา ยะการ (2543 : 105) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก กล่าวคือ การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

สมชาย วิริภิมย์กุล (2543 : 126) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโคกสันติสุข ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สโรรัตน์ ศิริรัตน์ (2531 : 75) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน บ้านจันทาร อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า การรับฟังข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

สุวรรณณี คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง พบว่า การได้รับข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

สุรีย์พร ไชยภักดี (2536 : 107) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีตัวแปร การได้รับข่าวสาร เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางบวก

วิไลพร สมบูรณ์ชัย (อ้างใน เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ, 2536 : 46) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง พบว่า การรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย (2538 : 103) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าล้าน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ การได้รับข่าวสาร

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าการรับรู้ข่าวสาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ ชุมชนใดที่ได้รับข่าวสารทั้งจากสื่อมวลชนและบุคคลภายนอกเสมอ จะทำให้มีการตื่นตัวและเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นและนำความรู้ที่ได้รับจากข่าวสารนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นจึงคาดว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.12 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ความรู้ความเข้าใจ เกิดจากการรวบรวมสะสมไว้จากการประมวลประสบการณ์ต่างๆ ของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปัญญา ธนะสัมบูรณ์ (2535 : 113) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างเด่นชัดต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

พรทิพย์ ตั้งคณานุกุลชัย (2541 : 78) ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สถาพร อิทธิพงษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า ความรู้ในเรื่องการนิเวศป่าชายเลนจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย (2538 : 103) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าลั่น ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ

สุริยา ยีขุน (2534 : 89) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีสะเกษ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

วิระชัย มงคลพันธ์ (อ้างใน สมศักดิ์ เตชะเอราวัณ, 2544 : 28) ได้ทำการศึกษาความต้องการและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สมชาย วิริภิมย์กุล (2543 : 126) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโคกสันติสุข ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สวสุข ลีละบุตร (2543 : 87) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรของการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ถ้าชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ย่อมนำไปสู่การคิดและการปฏิบัติที่ถูกต้องตามมา ดังนั้นจึงคาดว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน จะเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะปัจจัยที่มีทฤษฎี ข้อคิดเห็นและม้งานวิจัยรองรับว่ามีความสำคัญและน่าสนใจบางปัจจัยเพื่อนำมาใช้ศึกษาถึงปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

- 1) อายุของหัวหน้าครัวเรือน
- 2) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน
- 3) อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน
- 4) รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน
- 5) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- 6) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน
- 7) ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน
- 8) การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน
- 9) ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน
- 10) ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน
- 11) การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน
- 12) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

ส่วนลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของอำเภอเวียงแหงนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดของโคเฮนและนอร์แมน อฟฮอฟ และแนวคิดของดีเลน และเจมส์คัลด์ ปีนทอง เป็นแนวคิดที่เป็นระบบและสอดคล้องกับระบบของการพัฒนาในระดับชุมชนในชนบทมากที่สุด จึงผสมผสานแนวคิดและจำแนกลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อใช้ศึกษาครั้งนี้ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของชาวบ้านในการร่วมสำรวจข้อมูล การประชุมเพื่อศึกษาปัญหาและค้นหาสาเหตุหรือวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนของชาวบ้านในการร่วมประชุม วางแผนและแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชาวบ้านในการร่วมทำประโยชน์และกิจกรรมของชุมชนตามกำลังความสามารถของตน โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์หรือแรงงาน ตลอดจนร่วมกันประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลของชาวบ้านในโครงการต่างๆ รวมทั้งการร่วมดูแลรักษาผลประโยชน์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อต้องการศึกษาปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเวียงแหง โดยทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามระดับชั้น (Proportional Stratified Random Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล หลังจากนั้นจึงสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนในแต่ละตำบลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และใช้หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นครัวเรือน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ ครัวเรือน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นหัวหน้าครัวเรือน และอาศัยอยู่ในตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห และตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

3.2.1 การสุ่มตัวอย่าง

1) การกำหนดขนาดตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา โดยคำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างของ Yamane's ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างดังนี้ (Yamane, Taro, 1973 : 725 อ้างใน บุญธรรม กิจปรีดาภิสุทธิ์, 2535 : 71)

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดยกำหนดให้

$$n = \text{จำนวนครัวเรือนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง}$$

$N =$ จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของอำเภอ (5,131 ครัวเรือน)

$e =$ ความคลาดเคลื่อน (0.05)

จากสูตรสามารถคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

$$= \frac{5,131}{1 + 5,131 (0.05)^2}$$

$$= \frac{5,131}{13.8275}$$

$$= 371.07$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครัวเรือนของอำเภอเวียงแหง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งหมด 371 ครัวเรือน แต่เพื่อเป็นการลดความคลาดเคลื่อนและเพิ่มความเชื่อมั่นในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีก 10 เปอร์เซนต์ รวมขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษาทั้งสิ้น 408 ครัวเรือน

2) การคำนวณขนาดตัวอย่างแต่ละตำบล โดยกำหนดวิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) มีสูตรการคำนวณดังนี้ (ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์, 2538 : 101)

$$n_h = n \left(\frac{N_h}{N} \right)$$

โดยกำหนดให้

$n_h =$ จำนวนครัวเรือนที่ใช้ในแต่ละตำบล

$N_h =$ จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของตำบล

$N =$ จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของอำเภอ (5,131 ครัวเรือน)

$n =$ จำนวนครัวเรือนที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมดของอำเภอ (408 ครัวเรือน)

ดังนั้น จำนวนครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ สามารถจำแนกแต่ละตำบลได้ดังนี้

ตำบลเมืองแหง ประกอบด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด 2,057 ครัวเรือน

จากสูตรสามารถคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

$$n_h = (408) \times \frac{2,057}{5,131}$$

$$= 163.56 \text{ (164 ครั้วเรือน)}$$

ตำบลเมืองแหง ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งสิ้น 164 ครั้วเรือน

ตำบลเปียงหลวง ประกอบด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด 2,231 ครั้วเรือน
จากสูตรสามารถคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

$$n_h = (408) \times \frac{2,231}{5,131}$$

$$= 177.40 \text{ (177 ครั้วเรือน)}$$

ตำบลเปียงหลวง ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งสิ้น 177 ครั้วเรือน

ตำบลแสนไห ประกอบด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด 843 ครั้วเรือน
จากสูตรสามารถคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

$$n_h = (408) \times \frac{843}{5,131}$$

$$= 67.03 \text{ (67 ครั้วเรือน)}$$

ตำบลแสนไห ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งสิ้น 67 ครั้วเรือน

รวมจำนวนครั้วเรือนทั้งหมดของอำเภอเวียงแหง ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้
408 ครั้วเรือน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) จากการศึกษากรอบแนวคิด
ทฤษฎี งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะใช้
ในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นประกอบด้วยปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วม

3 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยด้านครัวเรือน ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.3.1 ปัจจัยด้านครัวเรือน เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครัวเรือน โดยมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ให้ข้อมูล เป็นคำถามเกี่ยวกับ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพหลักและอาชีพรองของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน และความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

ตัวแปรอาชีพ นำมาสร้างเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดค่าตัวแปรดังนี้

อาชีพเกษตรกร	มีค่าเป็น	1
อาชีพรับจ้าง	มีค่าเป็น	2
อาชีพค้าขาย	มีค่าเป็น	3
อาชีพอื่นๆ	มีค่าเป็น	4

ส่วนอาชีพรอง กำหนดค่าตัวแปรดังนี้

มี	มีค่าเป็น	1
ไม่มี	มีค่าเป็น	0

ตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่ม นำมาสร้างเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดค่าตัวแปรดังนี้

เป็น	มีค่าเป็น	1
ไม่เป็น	มีค่าเป็น	0

3.3.2 ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยชุดคำถามเกี่ยวกับ ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน มีรายละเอียดดังนี้

ตัวแปรความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ เป็นคำถามเชิงบวก (Positive Statement) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 2,4,6,8 และ10 เป็นคำถามเชิงลบ (Negative Statement) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1,3,5,7 และ 9

การกำหนดค่าคะแนน	เห็นด้วย	มีค่าเป็น 1
	ไม่เห็นด้วย	มีค่าเป็น 0

ตัวแปรความคาดหวังในผลประโยชน์ ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ เป็นคำถามเชิงบวก (Positive Statement) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1,3,5,7 และ 9 เป็นคำถามเชิงลบ (Negative Statement) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 2,4,6,8 และ 10

การกำหนดค่าคะแนน เห็นด้วย มีค่าเป็น 1

ไม่เห็นด้วย มีค่าเป็น 0

ตัวแปรการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นตัวเลือกช่องทางการรับรู้ข่าวสารจำนวน 12 ช่องทาง

การกำหนดค่าคะแนน เคยได้รับ มีค่าเป็น 1

ไม่ได้รับ มีค่าเป็น 0

ตัวแปรความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใช้วัดระดับความรู้ความเข้าใจ ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ เป็นคำถามเชิงบวก (Positive Statement) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1,3,5,7 และ 9 เป็นคำถามเชิงลบ (Negative Statement) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 2,4,6,8 และ 10

การกำหนดค่าคะแนน ใช่ มีค่าเป็น 1

ไม่ใช่ มีค่าเป็น 0

การจัดช่วงคะแนนของตัวแปรทั้ง 4 ข้อ คัดจากสูตรดังต่อไปนี้ (ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์, 2538 : 190)

$$I = \frac{\text{ค่าสูงสุด (1)} - \text{ค่าต่ำสุด (0)}}{2} = 0.5$$

กำหนดให้ ค่าคะแนนที่อยู่ระหว่าง 0.00 – 0.50 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ

ค่าคะแนนที่อยู่ระหว่าง 0.51 – 1.00 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง

3.3.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยชุดคำถามที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ประกอบด้วยข้อคำถามด้านละ 5 ข้อ

การกำหนดค่าคะแนนด้านการมีส่วนร่วม (ตัวแปรตาม) เป็นดังนี้

คำตอบ	ระดับคะแนน
มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3

น้อย 2

น้อยที่สุด 1

การจัดช่วงคะแนนของตัวแปรทั้ง 4 ด้าน คิดจากสูตรดังต่อไปนี้

$$I = \frac{\text{ค่าสูงสุด (5)} - \text{ค่าต่ำสุด (1)}}{3} = 1.33$$

กำหนดให้ ค่าคะแนนที่อยู่ระหว่าง 1.00 – 2.33 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

ค่าคะแนนที่อยู่ระหว่าง 2.34 – 3.66 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนที่อยู่ระหว่าง 3.67 – 5.00 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

3.4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเป็นแบบสอบถาม เพื่อต้องการทราบปัจจัย ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านครัวเรือน ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ดังนี้

3.4.1 การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแบบสอบถาม โดยให้ประธาน อาจารย์ที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอีก 5 ท่าน พิจารณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาสาระข้อความในแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำผลของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับประเด็นที่ต้องการทราบ (Item Objective Congruence Index : IOC) มารวมกันเพื่อคำนวณหาความเที่ยงตรงของเนื้อหาและถือเกณฑ์ IOC ต้องไม่ต่ำกว่า 0.70 ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปปรับปรุงข้อคำถามให้ชัดเจนเหมาะสมยิ่งขึ้น ก่อนนำไปทดสอบ (Pretest) กับประชาชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง (สุวิมล ตรีภานันท์, 2543 : 129)

3.4.2 การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบ (pretest) ใช้กับกลุ่มตัวอย่างอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ซึ่งทดสอบความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient - α) ของ ครอนบาค (Cronbach) โดยผู้วิจัยได้เลือกเอากลุ่มตัวอย่างที่ศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรบางรักน้อย ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งประชาชนในพื้นที่มีความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพใกล้เคียงกับอำเภอเวียงแหง จำนวน 30 คน และกำหนด

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ไม่ต่ำกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมีความเชื่อมั่น (Reliability) สามารถนำไปใช้ได้ (สุวิมล ติรกานันท์, 2543 : 137)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แจ้งให้ อบต.เมืองแหง อบต.แสนไห และ อบต.เปียงหลวง ของอำเภอเวียงแหง ได้รับทราบเพื่อชี้แจงให้ชาวบ้านทราบและขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยมีผู้ช่วยในการวิจัยซึ่งเป็นครูในพื้นที่โดยสอนนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอเวียงแหง จำนวน 2 คน โดยจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นผู้ช่วยในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่เดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องให้ความรู้กับผู้ช่วยวิจัยและทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนแจกแบบสอบถาม เพื่อลดความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ จากนั้นได้มอบหมายให้นักเรียนเป็นผู้แจกแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด ซึ่งในบางพื้นที่การเก็บข้อมูลเป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากมีภูมิประเทศเป็นป่าไม้และภูเขา และกลุ่มตัวอย่างบางส่วนไม่สามารถตอบแบบสอบถามได้ เพราะเขียนหนังสือไม่ได้ ผู้วิจัยใช้วิธีให้นักเรียนอ่านให้ฟังแล้วให้กลุ่มตัวอย่างตอบให้นักเรียนเขียนแทน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ จากนั้นนำข้อมูลมาทำการจัดระเบียบ และทำการลงรหัสข้อมูล
- 2) จากนั้นนำข้อมูลที่ลงรหัสแล้วไปบันทึกและประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
- 3) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และเทคนิคการวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) ซึ่งเป็นเทคนิคที่จะหาสมการในการจำแนกคนหรือหน่วยวิเคราะห์ออกเป็นกลุ่มหรือประเภทเป้าหมาย และยังสามารถกำหนดแยกตัวแปรที่จะช่วยให้การจำแนกหน่วยวิเคราะห์ออกจากตัวแปรที่ช่วยการจำแนกกลุ่มได้น้อยกว่าโดยมีสมมติฐานที่ว่า กลุ่มแต่ละกลุ่มที่เก็บข้อมูลมาจะต้องมาจากประชากรที่มีการแจกแจงปกติแบบตัวแปรหลายตัว (Multivariate Normal Distribution) และเมตริกความสัมพันธ์ร่วมของประชากร (Population Covariance Matrices) โดยการลดความผิดพลาดในการจำแนกประเภทให้น้อยที่สุด (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2533 : 1-3)

ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วยตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ซึ่งตัวแปรตามก็คือตัวแปรกลุ่มที่เราต้องการจำแนก ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล ส่วนตัวแปรอิสระ คือ ตัวแปรที่ใช้ในการจำแนก (Discriminating Variables) อาจเป็นได้ทั้งตัวแปรช่วงและตัวแปรที่มีค่าเป็น 0 และ 1

3.7 ตัวแปรและระดับการวัด

3.7.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตารางที่ 3.1 แสดงตัวแปร ระดับการวัด และค่าการวัดของตัวแปรอิสระ

ตัวแปร	ระดับการวัด	ค่าการวัด
ปัจจัยด้านครัวเรือน ได้แก่		
- อายุของหัวหน้าครัวเรือน	Ratio Scale	(ใส่ตามจำนวนจริง)
- ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	Ordinal Scale	(ใส่ตามจำนวนจริง)
- อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน	Ordinal Scale	อาชีพหลัก ได้แก่ 1 = เกษตรกร , 2 = รับจ้าง , 3 = ค้าขาย , 4 = อาชีพอื่นๆ
- รายได้ ของหัวหน้าครัวเรือน	Ratio Scale	(ใส่ตามจำนวนจริง)
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	Ratio Scale	(ใส่ตามจำนวนจริง)
- ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน	Ratio Scale	(ใส่ตามจำนวนจริง)
- ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน	Ratio Scale	(ใส่ตามจำนวนจริง)
- การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน	Nominal Scale	1 = เป็น , 0 = ไม่เป็น
ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่		
- ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน	Interval Scale	1 = เห็นด้วย , 0 = ไม่เห็นด้วย
- ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน	Interval Scale	1 = เห็นด้วย , 0 = ไม่เห็นด้วย
- การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน	Ordinal Scale	จำนวนช่องทางการรับรู้ 0-12 ช่องทาง 1 = เคยได้รับ , 0 = ไม่ได้รับ
- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	Interval Scale	ให้เป็นคะแนนความรู้ 1 = ใช่ , 0 = ไม่ใช่

3.7.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ตารางที่ 3.2 แสดงตัวแปร ระดับการวัด และค่าการวัดของตัวแปรตาม

ตัวแปร	ระดับการวัด	ค่าการวัด
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่		
- การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา	Interval Scale	แบบประมาณค่า (Rating Scale)
- การมีส่วนร่วมในการวางแผน	Interval Scale	แบบประมาณค่า (Rating Scale)
- การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	Interval Scale	แบบประมาณค่า (Rating Scale)
- การมีส่วนร่วมในการติดตาม	Interval Scale	แบบประมาณค่า (Rating Scale)
ตรวจสอบ ประเมินผล		

ตัวแปรตามทั้ง 4 ด้าน ใช้เกณฑ์วัดการมีส่วนร่วมดังนี้

0 = มีส่วนร่วมน้อย

1 = มีส่วนร่วมปานกลาง

2 = มีส่วนร่วมมาก

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมาย ผู้วิจัยได้
กำหนดสัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

\bar{x}	แทน	ค่าเฉลี่ย
SD	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
SS	แทน	Sum of Squares
Df	แทน	Degree of Freedom
MS	แทน	Mean Squares
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน F - test
*	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
F - value	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - test
MIN	แทน	ค่าคะแนนต่ำสุด
MAX	แทน	ค่าคะแนนสูงสุด
Sig	แทน	ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.2 ตัวแปรต้นที่ศึกษา

AGE	แทน	อายุของหัวหน้าครัวเรือน
EDU	แทน	การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน
OCC	แทน	อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน
INCOME	แทน	รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน
MEMB	แทน	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
TIME	แทน	ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน
AREA	แทน	ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน

GRP	แทน	การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน
BELI	แทน	ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน
BENE	แทน	ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน
INFO	แทน	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน
KNOW	แทน	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

4.3 ตัวแปรตามที่ศึกษา

PROB	แทน	การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา
PLAN	แทน	การมีส่วนร่วมในการวางแผน
ACTION	แทน	การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
EVAL	แทน	การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล
PAR	แทน	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างตามตัวแปรต้นที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถาม

4.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครุฑเรือนที่ใช้ในการศึกษาด้วยคำร้อยละ ดังตารางที่ 4.1 – 4.9

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทั้ง 3 ตำบล ในอำเภอเวียงแหง

ตำบล	จำนวน		ร้อยละ
	แบบสอบถาม ที่ส่งไป	แบบสอบถาม ที่ส่งกลับมา	
เมืองแหง	164	150	91.4
แสนไห	67	63	94.0
เปียงหลวง	177	162	91.5
รวม	408	375	91.9

จากตารางที่ 4.1 พบว่า จากจำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด 408 ชุด จำแนกเป็นตำบลเมืองแหง 164 ชุด มีหัวหน้าครุฑเรือนตอบกลับมา 150 ชุด คิดเป็นร้อยละ 91.4 ตำบลแสนไห 67 ชุด ได้ตอบกลับมา 63 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.0 และ ตำบลเปียงหลวง 177 ชุด ได้ตอบกลับมา 162 ชุด คิดเป็นร้อยละ 91.5 เมื่อดูจากภาพรวมได้ตอบกลับมาทั้งหมด 375 ชุด คิดเป็นร้อยละ 91.9

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามอายุของหัวหน้าครุฑเรือน

อายุของหัวหน้าครุฑเรือน	จำนวน / คน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	68	18.1
31 – 40 ปี	138	36.8
41 – 50 ปี	102	27.2
51 ปี ขึ้นไป	67	17.9
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.2 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามอายุระหว่าง 31-40 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 138 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมาคืออายุ 41-50 ปี มีจำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 และอายุต่ำกว่า 30 ปี มีจำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 18.1 ส่วนอายุ 51 ปีขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.9

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	จำนวน / คน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	20	5.3
ป.1 – ป.6	256	68.3
ม.1 – ม.3	62	16.5
ม.4 – ม.6 และ ปวช.	29	7.7
ปวส.	4	1.1
ปริญญาตรี	4	1.1
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.3 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาตั้งแต่ ป.1-ป.6 มีจำนวนมากที่สุดคือ 256 คน คิดเป็นร้อยละ 68.3 รองลงมาคือ ม.1-ม.3 มีจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 ม.4-ม.6 และ ปวช. มีจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.7 ผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 ส่วนในระดับ ปวส. และ ปริญญาตรี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน

อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน	จำนวน / ครัวเรือน	ร้อยละ
เกษตรกร	152	40.5
รับจ้าง	133	35.5
ค้าขาย	60	16.0
อื่นๆ	30	8.0
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.4 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกร มีจำนวนมากที่สุดคือ 152 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง มีจำนวน 133 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35.5 และอาชีพค้าขาย มีจำนวน 60 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.0 ส่วนอาชีพอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 30 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.0

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามรายได้ของหัวหน้าครัวเรือน

รายได้ต่อปีของหัวหน้าครัวเรือน	จำนวน / ครัวเรือน	ร้อยละ
น้อยกว่า 5,000 บาท	71	19.0
5,001-10,000 บาท	68	18.1
10,001-15,000 บาท	47	12.5
15,001-20,000 บาท	80	21.3
20,001 บาท ขึ้นไป	109	29.1
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.5 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่อปี 20,001 บาท ขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุดคือ 109 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.1 รองลงมาคือ 15,000-20,000 บาท มีจำนวน 80 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และน้อยกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 71 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.9 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่อปีระหว่าง 10,001-15,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 47 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.5

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน / ครัวเรือน	ร้อยละ
น้อยกว่า 3 คน	75	20.0
4 คน	130	34.7
5 คน	82	21.8
5 คน ขึ้นไป	88	23.5
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ครั้วเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครั้วเรือน 4 คน มีจำนวนมากที่สุดคือ 130 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.7 รองลงมาคือ 5 คน ขึ้นไป มีจำนวน 88 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.5 และ 5 คน มีจำนวน 82 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.9 ส่วนครั้วเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครั้วเรือนน้อยกว่า 3 คน มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 75 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.0

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครั้วเรือน

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครั้วเรือน	จำนวน / ครั้วเรือน	ร้อยละ
น้อยกว่า 15 ปี	89	23.7
16 – 25 ปี	79	21.1
26 – 35 ปี	74	19.7
36 – 45 ปี	85	22.7
46 ปี ขึ้นไป	48	12.8
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.7 พบว่า หัวหน้าครั้วเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัย น้อยกว่า 15 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 89 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.7 รองลงมาคือ 36-45 ปี มีจำนวน 85 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.7 และ 16-25 ปี มีจำนวน 79 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.1 ส่วนหัวหน้าครั้วเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัย 46 ปีขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 48 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.8

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามจำนวนที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครั้วเรือน

จำนวนที่ดินที่ทำกิน / ไร่	จำนวน / ครั้วเรือน	ร้อยละ
ไม่มีที่ดิน	110	29.3
1 – 3 ไร่	125	33.3
4 – 6 ไร่	64	17.1
6 ไร่ ขึ้นไป	76	20.3
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.8 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนที่ดินที่ทำกิน 1-3 ไร่ มีจำนวนมากที่สุดคือ 125 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือไม่มีที่ดินที่ทำกิน มีจำนวน 110 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.3 และ 6 ไร่ ขึ้นไป มีจำนวน 76 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.3 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนที่ดินที่ทำกิน 4-6 ไร่ มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 64 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.1

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดตามการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน

การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน	จำนวน / ครัวเรือน	ร้อยละ
เป็น	101	26.9
ไม่เป็น	274	73.1
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.9 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวนมากที่สุดคือ 274 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.1 และ หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีจำนวน 101 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 26.9

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ด้วยค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 4.10 – 4.13

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน

ข้อความด้านความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ของหัวหน้าครัวเรือน	\bar{x}	SD	ระดับความเชื่อ มั่น
1. ผู้นำชุมชนมักให้ชาวบ้านประสานงานและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนกันเอง	0.20	0.40	ต่ำ
2. ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือในการร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุกครั้งเมื่อมีการร้องขอจากผู้นำชุมชน	0.89	0.32	สูง
3. ผู้นำชุมชนมักทำโครงการเพื่อหวังผลประโยชน์ของพวกเขาฟุ้งมากกว่าผลประโยชน์ของชุมชน	0.71	0.45	สูง
4. ผู้นำชุมชนของท่านมีอำนาจต่อรองกับพ่อค้ายักธุรกิจภายนอกชุมชน ได้เป็นอย่างดี	0.64	0.48	สูง
5. ผู้นำชุมชนมักมีความขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐและพ่อค้ายักธุรกิจภายนอกชุมชนเสมอ	0.70	0.46	สูง
6. ผู้นำชุมชนสามารถไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนได้อย่างสันติ	0.84	0.37	สูง
7. เวลามีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมักจะตัดสินกันเองโดยไม่ปรึกษากับผู้นำชุมชน	0.75	0.43	สูง
8. ผู้นำชุมชนของท่านเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างดี	0.74	0.44	สูง
9. ผู้นำชุมชนไม่สามารถชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้	0.63	0.48	สูง
10. ประชาชนเชื่อมั่นว่าผู้นำชุมชนสามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับชุมชนด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้	0.78	0.41	สูง
ภาพรวม	0.69	0.19	สูง

จากตารางที่ 4.10 ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีระดับความเชื่อมั่นในตัวผู้นำสูง มีเพียง ข้อ1.ผู้นำชุมชนมักให้ชาวบ้านประสานงานและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนกันเองเท่านั้นที่มีระดับความเชื่อมั่นต่ำ เมื่อพิจารณาจากภาพรวมพบว่า ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือนมีระดับความเชื่อมั่นสูง

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน

ข้อความด้านความคาดหวังในผลประโยชน์ ของหัวหน้าครัวเรือน	x	SD	ระดับความ คาดหวัง
1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้รายได้ของครอบครัวและชุมชนท่านเพิ่มขึ้น	0.78	0.42	สูง
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่เคยมีอยู่สูญหายไป	0.69	0.46	สูง
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน	0.66	0.47	สูง
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่สามารถแก้ปัญหาด้านมลภาวะเป็นพิษของชุมชนได้	0.52	0.50	สูง
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะนำความเจริญและความรู้ใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพมาสู่ชุมชนของท่านได้	0.82	0.38	สูง
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ทำให้เด็กและเยาวชนมีความรักและผูกพันกับชุมชนมากขึ้น	0.57	0.50	สูง
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้หมู่บ้านของท่านมีสภาพน่าอยู่มากขึ้น	0.81	0.39	สูง
8. การเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านมีรายจ่ายมากขึ้น	0.42	0.49	ต่ำ
9. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้หมู่บ้านของท่านได้รับงบประมาณระบบไฟฟ้า ประปา ถนน โทรศัพท์ และอื่นๆ เพิ่มขึ้น	0.80	0.40	สูง
10. การที่ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านท่านเกิดปัญหาอาชญากรรมและการค้าประเวณีเพิ่มขึ้น	0.61	0.49	สูง
ภาพรวม	0.67	0.21	สูง

จากตารางที่ 4.11 ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีความคาดหวังในผลประโยชน์ที่ระดับความคาดหวังสูง เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่า ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือนมีระดับความคาดหวังสูง

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

ข้อความด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน	\bar{x}	SD	ระดับการรับรู้ข่าวสาร
1. วิทยู	0.50	0.50	สูง
2. โทรทัศน์	0.75	0.44	สูง
3. หนังสือพิมพ์	0.62	0.49	สูง
4. เอกสารทางราชการ	0.28	0.45	ต่ำ
5. แผ่นพับ / ใบปลิว	0.33	0.47	ต่ำ
6. ผู้นำชุมชน	0.58	0.49	สูง
7. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ	0.43	0.50	ต่ำ
8. ญาติพี่น้อง / บุคคลในครอบครัว	0.54	0.50	สูง
9. เพื่อนบ้าน	0.54	0.50	สูง
10. การเข้าร่วมประชุม	0.62	0.49	สูง
11. การเข้ารับการศึกษาอบรม	0.52	0.50	สูง
12. หอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน	0.50	0.50	สูง
ภาพรวม	0.52	0.30	สูง

จากตารางที่ 4.12 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ สูง มีเพียง ข้อ4.เอกสารทางราชการ ข้อ5.แผ่นพับ/ใบปลิว และ ข้อ7.เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ ที่มีระดับการรับรู้ข่าวสารต่ำ เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน มีระดับการรับรู้ข่าวสารสูง

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

ข้อความด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน	\bar{x}	SD	ระดับความรู้ความเข้าใจ
1. แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ สนุกสนาน ประหยัด อนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	0.87	0.33	สูง
2. การช่วยกันจัดเก็บขยะมูลฝอยของคนในชุมชนไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	0.51	0.50	สูง
3. ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆ แหล่งท่องเที่ยว ควรได้รับการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ดูแลและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวด้วย	0.88	0.33	สูง
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องมีผู้นำทางที่มีความรู้และเข้าใจระบบธรรมชาติเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	0.61	0.49	สูง
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสงวน รักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด	0.82	0.38	สูง
6. การนำภาชนะที่ย่อยสลายยาก เช่น กล่องโฟม ถุงพลาสติก เข้าไปในสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะทำให้เกิดความสะดวกในการเดินทางและก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยมาก	0.73	0.45	สูง
7. ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องใส่ใจในการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	0.86	0.34	สูง
8. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน ไม่จำเป็นต้องทำตามกฎระเบียบที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำรายได้มาสู่ชุมชน	0.73	0.44	สูง
9. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ไม่ควรขัดต่อความเป็นอยู่และประเพณีท้องถิ่นของชาวบ้าน	0.79	0.41	สูง
10. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เช่น ทางเดินเท้า สถานบันเทิง และ ร้านอาหารขนาดใหญ่	0.42	0.49	ต่ำ
ภาพรวม	0.72	0.20	สูง

จากตารางที่ 4.13 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจสูง มีเพียงชื่อ 10. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เช่น ทางเดินเท้า สถานบันเทิง และร้านอาหารขนาดใหญ่ ที่มีระดับความรู้ความเข้าใจต่ำ เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือนมีระดับความรู้ความเข้าใจสูง

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ ประเมินผล ด้วยค่า จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 4.14 – 4.18

ตารางที่ 4.14 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา

การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา	จำนวน / ร้อยละ					x̄	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	5	4	3	2	1			
1. ท่านเคยร่วมประชุมศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน	18 / 4.8	42 / 11.2	154 / 41.1	78 / 20.8	83 / 22.1	2.56	1.10	ปานกลาง
2. ท่านเคยร่วมค้นหาสาเหตุหรือวิธีการแก้ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน	12 / 3.2	55 / 14.7	130 / 34.7	111 / 29.6	67 / 17.9	2.59	1.05	ปานกลาง
3. ท่านเคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของท่าน	26 / 6.9	66 / 17.6	146 / 38.9	87 / 23.2	50 / 13.3	2.82	1.09	ปานกลาง
4. ท่านเคยร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขในสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน	16 / 4.3	74 / 19.7	158 / 42.1	80 / 21.3	47 / 12.5	2.82	1.03	ปานกลาง
5. ท่านให้ความสนใจต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่สร้างปัญหาในสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน	29 / 7.7	90 / 24.0	145 / 38.7	55 / 14.7	56 / 14.9	2.95	1.14	ปานกลาง
ภาพรวม						2.74	0.84	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.14 การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง เมื่อพิจารณาจากภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของหัวหน้าครัวเรือน อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.15 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผน	จำนวน / ร้อยละ					\bar{x}	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	5	4	3	2	1			
1. ท่านเคยร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน ในการประชุมวางแผน โครงการพัฒนาชุมชน	28 / 7.5	45 / 12.0	161 / 42.9	88 / 23.5	53 / 14.1	2.75	1.08	ปานกลาง
2. ท่านเคยร่วมกำหนดวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน	23 / 6.1	58 / 15.5	152 / 40.5	95 / 25.3	47 / 12.5	2.77	1.05	ปานกลาง
3. ท่านเคยร่วมเสนอและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่านแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผน	22 / 5.9	54 / 14.4	124 / 33.1	105 / 28.0	70 / 18.7	2.61	1.12	ปานกลาง
4. ท่านให้ความสนใจในการกำหนดหลักเกณฑ์และวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนของท่าน	38 / 10.1	62 / 16.5	162 / 43.2	73 / 19.5	40 / 10.7	2.96	1.09	ปานกลาง
5. ท่านเคยเข้าร่วมกลุ่มหรือเข้าร่วมเป็นกรรมการเพื่อร่วมวางแผนงาน โครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นของท่าน	18 / 4.8	41 / 10.9	130 / 34.7	96 / 25.6	90 / 24.0	2.47	1.11	ปานกลาง
ภาพรวม						2.71	0.87	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.15 การมีส่วนร่วมในการวางแผน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนของหัวหน้าครัวเรือน อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.16 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการ

การมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ	จำนวน / ร้อยละ					\bar{x}	SD	ระดับการ มีส่วน ร่วม
	5	4	3	2	1			
1. ท่านเคยร่วมออกแรง ออกเงินหรือวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีขึ้นในชุมชน	26 / 6.9	62 / 16.5	162/ 43.2	74 / 19.7	51 / 13.6	2.83	1.08	ปานกลาง
2. ท่านเคยร่วมประสานงานและประชา สัมพันธ์งานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ ชุมชน	7 / 1.9	41 / 10.9	152/ 40.5	109/ 29.1	66 / 17.6	2.50	0.97	ปานกลาง
3. ท่านเคยร่วมรับผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	9 / 2.4	41 / 10.9	136/ 36.3	87 / 23.2	102/ 27.2	2.38	1.07	ปานกลาง
4. ท่านเคยให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในกิจกรรมต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน	18 / 4.8	75 / 20.0	144/ 38.4	88 / 23.5	50 / 13.3	2.79	1.06	ปานกลาง
5. ท่านเคยร่วมดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในท้องถิ่นของท่าน	37 / 9.9	87 / 23.2	161/ 42.9	54 / 14.4	36 / 9.6	3.09	1.07	ปานกลาง
ภาพรวม						2.72	0.80	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.16 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง เมื่อพิจารณาจากภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของหัวหน้าครัวเรือน อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.17 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล

การมีส่วนร่วม ในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล	จำนวน / ร้อยละ					\bar{x}	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	5	4	3	2	1			
1. ท่านเคยร่วมดูแลรักษาสภาพแวดล้อม และ สาธารณะสมบัติที่สร้างขึ้นในชุมชน	44 / 11.7	106/ 28.3	146/ 38.9	51 / 13.6	28 / 7.5	3.23	1.07	ปานกลาง
2. ท่านเคยติดตามผลการปฏิบัติงาน โครงการ ต่างๆ ของ อบต. หรือคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน	18 / 4.8	83 / 22.1	146/ 38.9	82 / 21.9	46 / 12.3			
3. ท่านเคยติดตามดูแลผลประโยชน์ของชุมชน ที่ควรได้รับการดำเนินการโครงการที่เกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	16 / 4.3	73 / 19.5	138/ 36.8	98 / 26.1	50 / 13.3	2.75	1.05	ปานกลาง
4. ท่านให้ความสนใจเกี่ยวกับงบประมาณ การเงินต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการ ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน	25 / 6.7	70 / 18.7	154/ 41.1	74 / 19.7	52 / 13.9			
5. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดโครงการหรือ กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นของท่าน	15 / 4.0	54 / 14.4	165/ 44.0	79 / 21.1	62 / 16.5	2.68	1.04	ปานกลาง
ภาพรวม								

จากตารางที่ 4.17 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เมื่อพิจารณา
รายข้อพบว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง เมื่อพิจารณาจากภาพรวม
พบว่า การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลของหัวหน้าครัวเรือน อยู่ในระดับ
ปานกลาง

ตารางที่ 4.18 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	\bar{x}	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา	2.74	0.84	ปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	2.71	0.87	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	2.72	0.80	ปานกลาง
4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล	2.87	0.83	ปานกลาง
ภาพรวม	2.76	0.75	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.18 พบว่า การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis)

การวิเคราะห์จำแนกประเภท มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลในการจำแนกประชากรออกเป็นกลุ่มๆ ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป โดยทดสอบว่าตัวแปรต้นต่างๆ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามจนถึงขั้นที่จะสามารถจำแนกประชากรออกเป็นกลุ่มๆ ได้หรือไม่ ทั้งนี้ข้อตกลงเบื้องต้นคือ ตัวแปรตามจะต้องเป็นตัวแปรที่มีระดับการวัดเป็นแบบนามบัญญัติ (Nominal Scale) ส่วนตัวแปรต้นจะต้องมีระดับการวัดเป็นช่วง (Interval Scale) หรือแบบอัตราส่วน (Ratio Scale) ถ้าตัวแปรที่มีระดับการวัดเป็นแบบนามบัญญัติ (Nominal Scale) ต้องแปลงให้เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) ที่มีค่าเป็น 0 กับ 1 เท่านั้น มีการกระจายแบบปกติ และเมทริกซ์ของความแปรปรวนของแต่ละกลุ่มในตัวแปรตามจะต้องเท่ากัน (เพ็ญแข แสงแก้ว, 2544)

ผลของตัวแปรต่อการมีส่วนร่วม

ตามกรอบแนวความคิดการวิจัย มีตัวแปรในการวิเคราะห์จำแนกประเภทที่ผู้วิจัยคัดเลือกจากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมด 12 ตัวแปร ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ผู้วิจัยได้นำตัวแปรทั้ง 12 ตัวไปทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปรต้น เมื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ตามตัวแปรตาม คือ กลุ่มมีส่วนร่วมน้อย กลุ่มมีส่วนร่วมปานกลาง และกลุ่มมีส่วนร่วมมาก โดยใช้คำสั่ง Univariate ANOVAs ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าเฉลี่ยของตัวแปรต้นทั้ง 2 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 4 ตัวแปร รายละเอียดดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างของตัวแปรต้น เมื่อแบ่งกลุ่มตามตัวแปรตาม

ลำดับที่	ตัวแปร	Wilks' Lamda	F	P value
1	อายุของหัวหน้าครัวเรือน	0.993	1.250	0.288
2	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	0.996	0.765	0.466
3	อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน	0.997	0.610	0.544
4	รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน	0.997	0.602	0.548
5	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.999	0.095	0.909
6	ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน	0.981	3.646	0.027
7	ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน	0.982	3.339	0.037
8	การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน	0.954	9.013	0.000
9	ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน	0.985	2.824	0.061
10	ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน	0.995	0.978	0.377
11	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน	0.904	19.650	0.000
12	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน	0.998	0.386	0.680

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ค่าเฉลี่ยของตัวแปร (P value น้อยกว่า 0.05) ที่เหมาะสมในการนำมาวิเคราะห์จำแนกประเภทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (P value = 0.037) ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน (P value = 0.027) การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (P value = 0.000) และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน (P value = 0.000) หลังจากนั้นจึงนำตัวแปรเข้าสู่การวิเคราะห์จำแนกประเภทในขั้นตอนต่อไปเพียง 4 ตัวแปรเนื่องจากสามารถจำแนกความแตกต่างของการมีส่วนร่วมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบขั้นตอน (Stepwise)

การคัดเลือกตัวแปรเข้าฟังก์ชันสมการแบบขั้นตอน (Stepwise) โปรแกรมจะพิจารณานำตัวแปรอิสระเข้าไปในสมการทีละตัว โดยพิจารณาจากค่า Wilks' Lamda น้อยที่สุด ค่า F สูงที่สุด ซึ่งค่าดังกล่าวบ่งชี้ว่า ค่า Wilks' Lamda เป็นค่าที่แสดงสัดส่วนของความแปรปรวนรวมที่อธิบายไม่ได้ด้วยความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ถ้าค่า Wilks' Lamda มีค่าน้อย จะสามารถจำแนกกลุ่มได้ดี ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปร การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ถูกเลือกเข้าสมการเป็นตัวแรกโดยมีตัวแปร การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน และที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน ถูกพิจารณาเข้าตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 แสดงผลของการนำตัวแปรเข้าสมการแต่ละขั้นตอน

Step	ตัวแปรในสมการ	Tolerance	Wilk' Lamda	Sig of F to Remove
1	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหัวหน้าครัวเรือน	1.000		0.000
2	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหัวหน้าครัวเรือน	0.987	0.954	0.000
	การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน	0.987	0.904	0.002
3	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหัวหน้าครัวเรือน	0.968	0.938	0.000
	การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน	0.975	0.879	0.004
	ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน	0.972	0.875	0.009
4	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหัวหน้าครัวเรือน	0.952	0.924	0.000
	การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน	0.974	0.858	0.006
	ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน	0.955	0.855	0.013
	ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน	0.960	0.853	0.018

จากตารางที่ 4.20 จะเห็นได้ว่า โปรแกรมนำตัวแปรเข้าสู่สมการจำแนกประเภททีละตัวรวม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ถูกเลือกเข้าสมการเป็นครั้งแรก โดยมีตัวแปร การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน และที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน ถูกพิจารณาเข้าตามลำดับ โดยตัวแปรที่สามารถกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งหมดมีค่าสัมประสิทธิ์ของสมการจำแนกประเภทเคนอนิคอล ดังแสดงในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 แสดงค่าสัมประสิทธิ์ในรูปคะแนนดิบ จำแนกตามการมีส่วนร่วม

ตัวแปรจำแนก	Canonical discriminant function coefficients (Unstandardized)	
	Function 1	Function 2
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (TIME)	0.020	-0.046
ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน (AREA)	0.031	0.053
การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (GRP)	0.845	1.342
การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน (INFO)	2.880	-1.079
ค่าคงที่	-2.459	1.236

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ตัวแปรที่สามารถกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นำมาเข้าสมการจำแนกประเภทได้ 2 Function โดยคิดจากจำนวนสมการจำแนกกลุ่ม เท่ากับ จำนวนกลุ่ม ลบด้วย 1 ในที่นี้มี 3 กลุ่ม จึงได้สมการจำแนกประเภทแคนอนิคอล ในรูปคะแนนดิบ (Canonical discriminant function coefficients unstandardized) เท่ากับ 2 สมการ คือ

$$\text{สมการที่ 1 } Y = -2.459 + 0.020(\text{TIME}) + 0.031(\text{AREA}) + 0.845(\text{GRP}) + 2.880(\text{INFO})$$

$$\text{สมการที่ 2 } Y = 1.236 - 0.046(\text{TIME}) + 0.053(\text{AREA}) + 1.342(\text{GRP}) - 1.079(\text{INFO})$$

จากสมการที่ 1 สามารถอธิบายความสำคัญของตัวแปรต่างๆ ใน Function 1 ได้ดังนี้

1. ถ้าคะแนนระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (TIME) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มเพิ่มขึ้น 0.020 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่
2. ถ้าคะแนนที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน (AREA) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มเพิ่มขึ้น 0.031 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่
3. ถ้าคะแนนการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (GRP) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มเพิ่มขึ้น 0.845 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่
4. ถ้าคะแนนการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน (INFO) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มเพิ่มขึ้น 2.880 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่

จากสมการที่ 2 สามารถอธิบายความสำคัญของตัวแปรต่างๆ ใน Function 2 ได้ดังนี้

1. ถ้าคะแนนระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (TIME) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มลดลง 0.046 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่
2. ถ้าคะแนนที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน (AREA) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่ม เพิ่มขึ้น 0.053 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่
3. ถ้าคะแนนการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (GRP) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มเพิ่มขึ้น 1.342 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่
4. ถ้าคะแนนการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน (INFO) เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนจำแนกกลุ่มลดลง 1.079 เมื่อควบคุมตัวแปรจำแนกตัวอื่นๆ ให้คงที่

ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการคะแนนดิบ (Unstandardized) ยังไม่สามารถระบุได้ว่าตัวแปรตัวใดมีอิทธิพลหรือมีความสำคัญต่อการแบ่งกลุ่มมากกว่ากัน เนื่องจากตัวแปรอิสระมีหน่วยที่แตกต่างกันเพื่อให้สามารถพิจารณาลำดับความสำคัญของตัวแปรที่มีต่อการแบ่งกลุ่มได้ จึงปรับสมการให้อยู่ในรูปของคะแนนมาตรฐาน (Standardized) ซึ่งปรากฏดังตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 แสดงค่าสัมประสิทธิ์จำแนกตามตัวแปรการมีส่วนร่วม ในรูปคะแนนมาตรฐาน

ตัวแปรจำแนก	Canonical discriminant function coefficients (Standardized)	
	Function 1	Function 2
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (TIME)	0.298	-0.693
ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน (AREA)	0.323	0.549
การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (GRP)	0.368	0.584
การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน (INFO)	0.827	-0.310

จากตารางที่ 4.22 สามารถเขียนสมการจำแนกประเภทแคนอนิคอล ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Canonical discriminant function coefficients standardized) ได้ 2 สมการ คือ

$$\text{สมการที่ 1} \quad Y = 0.298 (\text{TIME}) + 0.323 (\text{AREA}) + 0.368 (\text{GRP}) + 0.827 (\text{INFO})$$

$$\text{สมการที่ 2} \quad Y = -0.693 (\text{TIME}) + 0.549 (\text{AREA}) + 0.584 (\text{GRP}) - 0.310 (\text{INFO})$$

จากสมการแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการแบ่งกลุ่มการมีส่วนร่วมมากที่สุดของ Function 1 ในสมการที่ 1 คือ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน (0.827) รองลงมาคือตัวแปร การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (0.368) และระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (0.298) มีความสำคัญต่อการแบ่งกลุ่มเป็นลำดับสุดท้าย ส่วน Function 2 ในสมการที่ 2 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการแบ่งกลุ่มการมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน (0.584) รองลงมาคือตัวแปร ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน (0.549) และระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน (-0.693) มีความสำคัญต่อการแบ่งกลุ่มเป็นลำดับสุดท้าย

ในการตัดสินใจพิจารณาสมการจำแนกกลุ่มจะวิเคราะห์ว่า สมการมีอำนาจจำแนกมากน้อยเพียงใด จากค่า Eigen value ค่า Wilks' Lamda และ ค่า Canonical correlation รายละเอียดดังตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 แสดงค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจสมการจำแนกกลุ่มการมีส่วนร่วม

Discriminant function	Eigen value	Cumulative %	Canonical correlation	Wilks' lamda	Chi-square	df	P value
1	0.170	87.4	0.381	0.853	66.970	8	0.000
2	0.024	100.0	0.154	0.976	8.932	3	0.030

จากตารางที่ 4.23 แสดงถึงค่าสถิติที่ใช้พิจารณาตัดสินใจสมการจำแนกกลุ่มการมีส่วนร่วม ใน Function 1 และ Function 2 โดยที่

ค่า Eigen value : เป็นค่าที่แสดงสัดส่วนความผันแปรระหว่างกลุ่ม (Between group sum of square) ต่อการผันแปรภายในกลุ่ม (Within group sum of square) ใน Function 1 มีค่าเท่ากับ 0.170 ส่วน Function 2 มีค่าเท่ากับ 0.024

ค่า Wilks' Lamda : เป็นค่าที่แสดงสัดส่วนของความแปรปรวนรวมที่อธิบายไม่ได้ด้วยความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ใน Function 1 มีค่าเท่ากับ 0.853 ส่วน Function 2 มีค่าเท่ากับ 0.976

ค่า Canonical correlation : เป็นค่าที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแต่ละกลุ่ม กับสมการจำแนกประเภท ใน Function 1 มีค่าเท่ากับ 0.381 ส่วน Function 2 มีค่าเท่ากับ 0.154

ตารางที่ 4.24 แสดงจำนวนและร้อยละของการจำแนกกลุ่มการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม	การจำแนกความเป็นสมาชิกของกลุ่ม						รวม	
	กลุ่มมีส่วนร่วมน้อย		กลุ่มมีส่วนร่วมนานกลาง		กลุ่มมีส่วนร่วมมาก			
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
กลุ่มมีส่วนร่วมน้อย	18	18.47	79	80.61	1	1.00	98	100
กลุ่มมีส่วนร่วมนานกลาง	15	6.30	223	93.31	1	0.40	239	100
กลุ่มมีส่วนร่วมมาก	3	7.90	33	86.82	2	5.30	38	100

หมายเหตุ : สมการจำแนกได้ถูกต้องร้อยละ 64.8

จากตารางที่ 4.24 จะเห็นได้ว่าสมการจำแนกประเภท สามารถจำแนกการเป็นสมาชิกของกลุ่มการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ธรรมชาติศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

กลุ่มมีส่วนร่วมน้อย	จำแนกได้ถูกต้องร้อยละ	18.47
กลุ่มมีส่วนร่วมนานกลาง	จำแนกได้ถูกต้องร้อยละ	93.31
กลุ่มมีส่วนร่วมมาก	จำแนกได้ถูกต้องร้อยละ	5.30

โดยสรุป สมการสามารถจำแนกการเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยสามารถจำแนกกลุ่มมีส่วนร่วมน้อย ได้ถูกต้องร้อยละ 18.47 กลุ่มมีส่วนร่วมนานกลาง สามารถจำแนกได้ถูกต้องร้อยละ 93.31 และกลุ่มมีส่วนร่วมมาก สามารถจำแนกได้ถูกต้องร้อยละ 5.30

จากนั้นได้นำตัวแปรอิสระที่เป็นปัจจัยกำหนดทั้ง 4 ปัจจัย ได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน มาเปรียบเทียบกับกลุ่มการมีส่วนร่วม โดยการนำตาราง Crosstab จากคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาระดับการมีส่วนร่วมอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

ตารางที่ 4.25 เปรียบเทียบระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม

ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ของหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม						รวม
	น้อย	ร้อยละ	ปานกลาง	ร้อยละ	มาก	ร้อยละ	
น้อยกว่า 15 ปี	32	36.0	52	58.4	5	5.6	89
16 – 25 ปี	22	27.8	51	64.6	6	7.6	79
26 – 35 ปี	16	21.6	43	58.1	15	20.3	74
36 – 45 ปี	19	22.4	57	67.1	9	10.6	85
46 ปี ขึ้นไป	9	18.8	36	75.0	3	6.3	48
ภาพรวม	98	26.1	239	63.7	38	10.1	375

จากตารางที่ 4.25 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยน้อยกว่า 15 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 89 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 32 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 36 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 52 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 58.4 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 5 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 5.6

รองลงมาคือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยตั้งแต่ 36-45 ปี มีจำนวน 85 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 19 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.4 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 57 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 67.1 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 9 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 10.6

เมื่อพิจารณาภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 375 ครัวเรือน จากตัวแปรระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 98 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 239 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.7 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 10.1 จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.26 เปรียบเทียบปัจจัยที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน กับการมีส่วนร่วม

จำนวนที่ดินที่ทำกิน ของหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม						รวม
	น้อย	ร้อยละ	ปานกลาง	ร้อยละ	มาก	ร้อยละ	
ไม่มีที่ดิน	35	31.8	59	53.6	16	14.5	110
1-3 ไร่	34	27.2	87	69.6	4	3.2	125
4-6 ไร่	13	20.3	50	78.1	1	1.6	64
6 ไร่ ขึ้นไป	16	21.1	43	56.6	17	22.4	76
ภาพรวม	98	26.1	239	63.7	38	10.1	375

จากตารางที่ 4.26 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนที่ดินที่ทำกิน 1-3 ไร่ มีจำนวนมากที่สุดคือ 125 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 34 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 27.2 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 87 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 69.6 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 4 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.2

รองลงมาคือไม่มีที่ดินที่ทำกิน มีจำนวน 110 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 35 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.8 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 59 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 53.6 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 16 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.5

เมื่อพิจารณาภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 375 ครัวเรือน จากตัวแปรที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 98 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 239 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.7 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 10.1 จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.27 เปรียบเทียบปัจจัยการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม

การเป็นสมาชิกกลุ่ม ของหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม						รวม
	น้อย	ร้อยละ	ปานกลาง	ร้อยละ	มาก	ร้อยละ	
ไม่เป็น	81	29.6	175	63.9	18	6.6	274
เป็น	17	16.8	64	63.4	20	19.8	101
ภาพรวม	98	26.1	239	63.7	38	10.1	375

จากตารางที่ 4.27 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวนมากที่สุดคือ 274 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อย มี 81 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.6 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 175 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.9 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.6

ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวน 101 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.8 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 64 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.4 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 20 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.8

เมื่อพิจารณาภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 375 ครัวเรือน จากตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 98 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 239 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.7 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 10.1 จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.28 เปรียบเทียบปัจจัยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วม

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม						รวม
	น้อย	ร้อยละ	ปานกลาง	ร้อยละ	มาก	ร้อยละ	
การรับรู้ข่าวสารน้อย	69	36.3	109	57.4	12	6.3	190
การรับรู้ข่าวสารมาก	29	15.7	130	70.3	26	14.1	185
ภาพรวม	98	26.1	239	63.7	38	10.1	375

จากตารางที่ 4.28 พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย มีจำนวนมากที่สุดคือ 190 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 69 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 36.3 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 109 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 57.4 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 12 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.3

ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก มีจำนวน 185 ครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 29 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.7 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 130 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 70.3 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 26 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.1

เมื่อพิจารณาภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 375 ครัวเรือน จากตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมน้อยมี 98 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมปานกลางมี 239 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.7 และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการมีส่วนร่วมมากมี 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 10.1 จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

4.6 ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถาม

จากคำถามปลายเปิดของแบบสอบถามเพื่อต้องการให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นถึงปัญหาอุปสรรค แนวทางในการแก้ไขปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเวียงแหง โดยวัดจากปริมาณความถี่ในการตอบสามารถสรุปได้ดังนี้ ชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดแคลนงบประมาณ และขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร จึงควรพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เอาใจใส่อย่างจริงจังและต่อเนื่องในการจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชาวบ้านในอำเภอเวียงแหง เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนรวมทั้งการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ ของหมู่บ้านให้ได้รับข่าวสารมากที่สุด เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักและสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนตลอดไป เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นและร่วมกันรักษาความสะอาด เพื่อให้อำเภอเวียงแหงเป็นเมืองที่น่าอยู่และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่องในการพัฒนาทุกขั้นตอน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการรับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งให้มีการประเมินผลการดำเนินงานทุกครั้งเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเวียงแหงร่วมกันอย่างยั่งยืน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของอำเภอเวียงแหงทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห และตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏผลการศึกษารูปได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุป

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดการวิจัยในการศึกษาถึงปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดตัวแปรอิสระในการศึกษา จำนวน 12 ตัวแปร ประกอบด้วย ปัจจัยด้านครัวเรือน ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน โดยมีปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมเป็นตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามระดับชั้น (Proportional Stratified Random Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนในแต่ละตำบลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และใช้หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นครัวเรือน ได้กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษาโดยคำนวณจากสูตร Taro Yamane's ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ทั้งหมด 371 ครัวเรือน แต่เพื่อเป็นการลดความ

คลาดเคลื่อนและเพิ่มความเชื่อมั่นในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีก 10% รวมทั้งสิ้น 408 ครั้วเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแบบสอบถาม จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 5 ท่าน ได้พิจารณาปรับปรุงแก้ไข เนื้อหาสาระข้อความในแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำผลของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมาคำนวณ หาค่าดัชนีความสอดคล้อง ด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับประเด็นที่ต้องการทราบ (Item Objective Congruence : IOC) และถือเกณฑ์ IOC ต้องไม่ต่ำกว่า 0.70 จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pretest) กับกลุ่มตัวอย่างใน ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นศูนย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient- α) ของครอนบาค (Cronbach) โดยกำหนดค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ไม่ต่ำกว่า 0.70 จากนั้นได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 408 ครั้วเรือน และได้รับการตอบกลับมาทั้งสิ้น 375 ครั้วเรือน ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณหาค่าจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาปัจจัย กำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านครัวเรือน

1) อายุของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 138 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมาคืออายุ 41-50 ปี มีจำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 และอายุต่ำกว่า 30 ปี มีจำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 18.1 ส่วนอายุ 51 ปีขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.9

2) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษา ตั้งแต่ ป.1-ป.6 มีจำนวนมากที่สุดคือ 256 คน คิดเป็นร้อยละ 68.3 รองลงมาคือ ม.1-ม.3 มีจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 ม.4-ม.6 และ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.7 ผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 ส่วนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1

3) อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกร มีจำนวนมากที่สุดคือ 152 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง มีจำนวน 133 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35.5 และอาชีพค้าขาย มีจำนวน 60 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.0 ส่วนอาชีพอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 30 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.0

4) รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่อปี 20,001 บาท ขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุดคือ 109 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.1 รองลงมาคือ 15,000-20,000 บาท มีจำนวน 80 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และน้อยกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 71 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.9 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่อปีระหว่าง 10,001-15,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 47 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.5

5) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน มีจำนวนมากที่สุดคือ 130 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.7 รองลงมาคือ 5 คน ขึ้นไป มีจำนวน 88 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 23.5 และ 5 คน มีจำนวน 82 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.9 ส่วนครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 75 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.0

6) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัย น้อยกว่า 15 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 89 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.7 รองลงมาคือ 36-45 ปี มีจำนวน 85 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.7 และ 16-25 ปี มีจำนวน 79 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.1 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัย 46 ปีขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 48 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.8

7) ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนที่ดินที่ทำกิน 1-3 ไร่ มีจำนวน มากที่สุดคือ 125 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือไม่มีที่ดินที่ทำกิน มีจำนวน 110 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.3 และ 6 ไร่ ขึ้นไป มีจำนวน 76 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.3 ส่วนครัวเรือนที่มีจำนวนที่ดินที่ทำกิน 4-6 ไร่ มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 64 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.1

8) การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวน มากที่สุดคือ 274 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.1 และหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีจำนวน 101 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 26.9

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1) ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีระดับความเชื่อมั่นในตัวผู้นำสูง มีเพียงข้อที่ผู้นำชุมชนมักให้ชาวบ้านประสานงานและ

จัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนกันเองเท่านั้นที่มีระดับความเชื่อมั่นต่ำ เมื่อพิจารณาจากภาพรวมพบว่าความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน มีระดับความเชื่อมั่นสูง

2) ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีความคาดหวังในผลประโยชน์ที่ระดับความคาดหวังสูง เมื่อพิจารณาจากภาพรวมพบว่าความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าครัวเรือน มีระดับความคาดหวังสูง

3) การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ สูง มีเพียงข้อที่เอกสารทางราชการ แผ่นพับ/ใบปลิว และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ ที่มีระดับการรับรู้ข่าวสารต่ำ เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน มีระดับการรับรู้ข่าวสารสูง

4) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจสูง มีเพียงข้อที่การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เช่น ทางเดินเท้า สถานีบันเทิง และ ร้านอาหารขนาดใหญ่ ที่มีระดับความรู้ความเข้าใจต่ำ เมื่อพิจารณาจากภาพรวม พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน มีระดับความรู้ความเข้าใจสูง

5.1.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา พิจารณาจากภาพรวมพบว่าการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน พิจารณาจากภาพรวมพบว่าการมีส่วนร่วมในการวางแผนของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พิจารณาจากภาพรวมพบว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง

4) การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล พิจารณาจากภาพรวมพบว่าการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.4 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน ที่แตกต่างกัน

เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.2 การอภิปรายผล

จากการวิจัย พบว่าปัจจัยที่สามารถกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และมีความสำคัญในการจำแนกการมีส่วนร่วมมีทั้งหมด 4 ปัจจัย ได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษาตัวแปรระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮน และอัฟซอฟ (อ้างใน สุเมธ ทรายแก้ว, 2536 : 20-21) ที่ได้เสนอว่า บุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก โดยมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ นาคม ชีรสวรรณจักร (2541 : 58) เรื่องความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นอกจากนี้ สถาพร อิทธิพงษ์ (2536 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในทำนองเดียวกันกับ สุวรรณิ์ คงทอง (2536 : 68) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และสอดคล้องกับ อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอภูคา จังหวัดสกลนคร พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์จำแนกประเภท โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนและเห็นสอดคล้องดังรายละเอียดข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่า ปัจจัยระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาตัวแปรที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮน และอัฟซอฟ (อ้างใน สุเมธ ทรายแก้ว, 2536 : 20-21) ที่ได้เสนอว่า บุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก โดยมีที่ดินที่ทำกินเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุริยา ยีขุน (2534 : 89) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียวพบว่าที่ดินที่ทำกินที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

นอกจากนี้ สุวรรณิ คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง พบว่า ที่ดินที่ทำกิน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับ อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า ที่ดินที่ทำกิน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ และยังสอดคล้องกับ สุรีย์พร ไชยภักดี (2536 : 107) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด โดยมีตัวแปรที่ดินที่ทำกินเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางบวก ทำนองเดียวกันกับ พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเทศะ (2540 : 94) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์:พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าที่ดินที่ทำกินมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย (2538 : 103) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าล้าน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน

จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ที่ดินที่ทำกิน

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์จำแนกประเภท โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสนับสนุนและเห็นสอดคล้องดังรายละเอียดข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ดินที่ทำกินของ หัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ เฮย์ ที่ว่า สถานภาพทางสังคมโดยการเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับเบอร์นาร์ด และโคเฮนกับอัสฮอฟ ซึ่งกล่าวไว้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และยังสอดคล้องกับ พรทิพย์ ตั้งคณานุรักษ์ (2541 : 78) ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการป่าชุมชนในหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ทำนองเดียวกัน สุวรรณิ คงทอง (2536 : 68) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับ สถาพร อิทธิพงษ์ (2536 : 113) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในนิเวศป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และยังสอดคล้องกับ วิไลพร สมบูรณ์ชัย (อ้างใน เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ, 2536 : 46) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคมจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์จำแนกประเภท โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสนับสนุนและเห็นสอดคล้องดังรายละเอียดข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าปัจจัยการเป็นสมาชิกกลุ่ม

ของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาตัวแปรการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของโรเจอร์ และชัมเมอร์ (1971 : 81-86 อ้างใน สุริยา ยีขุน, 2534 : 39-40) ได้รวบรวมผลงานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้รับวิทยากรใหม่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นความสนใจ ขั้นการตั้งใจ ขั้นการทดลอง และขั้นการยอมรับ สำหรับช่องทาง การสื่อสารความรู้ โรเจอร์กล่าวว่า ประกอบด้วยกระบวนการของผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร ซึ่งช่องทางการสื่อสารเป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวนำข่าวสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ช่องทางสื่อสารมวลชน และช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล สอดคล้องกับ วุฒิชัย จานงค์ (2523 : 3) ที่ว่าการรับข่าวสารและการสื่อสาร เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นในเรื่องการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ความต้องการของคน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะข่าวสารนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ ดังคนานุกุลชัย (2541 : 78) เรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการป่าชุมชนในหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำและผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่าการได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ทำนองเดียวกัน ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541 : 124-125) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษากรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่าการรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งไม่เป็นอิสระต่อกันหรือมีความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า ประชาชนได้รับข่าวสารอยู่ในระดับสูงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งสูงสุด รองลงมาพบว่าประชาชนได้รับข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง และระดับต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับ พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ (2540 : 94) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์:พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการรับรู้ข่าวสารด้านป่าไม้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงกล่าวได้ว่าการที่ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ ไม่ว่าจะผ่านทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นสิ่งกระตุ้นหรือเป็นแรงเสริมให้ชาวบ้านได้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น และยังคงคล้องกับ สุริยา ยีขุน (2534 : 89) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และกฤษดา ยะการ (2543 : 105) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก กล่าวคือ การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

นอกจากนี้ สมชาย วิริภิมย์กุล (2543 : 126) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโคกสันติสุข ตำบลวังหมี อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ สโรรัตน์ ศิริรัตน์ (2531 : 75) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน บ้านจันทาร อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าการได้รับข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับ อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา (2536 : 72) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร พบว่า การรับฟังข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ และยังคงคล้องกับ สุวรรณิ กงทอง (2536 : 68) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่าการได้รับข่าวสารเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน รวมทั้ง ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย (2538 : 103) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าลัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่าการได้รับข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชน

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์จำแนกประเภท โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสนับสนุนและเห็นสอดคล้องดังรายละเอียดข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าปัจจัยการรับรู้ข่าวสาร เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

โดยปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับสมการจำแนกประเภทและมีประสิทธิภาพในการจัดกลุ่ม ซึ่งสามารถสร้างสมการจำแนกประเภทในรูปคะแนนดิบ ได้ 2 สมการ ดังนี้

$$\text{สมการที่ 1 } Y = -2.459 + 0.020(\text{TIME}) + 0.031(\text{AREA}) + 0.845(\text{GRP}) + 2.880(\text{X4})$$

$$\text{สมการที่ 2 } Y = 1.236 - 0.046(\text{TIME}) + 0.053(\text{AREA}) + 1.342(\text{GRP}) - 1.079(\text{X4})$$

เนื่องจากสมการในรูปคะแนนดิบ ไม่สามารถระบุได้ว่าตัวแปรตัวใดมีอิทธิพลหรือมีความสำคัญต่อการแบ่งกลุ่มมากกว่ากัน เนื่องจากตัวแปรอิสระมีหน่วยที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถพิจารณาลำดับความสำคัญของตัวแปรที่มีต่อการแบ่งกลุ่มได้ จึงปรับสมการให้อยู่ในรูปของคะแนนมาตรฐาน ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์จากค่าสัมประสิทธิ์ที่อยู่ในรูปของคะแนนมาตรฐาน สามารถเขียนสมการจำแนกประเภทในรูปของคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$$\text{สมการที่ 1 } Y = 0.298(\text{TIME}) + 0.323(\text{AREA}) + 0.368(\text{GRP}) + 0.827(\text{X4})$$

$$\text{สมการที่ 2 } Y = -0.693(\text{TIME}) + 0.549(\text{AREA}) + 0.584(\text{GRP}) - 0.310(\text{X4})$$

ส่วนตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ อายุของหัวหน้าคร้วเรือ การศึกษาของหัวหน้าคร้วเรือ อาชีพของหัวหน้าคร้วเรือ รายได้ของหัวหน้าคร้วเรือ จำนวนสมาชิกในคร้วเรือ ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของหัวหน้าคร้วเรือ ความคาดหวังในผลประโยชน์ของหัวหน้าคร้วเรือ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าคร้วเรือ ไม่มีผลต่อการจำแนกกลุ่ม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ได้ค้นพบปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 4 ปัจจัย คือ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าคร้วเรือ ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าคร้วเรือ การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าคร้วเรือ และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าคร้วเรือ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องด้านต่างๆ ดังนี้

1) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของหัวหน้าคร้วเรือ

เนื่องจากอำเภอเวียงแหงเป็นเขตพื้นที่ติดชายแดนช่องหลักแต่งซึ่งมีการติดต่อซื้อขายไปมาหาสู่กันเสมอ ประกอบกับมีแรงงานต่างด้าวแฝงอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ในแต่ละปีอำเภอเวียงแหงจะมีการโอนสัญชาติไทยให้กับผู้ที่แจ้งขึ้นทะเบียนและมีคุณสมบัติตามที่ทางราชการ

กำหนดไว้ ทำให้ในแต่ละปีอำเภอเวียงแหงจะมีประชากรเพิ่มขึ้นและต้องทำการสำมะโนประชากรใหม่ทุกปี สังเกตได้จากการสุ่มตัวอย่าง พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยน้อยกว่า 15 ปี จะมีจำนวนมากที่สุด และจะเห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยช่วงอื่นๆ จะมีค่าใกล้เคียงกัน ดังนั้นอำเภอเวียงแหงควรให้ความสำคัญกับครัวเรือนที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อย่างน้อย 15 ปี ไปจนถึง 46 ปีขึ้นไป เพราะทุกครัวเรือนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างเท่าเทียมกัน

2) ที่ดินที่ทำกินของหัวหน้าครัวเรือน

ชาวบ้านที่มีที่ดินที่ทำกินเองหรือบางครัวเรือนต้องเช่าที่ดินในการประกอบอาชีพ แต่ส่วนใหญ่ก็จะมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นภาครัฐจึงควรให้การสนับสนุนอาชีพโดยการฝึกอบรมทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ในด้านการเกษตร เพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านได้ทำเกษตรกรรมอย่างถูกวิธีและมีรายได้เพิ่มขึ้น

3) การเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือน

ควรสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนให้มากขึ้น เพราะการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมักจะต้องขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ ในชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีการทำกิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมารวมตัวกันเป็นกลุ่ม และต้องผลักดันให้เยาวชนมีการรวมกลุ่มกันขึ้นในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนเพื่อให้เขาได้รู้สึกรักภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอำเภอเวียงแหง

4) การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหัวหน้าครัวเรือน

ภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งสถานศึกษา โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องและชุมชนเองก็ควรรู้แก่ประชาชนอย่างจริงจังในทุกๆ ด้านเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างถูกต้องและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ภายหลังจากที่ชาวบ้านได้เริ่มการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นรูปธรรมไปได้ซักระยะหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปว่า ควรนำผลที่ได้จากครั้งนี้มาทำการประเมินผลวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็ง และความเป็นไปได้มีมากน้อยเพียงใด แล้วนำมาทำการปรับปรุงให้เข้ากับสภาพสังคม พื้นที่ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักให้กับชุมชนได้ปฏิบัติตามแบบแผนที่วางไว้ โดยอาจจะเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายขึ้น เพื่อเป็นการสะท้อนมุมมองจากบุคคลอื่น

หลายๆ ด้าน นอกเหนือจากชาวบ้านในชุมชน ทั้งหน่วยงานราชการและภาคเอกชน เพื่อให้ข้อมูลที่ได้ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน และให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชาวบ้านในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มากที่สุด

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. 2540. ภาพรวมการพัฒนาการขององค์กรชุมชน : ในองค์กรชุมชนกลไกเพื่อ
แก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : แพลน พรินติ้ง. สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพฯ : สภาคาทอликแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. [Online]. Available :
<http://www.tat.or.th/thai/tat/constitute.html>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540.
“ร่างนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” ใน การประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 2 โครงการ
ดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กฤษดา ยะการ. 2543. “ความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
ประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา. 2531. “ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม
ต่างๆ ของสหกรณ์.” รายงานวิจัยภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เกศินี ปายะนันท์. 2537. การพัฒนาผู้นำเยาวชนชนบทและผู้นำท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- แก้ว นิมะเริง. 2540. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรีในการพัฒนาชุมชน
จังหวัดลพบุรี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิต
วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. 2541. “คู่มือการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และ สภาตำบล (สต.).” ใน รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ถม ทรัพย์เจริญ. 2524. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบทในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนาว บุญपाल. 2530. “ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของหัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ที่ว่ากรอำเภอเวียงแหง. 2545. แผนพัฒนาอำเภอเวียงแหง ประจำปี 2545. เชียงใหม่
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธันยมัย พันธุมนาวิน. 2537. รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ประสิทธิผลของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนาตาม Contingency Model ในเขตภาคกลาง. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นาคม ชีรสวรรณจักร. 2541. “ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บงอร ฤทธิภักดี. 2528. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน กรณีศึกษา ระดับปานกลาง.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2535. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช.
- บัญชา ชื่นประภาณุสรณ์. 2544. “เปิดเมืองเวียงแหง.” ใน กิณี. ฉบับที่ 18. กรุงเทพฯ : การบินไทย.
- ปกรณ ปรียากร. 2532. การบริหารการพัฒนาชนบท (หน่วยที่ 1). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ปัญญา ณะสัมบัณฺ. 2535. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชนตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปรัชญา เวสารัชช. 2528. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท.” ใน รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2545. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ. 2540. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ : พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โจ้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พัฒน์ บุญรัตพันธุ์. 2517. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พิทยา ว่องกุล. 2537. สภาพการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2537. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. 2540. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรทิพย์ ดังคนานุกุลชัย. 2541. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านน้ำหยา อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ และคณะ. 2544. “การศึกษาผลกระทบของการพัฒนาเหมืองถ่านหินเวียงแหงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน.” ใน รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิสิณัฐ บุญไชย. 2528. “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของกรมการस्ताตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พิสันต์ ชนะสารสมบุรณ์. 2542. “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ. 2538. จิตวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เพ็ญแข แสงแก้ว. 2544. สถิติเพื่อการวิจัยโดยใช้คอมพิวเตอร์ (SPSS version 10.0). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟีนนี่พับลิชชิง.
- ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย. 2538. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ตึกษากรณีบ้านป่าตัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์.
- มาฆะ จิตตะสังคะ. 2522. “การพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทย.” ใน เอกสารประกอบคำบรรยาย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนตรี สุวรรณมนตรี. 2544. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรและชุมชน : อีกทางเลือกหนึ่งสำหรับชุมชนรอบแหล่งผลิตไฟฟ้า (ตอนที่ 1).” ใน บทความวิชาการ. นนทบุรี : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- มนตรี สุวรรณมนตรี. 2544. “การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนา : เทคนิคการพัฒนาชุมชนรอบแหล่งผลิตไฟฟ้า.” ใน บทความวิชาการ. นนทบุรี : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- มนตรี สุวรรณมนตรี. 2544. “จากรากหญ้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน.” ใน บทความวิชาการ. นนทบุรี : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- มูลนิธิโลกสีเขียว. 2538. “การพัฒนาแบบที่ยั่งยืนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538. กรุงเทพฯ : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ยศ ต้นตสมบัติและคณะ. 2544. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วัชรภรณ์ เอี่ยมสะอาด. 2538. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาท้องถิ่น อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วุฒิชัย จำนง. 2533. พฤติกรรมการตัดสินใจ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ. 2533. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คันสนะ ต้นศิชาติ. 2531. “การมีส่วนร่วมของกรมการสถาตตำบลในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก จังหวัดกาฬสินธุ์.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ. 2541. “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งศึกษากรณีอำเภอละงู จังหวัดสตูล.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์. 2538. ทฤษฎีและเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง. ภาควิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศักดิ์ พุกกะศรี. 2525. “การดำเนินชีวิตและทัศนคติที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของประชากรในชุมชนเก่าแก่วัดเทศบาลเมืองสงขลา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ. 2522. จิตวิทยาสังคม. นนทบุรี : ชัยศิริการพิมพ์.
- สุชา จันทรธม. 2524. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2540. เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม. 2533. เทคนิคทางสถิติขั้นสูงสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล : การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2534. ทฤษฎีสังคมวิทยา. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2543. “การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” ใน รายงานผลการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : แอล.ที.เพรส.

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. “การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” ใน รายงานขั้นสุดท้าย. กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สถาพร อธิธิพงษ์. 2536. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอกำแพงแสน และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี.” วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สนธยา พลศรี. 2537. **ขบวนการพัฒนาชุมชน**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2540. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สบสุข ลีละบุตร. 2543. “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โสภณ ชูพิกุลชัย. 2521. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมชาย วิริภิมย์กุล. 2543. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโคกสันติสุข ตำบลวังหมี่ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมพักตร์ ัญญะสิทธิ์. 2533. **ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2537. **จิตวิทยาสังคม**. นนทบุรี : ชัยศิริการพิมพ์.
- สมศักดิ์ เตชะเอราวัณ. 2544. “การจัดการธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอม่อนแจ่ม จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุเมธ ทรายแก้ว. 2536. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุรพล กาญจนจิตรา และ ประภาส ศิลปรัศมี. 2529. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ : ศึกษากรณีกลุ่มอาชีพในจังหวัดสุรินทร์.” ใน รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- สุรีย์พร ไชยภักดี. 2536. “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดนครสวรรค์.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุริยา ยี่ขุน. 2534. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สโรรัตน์ ศิริรัตน์. 2531. “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนในกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน บ้านจันทาร อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สีลาภรณ์ นาคทรพรและคณะ. 2538. ข้อเสนอเกี่ยวกับการกำหนดกรอบและตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สุวิมล ติรกานันท์. 2543. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณณี คงทอง. 2536. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อคิน รพีพัฒน์. 2527. มนุษย์วิทยาสังคมกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : วารสารสังคมศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง. 2545. แผนพัฒนาตำบลเปียงหลวง ประจำปี 2545. เชียงใหม่.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแหง. 2545. แผนพัฒนาตำบลเมืองแหง ประจำปี 2545. เชียงใหม่.
- องค์การบริหารส่วนตำบลแสนไห. 2545. แผนพัฒนาตำบลแสนไห ประจำปี 2545. เชียงใหม่.
- อุดม เข้มชื่นพงศ์. 2537. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่น้ำท่าจีน ศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

อิทธิพล อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2536. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ อำเภออุดบัก จังหวัดสกลนคร.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรรวรรณ พันธุ์เนตร. 2541. “การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Bernard, Alvin. 1985. **Rural Sociology**. New York : Mc Graw Hill Book.

Cohen, John M. and Uphoff, Normal T. 1980. “Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity.” **World Development**.

Delen Corazon AlmaG. 1977. **People Participation**. Philippine Encyclopedia of Social Works.

Erwin, William. 1976. **Participation Management Concept Theory and Implementation**. Atlanta : Georgia University.

Kasperson, RE. And Breitbat. 1985. **Rural Development Participation Conceptual Measures for Project Design**. Rural Development Committee. Carmell University

Kaufman, H.F. 1949. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localites. **Agricultural Experiment Station Bulletins**.

Keith Davis. 1972. **Human Behavior at Work-Human Relations and Organizational Behavior**. New York : Mc.Graw-Hill Book Company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

: กรณีศึกษา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

● วันที่สัมภาษณ์/..... /..... เลขที่แบบสอบถาม.....

● การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบหลักดังนี้

- เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

- เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกันและกำจัดมลพิษ

- เป็นการท่องเที่ยวแบบเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น

- เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น และการได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวด้วย

● แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยด้านครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

● ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (หัวหน้าครัวเรือน)

● อยู่บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล () เมืองแหง () เปียงหลวง () แสนไห

ส่วนที่ 1 ปัจจัยด้านครัวเรือน

1. ปัจจุบันท่านมีอายุ ปี (เกิน 6 เดือน นับเป็น 1 ปี)

2. ท่านจบการศึกษาระดับชั้น.....

3. อาชีพหลักของครัวเรือน () เกษตรกร () รับจ้าง () ค้าขาย () อื่นๆ ระบุ.....

4. อาชีพรอง () ไม่มี () มี ระบุ.....

5. ปัจจุบันท่านมีรายได้รวมบาท / ปี (ก่อนหักค่าใช้จ่าย)

6. คริวเรือนของท่านมีสมาชิกจำนวน.....คน (ที่อยู่ในรอบปีที่ผ่านมา)
7. ท่านอาศัยอยู่ในอำเภอเวียงแหงมาเป็นระยะเวลา.....ปี.....เดือน
8. ท่านมีที่ดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพทั้งหมด จำนวน.....ไร่ตารางวา
9. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาท้องถิ่น พื้นฟูระบบนิเวศ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตร หรือ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยกรมพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงแหง หรือไม่
- () เป็น ระบุ..... () ไม่เป็น
10. ท่านมีความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใด
- () สนใจมาก () สนใจบ้าง () ไม่สนใจเลย

ส่วนที่ 2 ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

9. ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. ผู้นำชุมชนมักให้ชาวบ้านประสานงานและจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนกันเอง		
2. ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือในการร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุกครั้งเมื่อมีการร้องขอจากผู้นำชุมชน		
3. ผู้นำชุมชนมักทำโครงการเพื่อหวังผลประโยชน์ของพวกพ้องมากกว่าผลประโยชน์ของชุมชน		
4. ผู้นำชุมชนของท่านมีอำนาจต่อรองกับพ่อค้ายักธุรกิจภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี		
5. ผู้นำชุมชนมักมีความขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐและพ่อค้ายักธุรกิจภายนอกชุมชนเสมอ		
6. ผู้นำชุมชนสามารถไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนได้อย่างสันติ		

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
7. เวลามีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมักจะตัดสินกันเองโดยไม่ปรึกษากับผู้นำชุมชน		
8. ผู้นำชุมชนของท่านเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างดี		
9. ผู้นำชุมชนไม่สามารถชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้		
10. ประชาชนเชื่อมั่นว่าผู้นำชุมชนสามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับชุมชนด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้		

10. ความคาดหวังในผลประโยชน์

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้รายได้ของครอบครัวและชุมชนท่านเพิ่มขึ้น		
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่เคยมีอยู่สูญหายไป		
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน		
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่สามารถแก้ปัญหาด้านมลภาวะเป็นพิษของชุมชนได้		
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะนำความเจริญและความรู้ใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพมาสู่ชุมชนของท่านได้		
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ทำให้เด็กและเยาวชนมีความรักและผูกพันกับชุมชนมากขึ้น		
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้หมู่บ้านของท่านมีสภาพน่าอยู่มากขึ้น		

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
8. การเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านมีรายจ่ายมากขึ้น		
9. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้หมู่บ้านของท่านได้รับงบประมาณระบบไฟฟ้า ประปา ถนน โทรศัพท์ และอื่นๆ เพิ่มขึ้น		
10. การที่ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านท่านเกิดปัญหาอาชญากรรมและการค้าประเวณีเพิ่มขึ้น		

11. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง เคยได้รับ หรือ ไม่ได้รับ

ประเภทสื่อ	เคยได้รับ	ไม่ได้รับ
☐ วิทยุ.....		
☐ โทรทัศน์.....		
☐ หนังสือพิมพ์.....		
☐ เอกสารทางราชการ.....		
☐ แผ่นพับ / ใบปลิว.....		
☐ ผู้นำชุมชน.....		
☐ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ.....		
☐ ญาติพี่น้อง / บุคคลในครอบครัว.....		
☐ เพื่อนบ้าน.....		
☐ การเข้าร่วมประชุม.....		
☐ การเข้ารับการศึกษาอบรม.....		
☐ หอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน.....		

12. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1. แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ สนุกสนาน ประหยัด อนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น		
2. การช่วยกันจัดเก็บขยะมูลฝอยของคนในชุมชนไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
3. ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆ แหล่งท่องเที่ยว ควรได้รับการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ดูแลและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวด้วย		
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องมีผู้นำทางที่มีความรู้และเข้าใจระบบธรรมชาติเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว		
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสงวน รักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด		
6. การนำภาชนะที่ย่อยสลายยาก เช่น ถ้วยโฟม ถุงพลาสติก เข้าไปในสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เพราะทำให้เกิดความสะอาดในการเดินทางและก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยมาก		
7. ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องใส่ใจในการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
8. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน ไม่จำเป็นต้องทำตามกฎระเบียบที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำรายได้มาสู่ชุมชน		
9. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ไม่ควรขัดต่อความเป็นอยู่และประเพณีท้องถิ่นของชาวบ้าน		
10. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เช่น ทางเดินเท้า สถานบันเทิง และ ร้านอาหารขนาดใหญ่		

ส่วนที่ 3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<p>▶ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา</p> <p>1. ท่านเคยร่วมประชุมศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน</p> <p>2. ท่านเคยร่วมค้นหาสาเหตุหรือวิธีการแก้ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน</p> <p>3. ท่านเคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของท่าน</p> <p>4. ท่านเคยร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขในสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน</p> <p>5. ท่านให้ความสนใจต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่สร้างปัญหาในสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน</p>					
<p>▶ การมีส่วนร่วมในการวางแผน</p> <p>1. ท่านเคยร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน ในการประชุมวางแผน โครงการพัฒนาชุมชน</p> <p>2. ท่านเคยร่วมกำหนดวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน</p> <p>3. ท่านเคยร่วมเสนอและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่านแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผน</p> <p>4. ท่านให้ความสนใจในการกำหนดหลักเกณฑ์และวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนของท่าน</p> <p>5. ท่านเคยเข้าร่วมกลุ่มหรือเข้าร่วมเป็นกรรมการเพื่อร่วมวางแผนงาน โครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นของท่าน</p>					

ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<p>▶ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ</p> <p>1. ท่านเคยร่วมออกแรง ออกเงินหรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีขึ้นในชุมชน</p> <p>2. ท่านเคยร่วมประสานงานและประชาสัมพันธ์งานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน</p> <p>3. ท่านเคยร่วมรับผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน</p> <p>4. ท่านเคยให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน</p> <p>5. ท่านเคยร่วมดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน</p>					
<p>▶ การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล</p> <p>1. ท่านเคยร่วมดูแลรักษาสภาพแวดล้อม และสาธารณะสมบัติที่สร้างขึ้นในชุมชน</p> <p>2. ท่านเคยติดตามผลการปฏิบัติงาน โครงการต่างๆ ของ อบต. หรือคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน</p> <p>3. ท่านเคยติดตามดูแลผลประโยชน์ของชุมชนที่ควรได้รับจากการดำเนินโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p>4. ท่านให้ความสนใจเกี่ยวกับงบประมาณ การเงินต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน</p> <p>5. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นของท่าน</p>					

14. ปัญหาอุปสรรค แนวทางในการแก้ไขปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

14.1 ที่ผ่านมาหมู่บ้านของท่านประสบปัญหา หรืออุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเรื่องใดบ้าง?.....

.....

14.2 ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ท่านมีแผนงานหรือไม่ อย่างไรบ้าง?

.....

14.3 ท่านคิดว่าปัญหาอุปสรรคของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท่านมีอะไรบ้าง?.....

.....

14.4 ท่านมีแนวทางการแก้ไขปัญหาในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของท่าน อย่างไรบ้าง?.....

.....

14.5 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไรบ้าง?.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

ขอบคุณมากที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ ภัทรธรรม
ตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาการจัดการป่าไม้ ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒิพล หัวเมืองแก้ว
ตำแหน่งผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ สุขสอาด
อาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. รองศาสตราจารย์ กาญจนศ อรรถวิภาคไพศาลย์
อาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. นางเดือนใจ วิเศษสุวรรณ
ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตร 7 ว. กลุ่มส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์ ส่วนส่งเสริมสินค้าเกษตร
สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นายอนุชา เอี่ยมแท้
วัน เดือน ปีเกิด	19 กันยายน 2512
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) เทคโนโลยีอุตสาหกรรมไฟฟ้า สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาตงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
สถานที่ทำงาน	กองประชาสัมพันธ์ ฝ่ายวางแผนและพัฒนาธุรกิจกลุ่มผลิตไฟฟ้า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	82/81 หมู่ 1 แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 10210